

Tartalom

OLÁH K. Tamás: szintvonalak (vers)	5
SOMBART Dávid: rendületlenül ■ Nem te sodródsz ■ bálnalesen (versek)	7
BÍRÓ Tímea: Betörés ■ Etetés ■ identitárs ■ kérj... ■ ...s megadatik ■ Másvilágra költözés ■ Nyelési zavarok (versek)	9
TERÉK Anna: Feketeversek (vers)	14
CSORBA Viola: Nő a kényelem ■ Perpetuum mobile ■ Éghaiku (versek)	21
KOZMA Lajos: Anya-jegy ■ Hold on ■ Imatéma ■ Mobilis ■ Mosógép (versek)	24
BENEDEK Miklós: A téren (triptichon)	29
CELLER KISS Tamás: Egy esős időszak rövid története (próza).	34
KOCSIS Árpád: Filemon és Baucisz (próza)	36
KOMÁROMI Dóra: Kapcsolat két ütésben (mobilnovella)	40
NAGY ABONYI Dávid: Fények árnyéka ■ Tértelen tér ■ Tértelen megtört tér (prózák)	45
SZELES Réka: Moriszkók ■ Fecsketánc (prózák)	50
Nika DUŠANOV: Hajótörés ■ Illiterátus ■ Fenomén (versek) (OROVEC Krisztina fordítása)	58
Vedrana RUDAN: Hogy szült volna az anyád inkább... (regényrészlet) (BOGNÁR Dorottya fordítása)	60
Kapunyitási napló (Oláh Dórával VÍGI László beszélget)	65
LOVRA Éva: Magyar vonatkozású városok az európai várostörténetben (tanulmányrészletek)	73
SZARKA MÁNDITY Krisztina: Formabontás vásznon és színpadon (tanulmány)	94
VÖRÖS Lilla: Heidegger technikafelfogása és a futurizmus (tanulmány)	99

SZALMA Judit: „Vajon lehet élni pár falatnyi szívvel?” (Cserna-Szabó András: <i>Vesztett paradicsom</i>) (kritika).....	103
PATÓCS László: Az alkonyzóna felett felhőtlen az ég (Jódal Kálmán: <i>Die Liebe</i>) (kritika).....	109
GÓLI Kornélia: Gogoland (Zombori Népszínház: <i>Gogoland</i>) (kritika).....	114
Szerzőink.....	118

A fedőlapon és a számban K. KOVÁCS Ákos fotóit közöljük

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

A szám megjelenését a Szerb Köztársaság Művelődési és Tájékoztatási Minisztériuma, a Tartományi Művelődési és Tájékoztatási Titkárság, Újvidék Város Önkormányzata, a Bethlen Gábor Alap, valamint a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

CIP – A készülő kiadvány katalogizálása
A Matica srpska Könyvtára, Novi Sad

82+3

HÍD : irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat / Főszerkesztő Faragó Kornélia. – 1. évf., 1. sz. (1934) – 7. évf., 15. sz. (1940) ; 9. évf., 1. sz. (1945)–. – Újvidék : Forum Könyvkiadó Intézet, 1934–1940 ; 1945–. – 23 cm

Havonta
ISSN 0350–9079

COBISS.SR-ID 8410114

HÍD – irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat. – 2016. augusztus. Kiadja a Forum Könyvkiadó Intézet. Igazgató: Virág Gábor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: 21000 Novi Sad, Vojvoda Mišić u. 1., telefon: 021/457-216; a Híd honlapja: www.hid.rs; e-mail: hid@forumliber.rs – A Szerb Köztársaság Tudományügyi és Technológiai Minisztériuma által tudományosnak (M53) minősített folyóirat. – Szerkesztőségi fogadóóra csütörtökön 10-től 11 óráig. – Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. – Előfizethető az Izdavački zavod Forum 840-905668-94-es számlára (broj modela 97, poziv na broj [odobrenje] 16-80250-742131-00-04-820); előfizetéskor kérjük feltüntetni a Híd nevét. – Előfizetési díj 2016-ra belföldön 1200 dinár. Egyes szám ára 120, kettős szám ára 200 dinár. Külföldre és külföldön egy évre 60 EUR – Készült a Sajnos Nyomdában, Újvidéken.
– YU ISSN 0350-9079

Fiatal alkotók száma (1.)

Dancsó Andrea, Fehér Dorottya és Kelemen Emese
szerkesztésében

szintvonalak

R-nek

*„a nap helyén
zibáló szíved”*

(Hervay Gizella)

talán
a múlt idő teszi
hogy egyre
gyakrabban jut
eszembe a ház
ahol a résnyire nyitott
ajtóknál csendesen
szeretkezünk
és a délelőttök
mikor az amerikai
konyhában várjuk
hogy barna habbal
felfusson a kávé
s gőze elsimuljon
az ablakon
amikor tekintetünk
az asztalnál
megáll közöttünk
mint a víz

*

azt mondják
itt hajnalban köd
bolyong a hegyek között
és fentről nézi
az ismeretlen várost

ahol addig alszom
míg felébreszt
a fény
távoli mozdulásod
pontokká dermed a
monitoron és a
pixelek elmaszatoľják
kontúrjaid
tested a távolság
vaktérképe lesz
és én rárajzolom
emlékedet
oldalad izohipszáit
pár gyolcsfehér
növési heget
és utcák lesznek
csuklód erei
szelíd fogsorod
világos zátony
és földhát minden ív
és kikötő gázlángszín
szemed
tereidben
nélküled fekszem
de résnyire
nyitom az ajtókat
hogy magadban
idetalálj

rendületlenül

a japán nők hazájuk zászlaját festik
első alkalommal a lepedőre
és szorítják az ecsetet
olyan vonalvezetéssel
mint giotto azt a vörös kört toscanában

idegen nap korongjával
hazaáruló magyar nők
helyi színek híján

ennyi idő múltán
miért festitek még mindig
miként a kamik útján
a felkelő napot

közben elképzelem amint ő dacból mégis
elővarázsolja nemzeti lobogónk
teljes pompájában

hungária te fájdalmas szűz
legalább néhány árpádsávot
ide a póre vászonra

lándzsámra tűzném e lobogót
feszülne a szélben
ott lenne a vár fokán
nem ereszkedne sosem is alább

Nem te sodródsz

neked vannak szép uszonyaid

mégis én merülök a munkámba
derékig aztán teljesen
túlontúl mélyre
horogra nem akadhatok

neked vannak szép uszonyaid

mégis én vagyok önzetlen
mint aki a halak jegyében
neptunus súlyával
teljesül be végzete

neked vannak szép uszonyaid

mégis én vágyom a tengerre
rohanni a víz felé
sodorna el a dagály
egészen a túlpartig

neked vannak szép uszonyaid

mégis én tűntem el
mélytenger árkában
valahol odalenn
így vízbe sem fülhatok

bálnalesen

meredtem előre hogy halljam a bálna énekét
amint szopránban c-től d-ig fújtat
ha jónást bőfögné fölrepül egy párafelhővel
a turisták örömeire (egy jónás öt dollár két jónás csak hét)

a bálnatüdők a dalt messzire vetették
és míg a hajó du du du dudált rájöttem
nekünk sosem volt óceánunk

Betörés

mindig oldalba rúgta a kecskét
vigyázott a tőgyére és a tejre
tízéves korunkig kímélt minket
disznóvágáskor befogott füllel
énekeltünk a vastag falú ház
legbelső pontján
ne halljuk a visítást
majd amikor már levágtuk
az összes felhizlalt kocát
és megettük a füstölt kolbászt
belőlünk tört elő állati
könyörgés és gyermeki fohász
a kecskék az ólajtó résein át
lesték a test és a szív deformálódását
apám volt a legerősebb ember
csodáltam fáradhatatlanságát
ha rá gondolok nem tudom
abbahagyni a hányást
és sírva hívom fel editet
hogyan kihánytam apát
meg sok-sok epét meg apát
eddig a negyvenkilenc éve tartotta
feszesen a szülői gerincet
most érzem magam igazán üresnek
megindultak leomlani az érfalak
edit azt mondja dőljek
szorosan egy széktámlának
a melleimet ne takarjam el
apám már nem fog rúgni
lélegezzek mélyeket

az árnyékos oldalt képzeljem el
mint amikor felüdülésként
az árnyékban tartottunk szünetet
a paradicsompalánták ültetése közben
nyeltük a locsolócsőből a hideg vizet
hűtöttük magunkat a sötétben
apám a fagyokat szerette
az udvar átadta magát a télnek
nem dolgoztunk így nem is éhezünk meg
isten olyankor melegebb éghajlatra költözött
mint a villás farkú fecskék
de egyik évben már nem jött vissza
emigrált örökre
apám volt a legerősebb ember
kikáromkodta belőlem a létigéket
minden tőle függött ez éltette
gyerekkorom legtisztább emléke
a kitergetett lepedők fehérsége
olyan tiszták voltak mint
apám kéklő munkakönyve
még soványak voltunk a szökéshez
apám szerette összetörni a csíptetőket
kecskékről álmodok
teli tőgygel vánszorognak
meg kéne fejni őket

edit betűlevest főz
megkértem halássza ki belőle
az A betűket

Etetés

ne nézz amikor
levetkőztetem
vannak dolgok amiket
csak suttozva lehet
még szégyellem
hogyan a szívem
jóllakottan heverhet
melletted

identitárs

egymás nélkül
már nem ismerünk
magunkra

kérj...

amióta nincs munkája
egyre kevesebb helyet
foglal el a házban
a betonfal mellett
guggol az árnyékban
úgy tesz mintha csak
pihenőt tartana
a virágültetésben vagy
a sírásásban
úgy tesz mintha nem
látnám hogy az ujjaival
ismét kiszámolja
hány kenyérbe kerül
nekünk az életben tartása
sápadtan emeli száját
a locsolócsőhöz
mint aki belefáradt
a befogadásba
megöntözi a palántákat
majd leül sírni
anyám meg akar halni
a bánatától nem tudok
szóhoz jutni

...s megadatik

tologatjuk egyik
udvarból a másikba
a betegség ledönti
a lábáról és
győzelemittasan folyik

ki a szájából
gyógyulást prédikálok
rendszeresen reggel hányok
a lekötözött anyaság
szomorú látványától
tekintete beleizzadt az éjszakába
már sose találja meg a hazautat
eltévedt a sejtszaporodásban
hogyan elhajtja a legyeket
megállás nélkül forog
a ventilátor három lapátja
huzatban menetelünk
anyám halálába

Másvilágra költözés

körülmetélt életek
köldökszinóron rángatják
az eget
száraz torkokból
embriók szakadnak fel
kopott bőrdöngyök elveszik
isten csomagterében

Nyelési zavarok

karikás szemekkel
bámult a kávéjába
minden reggel ugyanaz
a visszatükröződő barnaság
cukor nélkül feketén
hidegen öblös csészében
anyám összepréselt tüdővel
ült a konyhaszéken
elveszett a saját medrében

—
apám magára kapta a nagykabátot
így rántott bele minket a szegénységbe
amikor a vodkásüveget a szájához emelte
pontosan olyan jelentéktelenek vagyunk

számára mint a mája és az élete
engem kirekeszt anyámba behatol
megakad a torkomon a gyerekkor

—
alig tudta hazahozni magát
testében az abortusz utáni büntudat
húzta lefelé az idegpályák józanságát
belekönyökölt a szűrkeségbe
apámat csak a spirál
szavatossága érdekelte
összecsapta a jóistent a tenyerében
majd megkérte anyámat
ha lefekszik aludni ébressze fel
egész éjjel nem mertem becsukni
a szemem mert anyám
folyót főzött a konyhában
és féltem hogy nekimegy

Feketeversek

A kórházban
kényelmetlen minden,
a falról úgy
pereg a vakolat,
mintha
körmökkel kaparná
a festéket az idő.

Nézem a takarítónőket,
ahogy felmossák
a kórház padlóját.
Úgy kerülnek meg az ágyat,
hogyan látni a szájukon:
számlolnak:
hány mozdulat,
hány másodperc
van még hátra.
A szobából kifelé
lesütött szemmel
hátrálnak.
Kicsit olyanok így,
mintha magukban
imádkoznának.

*

A folyosóhoz
tapad a talpa

a papucsomnak,
a köntös zsebét
lyukasra tépkedem
belülről.

Pedig azt mondják,
gyógyulok.

Néha a lépcsőn
lemegyek, beülök
a gyerekosztály
folyosójára,
mintha várnék.
Mintha elhihetném:
ha szültem volna,
most nem én
haldokolnék itt.
Sőt, olykor
vigasztalom magam,
hogy nekem nem lesz itt
gyerekem.
Mert nekem
sehol sem lesz már gyerekem
a sugarak miatt.

Végül már megismernek,
a nővérek nem küldenek el,
sőt, előre köszönnek,
s a szülők, egy idő után,
panaszkodnak.
Nekem.
Mintha én belülről érteném,
amit nekik rossz kívülről nézni.
Szárak mindegyiknek az arca.

Amíg beszélnek,
én a kezüket figyelem.
Egyiké sem remeg.
Csak ha nagyon
kifáradnak.

Mert nincs alvás,
amiből ne tudnának
felkelni.

Az egyikük
újabbán attól retteg, hogy
míg otthon van, addig
a gyerek a kórházban meghal.
Állunk a folyosón, hallgatok.
A köntös rajtam,
a sálam egészen
a térdemig lóg,
bal kezemben szatyor.

Úgy lóg rajtam minden,
mintha akasztófa lennék.

Indulnék, ő meg csak
hallgat és fél,
hogy többé semmi
sem kerül a helyére.
Azt mondja,
takarítania kéne.
Látom rajta, hogy szeretne
belém rúgni,
mert én hamarosan
hazamehetek.

A gyereke meg
újabbán attól retteg, hogy
álmában hal meg.
Nem mer elaludni.
Fogja hát mindig valaki a kezét,
persze elalszanak mellette ülve.
Emiatt még jobban retteg,
mert mi lesz, ha akkor hal meg,
míg alszanak mellette?
És ha ő meghalhat,
meghalhat más is,
és mi lesz, ha az anyja

véletlenül előbb meghal,
ki fogja akkor látogatni itt?

Pont mint az a kisfiú
a mellette lévő ágyon.
Akinek előbb a jobb lábát
vágták le az áttétek miatt,
aztán a jobb kezét is.
Aztán sírt és csak sírt
fájdalmában.
Pedig ő is kapott injekciót.
Csöndben halt meg.
A maradék két végtagjával
pont olyan mozdulatlanul,
mintha ébren lett volna.

A másik meg
attól retteg, hogy
sohasem fog meghalni.
És ez a mizéria, a sírás
és a fájdalmak a csont körül,
nem marad abba soha.
Néha arra gondol, hogy
lenne már vége.
Mintha feneketlen lenne
ez a betegség.

Az okokat keresik.
Azon rágódnak,
hogy hol rontották el,
mit nem csináltak még meg.
Két szobával arrébb a
gyerek esküdjözik,
alkut köt a jóistennel,
hogy többé tényleg
nem lesz rossz,
csak ne kelljen
meghalnia még.

*

Apám repülőjegyet küld
nekem postán.
A gyógyulás hírére
előkerült, gyorsan.
Üzeni, hogy
ha már túléltem,
barátkozzunk össze,
repüljek Párizsba,
vagy rögtön vonatra ül
és hazazötyög, míg
a belgrádi kórházban vagyok.

*

A másik gyerek azt meséli,
hogy a húga
egészséges, de nagyon fél.
Leginkább tőle fél,
és otthon nem mer
egyedül aludni.
Nem mer a kórházba
bejönni, pedig ő hívja.
Hangosan zokog,
aztán halkán sír.
A húga álmában
pirosra szorítja az apjuk
kezét, aztán mikor
szemüveget kap,
megnyugszik
valamennyire.

*

A kislány,
katéterrel a hasában,
arról beszél, hogy
még sohasem volt nyaralni.
Hazafelé egyre súlyosabban
húz a járda felé a táskám,
amiben a párizsi
repülőjegyem lapul.

*

Este egy vacsorán ülök.
Velem szemben anyám barátnője
azt hajtogatja, nem érti,
miért gondolják azt az emberek,
hogy van olyan probléma,
ami nem oldható meg.

*

Nem tudok aludni.
A szememet
kifeszíti és forgatja
egyre a plafon felé
valami félelem
vagy épp ez a túl nagy
nyugodtság,
hogy reggel
fel fogok ébredni.

Eszembe jut, ahogy
a kórházban
a folyosón állok,
hallom, egy apuka
torkába beleszorul
a görcs, de mondja
akkor is a fiának:

„Megveszem neked
a műanyag lovacskát.
Csak ne vess.
Ha kimegyünk a kórházból,
megveszem neked,
csak gyógyulj meg!
A műanyag lovacskát,
zöld kantárral.
Veszünk mellé itatót,
kis cowboyt, nyerget.
Ha hazamegyünk,
adok kétszáz dinárt,
és azt veszel rajta,

amit csak akarsz,
csak gyógyulj meg!”

Van,
amit nem tud
senki sem
megérteni.

Nő a kényelem

csókold a kényelmet
a kényelem főzzön neked vacsorát
a kényelem kénytelen
a kényelem meghallgat megölel
s hosszasan integet míg eltűnsz a messzeségben
a kényelem megvigasztal s megvéd magadtól
a kényelem álmodik rólad versekbe sző
a kényelem megsimogatja az arcod mielőtt elalszol
s mikor más világban andalogsz betakarja tested meg ne hűlj
a kényelem aggódik ha nem érsz haza időben
a kényelem féltékeny de csak annyira amennyire neked imponál
a kényelem megtisztítja sebeidet könnyeivel
imáival óv
a kényelem elviseli hogy rá se bagózol
a kényelem nem sértődik meg ha elfelejtet a születésnapját
a kényelem főz mos takarít
a kényelem nem vár semmit cserébe
a kényelem nem is érez
a kényelem egy hülyegyerek
a kényelem egy egész guriga seggtörlővel törli ki
a kényelem mosolyog egy vicctelen viccen
a kényelem borotválja a lábát hogy tetsszen neked
a kényelem ha beteg lesz magától meggyógyul
a kényelem nem panaszkodik
a kényelem tőr
a kényelem örül hogy vagy neki
a kényelem sír ha a szemébe nézel
a kényelem szar helyzetbe kerül
a kényelem nem tud egyedül megbirkózni vele
a kényelem hallgat

a kényelem nem kérdez
csak akkor mikor már késő
a kényelem elfogadja
a kényelem gyorsan túlteszi magát
a kényelem majd valahogy feldolgozza
hogy
a kényelem könnyen felcserélhető kényelem

Perpetuum mobile

mozog bennem valami
amire azt mondod rossz
vagy éppen tetszhet is neked
mozog bennem valami
amitől az ellenség iszkol
mozog bennem valami
amit a barát zokon vesz
de egy szót sem szól
mozog bennem valami
ami sokszor kifut ahogy a forró tej a fazékból
mozog bennem valami ami nem akar bántani
riadt őzgida ki csak a tiszta folyóból kíván inni
mozog bennem valami ami bántani akar
ha úgy hiszed
mozog bennem valami
ami az igazat követeli
és nem számít ha nem érted meg kérdéseit sohasem
mozog bennem valami ami rébuszokat öl
egyszer felőröl engem is
mozog bennem valami amit karóhoz köthetsz
végül habzó szájjal csahol
és gazdája kezébe harap
de rosszat nem akar
mozog bennem valami amiről nem tudom hogy szolgáló vagy úr
egy galád imposztor vagy istentől való
mozog bennem valami amiről felismerhetsz
ellenségem: félj
barátom: ne vess
mozog bennem valami
és én együtt mozgok vele

Éghaiku

fehér fátyol leng
a türkiz meny-asszonyon
felhő s ég násza

Anyajegy

Ingyen kaptam a bejáratnál.
Te voltál számomra a biztonság-ikon.
Majd át a biztonságikon,
elszakították.

Köldökszinór a kínaiból.
Vezetékes kapcsolat?
Azt hitted, fiad lesz,
de közben kiderült, hogy wireless.

Most kiszabadultam a kontroll alól,
a négy fal közül. A huzatból.
Mit adhattál volna, hisz
neked is csak huszad volt.

Szóval adtad ezt a foltot a hátamon,
a mélyedést a hasamon. Ez emlékeztet rád.
Adtad ezt a lehetőséget,
és adtad a döntést ingyen.

Köszönöm! Úgy döntöttem: élek.
Nem kell kivásalnod az ingem.

Hold on

(Vérhold)

Ma este úgy láttam a Holdat, mint az univerzum bölcsőjét,
ahogy dajkálta a csillagokat, majd levetette a fölsőjét,
reggelre ráizzadt a mezőkre. De illatosat,
mert használt dezodort előtte. Aztán láthatatlanná vált.

Másnap este megint visszajött, különösen kiemelve kecses pattanásait,
szokás szerint sápadt volt, jobb kezében aktatáskát vitt.
És pózolt. Megvilágította az ózont és a nagy teret.
Mégsem érezte magát teljesnek. Nem volt egész, kerek.

Szégyenében sokszor elbújt a felhők mögé, hogy sírjon,
de nem hiányolta senki. Bezzeg a Napot.
Pótolták az esti fények, a lámpák és a vakok,
azok úgysem látták. Talán nekik hiányzott a legjobban.

Éjszakánként, néha csak a holdfény lakott a templomban...
ahogy acélbetétes bakancsában hirtelen csak betoppant,
beült az egyik padba, aztán hallgatott.
Füleiben csengett, hogy ordítanak rá a farkasok.

Voltak éjszakák, mikor sárgán jelent meg az égen,
mert irigyelte a Napot. Hogy az oszthat autogramot. És ő miért nem?
Rajta taposhatnak az emberek, de a Napon...
azon nem. „Mer’ szent” alapon.

Megalázták, nem bírta tovább. Egy éjszaka vörösen jelent meg.
Zászlót szúrtak bele.
Ember a Holdon!
Egy hang szólt az égből: „Don’t worry brother, just hold on.”

Imatéma

Egyre több az imatéma.
Így lettünk mi a jelen, jövő ivadéka.

Mobilis

Benne volt a zsebedben. Én is meg a mobil is.
Körülöttünk minden, de minden mobilis.
Mobilis a fájdalom, mobilis a szeretet
a mobilis ágyadon. Mobilis, hogy szereket
eregetnek, közben verekednek.
Ha nem talárod, szer-ezd be magad!
Mert itt mobilis a drog, mobilis az anyag.
Mobilis, de fura mo-le-ku-la,
mobilis a butángáz, de te nem vagy mobilis, mer'
mindig ilyen bután állsz.
Mobilis az atom, mobilis a bomba,
hogy az ellenség helyett mindig
inkább egymást döntjük romba.
Mobilis a csiga, vagyis csak a háza
meg a konyhaasztalon az a kínai váza.
A darabok. Mobilis az élet.
Mobilis olaj, mobilis arabok,
mobilis képek. Mobilis emberek,
„ha itt nem megy, akkor inkább elmegyek”.
„Mobilis” gyermekek. Akik otthon maradnak.
Mobilis Föld meg egy mozdulatlan ablak.
Mobilis univerzum
egyenlő emberi szem szer teleszkóp per zoom.
Mobilis csillagok, mobilis itt vagyok.
Mobilis szexipar, szexi csaj.
Megalázva. A szégyen annál fájóbb, mint hogy orális.
Itt változik a normális, mobilis a normál is.
Hogy aki utál, az szeret, aki szeret, az utál?
Hogy sosem érkezik időben a pizzafutár.
Brutál.
Mobilis bűnök, mobilis áldozat,
mobilis örök élet vagy mobilis örök kárhozat.
Mobilis Isten mobilis szívben.
Mobilis Isten. Isten elvitelre vagy hitelre?
Elfogadhatnád hittel, de...
akkor beköltözne a szívedbe.

Mobilis kereszt egy véres háton,
Jézus mondja: „Az árat állom.”
Mobilis álom. Mobilis világvége.
Mobilis kínaiak, melegek, hippik és világbéke.
Én már nem értem... totál,
hogy körülöttünk minden, de minden rotál.
Azt mondják, az élet, ha szeret, akkor dobál is.
És annyira megszokhatatlan,
hogy körülöttünk minden, de minden ilyen globális.
Benne volt a zsebedben. Én is meg a mobil is.
Körülöttünk minden, de minden mobilis.
Mindenki mobilis.
És hát végül is, még ha szédül is,
mobilis a mobil is.

Mosógép

A lelkem összement, mint amit kimostak,
lassan majd' elveszik ebben a nagy testben.
Nemrég még bűnök és rossz döntések kínoztak,
de nem tudom úgy érezni, most máshol kéne lennem.

Mert van egy út a tiszta életre, ezért vagyok itt benn,
az igazság, mint kóválygó migráns tévedt be lakatlan szívembe.
Ezért vagyok itt benn, és mint felakadt lemezt hallgatom,
hogy Jézus Krisztus Isten.

És forgok és forgok és forgok.
És hiszek tovább és remélek,
még akkor is, ha a szívek kemények,
ha a helyzet szívzsomorító.

Ha nincs a gépben puhító...

Az üvegnek tapadva figyelek,
és építék a szívemben egy szigetet,
és Jézus lesz a Királya annak a szigetnek.
Sőt! Az emberi szíveknek.

Akik elfogadják őt,
aki szerint van még a világban helye szeretetnek,
és aki miatt reménnyel várhatod a napot,
mikor teregetnek.

A testem összement, mint amit kimostak,
lassan majd elveszik ebben a nagy lélekben.
Nemrég még bűnök és rossz döntések kínoztak,
de már csak azt érzem, hogy élek benn.

A téren

erős szél fújta a haját.
reszketett a hidegben.
hozzám bújt, miközben halkan sírt.
szorítottuk egymást.
a tér sötét volt.
ismeretlenek húztak el mellettünk.
nem mertem kérdezni.
vártam.
a színdarabot követően hirtelen megtelt a tér.
hangos zümmögés szállt felettünk.
a szorítása nem enyhült.
az egyik ostorfa világosságot árasztva borult lángba,
majd recsegve-ropogva eldőlt.
újabb és újabb fa gyulladt meg.
az emberek mozdulatlanul szemlélték.
az első tűzoltóautó négy perc múlva jelent meg.
addigra már hét báméskodó égett szénné.

*

Korábban végeztem, így volt időm, hogy elugorjak az Ildikóba, a temető mellett lévő virágüzletbe, ahol városunk lakóinak egybehangzó véleménye szerint, a legszebb vágott virágot lehet kapni, és ahol ráadásul a főnöksasszony lánya, a mindig kedves és mosolygós Sarolta szolgálja ki a vásárlókat, aki amellet, hogy gyönyörű, csodálatos csokrokat tud készíteni még a másodosztályú virágból is, és az árak is kedvezőek, tette még hozzá Feri egyik közös sörözésünk alkalmával, és ezt neki, mint a város köztisztelőnek örvendő gavallérjának, akiről a kulturális intézmények igazgatónói

tudnának a legtöbbet mesélni, készségesen el is hittem. Szóval volt időm elugrani az Ildikóba, és még az sem törte le a jókedvemet és nem rendítette meg nyugalmamat, hogy majd fél órát kellett várnom a városi buszra, amelynek törzsutasközössége, mint láthattam, megtört özvegyasszonyokból állt. Az Ildikóban sokáig nézelődtem, míg végre választottam, de Sarolta tehetségét nem sikerült letesztelnem, hisz végül is úgy döntöttem, az lesz a legegyszerűbb, ha nem viszem túlzásba a dolgokat, hanem egyszerűen megveszem a legszebb vörös rózsát, aminek kiválasztását azért természetesen Saroltára bíztam. A rózsával még egy bő órán keresztül bolyongtam a városban, időnként kellemetlen volt magamon érezni a járókelők pillantásait, de egye fene, ennyit megér, meg különben is elmúlt már az az idő, amikor egy szál rózsza ledöntötte a nőket a lábukról, már nem azt gondolják a kezében virággal sétáló férfiről, hogy egy gentleman, aki éppen hódítani készül, akinek ma talán szerencséje lesz, hanem az jár a fejükben, hogy nini, egy újabb balfasz, akit valakinek sikerült az ujjai köré csavarnia. Persze mindezt csak a második sör után tudtam megfogalmazni magamban, és természetesen a többi férfihoz hasonlóan én is igyekeztem úgy sétálni, hogy a fejjel lefelé álló rózsza minél kevésbé legyen látható. A harmadik kávézóban már semmi kedvem nem volt sörözni, mert mégiscsak egy balfasz vagyok, akit valakinek sikerült az ujjá köré csavarnia, és aki nem mer opálos szemmel a nagybetűs nő szemébe nézni, így hát egy kávé rendeltem, és fél órán keresztül iszogattam a hatalmas virágcserepekbe ültetett, alig néhány éves tuják mellett. Mikor már huszonhatodszor pillantottam az órára, konstataáltam, hogy ideje indulnom, és miután rendeztem a számlámat, és türelmesen megvártam a visszajárót, mert elvből nem vagyok hajlandó borralalót adni a pincéreknek, megindultam a színház felé, ahol rajtam kívül még néhány férfi álldogált, bizonyítva, hogy az éppen futó darab kizárólag nőknek való, és a férfiak inkább eltekintenek attól, hogy megnézzék, helyette inkább sört isznak és virágot vesznek, míg szívük választottja jókat kacag a férfinem esetlenségén. Undorodtam a színház előtt ácsorgó férfiktól, és ezen az sem változtatott, hogy én is közéjük tartoztam a százalmas rózsámmal meg az idióta vigyorommal, amellyel azt akartam jó előre jelezni, hogy egyáltalán nem ittam, csupán boldog vagyok, hogy látom. Először csak az egyre erősödő hangokat hallottam, majd egyenként, párban vagy hármas-négyes csoportokba verődve körülbelül hetven nő lépett ki az ajtón, hagyta el a színházat és vette az irányt a legközelebbi kávézó vagy az éppen várakozó férfiak egyike irányába, míg az idősebbek gyors léptekkel hazaindultak. Boldognak tűnt, és az arcára valami eddig nem látott elégedettség ült ki, amely mintha azt mondta volna, *tudtam, hogy rózsával vársz, mint ahogy a többi balfasznak sem ju-*

tott eszébe semmi kreatívabb. És mintha a köszönéséből, és mintha az öleléséből, és mintha a csókjából, és mintha a kézfogásából is ez a *tudtam, hogy rózsával vársz* csengett volna, de már nem volt mit tenni, suta mozdulattal felé nyújtottam a virágot, aminek egyik tüskéje azonnal a tenyerébe szúródott, de ezen is csak nevetett, és ebben a nevetésben is benne volt a *mint ahogy a többi balfasznak sem jutott eszébe semmi kreatívabb*, majd a szemébe néztem, és igyekeztem minél tovább állni a tekintetét, a szúrós tekintetét, és azt szerettem volna, hogy ez soha ne szakadjon meg, mivel ebben nyoma sem volt a balfasznak meg a semmi kreatívabbnak sem, csak ő volt ott meg a mindennapos magánya meg a rózsza, ami mintha nem is a tenyerét, hanem legalábbis a szívét sebezte volna fel, halálosan. Így álltunk, már magam sem tudom meddig, egyre mélyebbre merülve egymás tekintetében, amikor valami világosságot észleltem a szememben, lángok tükröződtek benne, szembogara egyre idegesebb remegésbe kezdett, majd a könnyei mögül feltörő sikoltás rezgette meg a levegőt körülöttünk, és ekkor rohanni kezdett, miközben folyamatosan sikoltozott, és rajta kívül senki sem mozdult a téren, ő volt az egyetlen, mindenki némán és mozdulatlanul bámulta a lángoló fákat, csak ő rohant, és vissza sem nézett, és csak az ő hangja úszott a levegőben, meg a százéves fák ropogása, pattogása és időnként a robaj, amikor egyik-másik kidőlt, maga alá temetve a némán és mozdulatlanul báméskodókat, nem kímélve sem a nőket, sem a gyerekeket, akik még akkor sem mozdultak, amikor a ruhájuk lángra kapott, és az anyák sem sírtak, csak bámultak némán és mozdulatlanul.

*

(nyolc óra)

(a szökőkút mellett ülök, előttem könyv)

– Szia!

– Szia!

– Benedek Miklós, ha nem tévedek...

– Igen. Nem tévedsz. Szeretnél?

– Tévedni?

– Igen. Szeretnél?

– Nem. Fagyizni szeretnék.

– És mi lesz a sörrel?

– Milyen sörrel?

– Ami a táskámban lapul.

– Hideg?

– Amennyire az időjárás engedi.

– Egyszóval nem.

- Igen, nem igazán.
- Leülhetek?
- Csak ha sörözünk.
- (leül)*
- Sörözzünk!
- Sörözzünk!
- (két dobozos sört veszek elő a táskámból)*
- (kibontjuk)*
- Mit olvasol?
- Verseket.
- Miért?
- Hogy valóra váljanak.
- Sajátjaidat?
- Nem. Csakis másét.
- Miért?
- Már mondtam. Hogy valóra váljanak.
- Nem úgy értettem. Miért nem a sajátjaidat?
- Rövid az élet...
- Ahhoz, hogy saját magad olvasd?
- Nem. Hogy halandókat olvassak.
- Mindenki halandó.
- De nem mindenki egyformán.
- Hiszel az olyan örök életes dologban?
- Nem. A halál végességében hiszek.
- Hogy a halálnak is vége lehet?
- Igen.
- És nálad véges?
- A többségnél nem az.
- Akkor mit olvasol?
- mint a csendbemerült szók rezegő s örök
zöngéhangja a szív mély rezonátorán,
mint mesék kicsiszolt, mesteri ékköve,
mely a titkosölű, havas
márvány legközepén szunnyadozott soká
s most kitárva tüzel kék-lila-halkvörös
pompa színeiben s fellobogó ezer
gyertya fényerejével ég...*
- Ez szép!
- Az.
- Miről szól?

- Még nem döntöttem el.
- De azt mondtad, hogy nem a sajátod.
- Attól még eldönthetem, miről szól.
- Igaz. Például a tűzről is szólhat.
- Akár arról is, de nem feltétlenül.
- Oké, de most a kedvemért vegyük úgy, hogy a tűzről szól...
- Vegyük.
- ...és arról, hogy felgyullad a város.
- Gyulladjon.
- Mit csinálnál, ha hirtelen minden lángra kapna?
- Semmit. Megszorítanám a kezed.
- Miért?
- Hogy ne tudj elfutni.
- Nem is akarnék.
- Mindenki el akar futni.
- Én nem.
- De. Te is. Mindenki.
- Ez az a bizonyos életösztön.
- Igen, az.
- Olvass valamit!

*Tüzes lángkévét lövelljen a föld!
Szemet-vakító tűztenger legyen,
Mi földet, eget és mindent betölt! –
S aki versenyt záug, sír a felsikoltó,
Jajongó lánggal, énmagam legyenek!*
(hosszú csend)

- Mi az ott?
- Hol?
- Ott, a tér másik oldalán. Valami ég.
- Tudom.
- Gyerünk innen!
- Maradj. Ide nem ér el.
- Félek. Nem kellene szólni valakinek?
- Maradj.

(leül)
*(Fojtott parázs, mely végre levegőt kap,
minden kigyúlt, vörös tüzet zihált
és ő csak állott feszesen az örült
fényzuhogásban, mint egy megdicsőült.)*

Egy esős időszak rövid története

Korán volt, esett is. Nem nagyon, ki se nyitottam az esernyőt. Utálom, hogy állandóan tartani kell. Ha meg épp nem kell tartani, akkor figyelni, hogy ne hagyjam el. Egy hosszabb esős időszak – egy esernyő. Folyton elhagyom őket.

A buszállomásra mentem. Még az utcámban voltam, amikor éreztem, hogy valaki biciklivel megáll mögöttem. Nem néztem hátra, csak akkor láttam, hogy ki az, amikor mellém került. Péter bácsi volt, a részeges bolond a szomszédból. Legalábbis azt mondták róla, hogy részeges bolond. Én nem tudom. Részegnek már láttam, de bolondnak még nem. Azt leszámítva, hogy két-három naponta megáll a kapunk előtt, és azt kiabálja, hogy *csabiii*. És addig kiabálja, amíg apám ki nem megy. Aztán megkérdezi tőle, hogy Csabi, tudsz adni száz dinárt, kenyérré kell, vagy Csabi, tudsz adni száz dinárt, szalámira kell. Mindig száz dinárt kér. Néha megmondja, hogy alkoholra kell. Egyszer állt a kapuban, kiabálta, hogy *csabiii*, ahogy szokta, de ezúttal én mentem ki. Csabi, tudsz adni száz dinárt? És adtam neki. Máskor meg a húgom. Csabi, tudsz adni száz dinárt? És adott neki. Végül is mindegy, hogy kap-e pénzt tőlünk vagy sem, nem zavartatja magát, rögtön utána beáll a mellettünk levő ház kapujába, ott meg azt kiabálja, hogy *valiii*. És akárki jön ki a házból, Vali lesz belőle. A harmadik háznál Tibi, a negyediknél Kató és így tovább.

De ott hagytam abba, hogy mellettem volt Péter bácsi. Idáig csak közvetlenül azután beszélünk, hogy kiáltozott egy sort a kapunkban. Féltém, hogy tényleg bolond, hogy megint el fogja kiáltani magát, hogy *csabiii*, és csak utána áll velem szóba. De ehelyett olyat kérdezett, amire az életben nem számítottam. Azt kérdezte, hogy baszós, ugye? Én meg azt kérdeztem, hogy mi. Ő meg azt mondta, hát az élet. Én meg hallgattam. Először azt gondoltam, elviccelem, megkérdezem tőle, hogy ennyire látszik? De

nem lett volna túl sok értelme, mert azonkívül, hogy reggel volt meg esett, más bajom nem volt. Nem is biztos, hogy úgy sikerült volna, hogy mindketten ne vessünk. Aztán gondoltam, azt mondom neki, hogy nem, de erre sem voltam képes. Mert azt hitte volna, hogy hazudok. Ő tudja, hogy baszós, akkor miért mondom neki, hogy nem az. Láttam az arcán, hogy baszós. Úgy kérdezte, hogy lássam. Végül arra gondoltam, azt mondom neki, igen, baszós. De akkor meg attól féltem, hogy meg kell indokolnom. Nem tudtam volna. Meg amúgy is, huszonegy évesen ne mondja az ember, hogy baszós az élet. Huszonegy évesen ezt még nincs honnan tudnia. Gyalogoltam tovább, és nem szóltam egy kurva szót sem. Nagyon reméltem, hogy akar mást is. Hogy megkérdezi most is, van-e száz dinárom. Még azt sem bántam volna, ha Valinak szólít. Odaadtam volna neki a százast, csak menjen már el. Ne tolja itt mellettem a biciklijét szótlanul. Így ne. Aztán eszembe jutott, hogy megkérdezem tőle, miért baszós. Igen, ez jó, nincs abban semmi rossz, ha megkérdezem. Végre megszólalt. Van egy szál cigid?, kérdezte. Megnyugodtam, de aztán eszembe jutott, hogy nincs. Meg kell állnom a boltban, mert elfogyott. Azt mondtam neki, hogy nincs, de megállok majd a boltban, kíséren el addig. Utáltam, hogy ezt mondtam, de nem volt jobb ötletem. A bolt még két sarok, addig csak kibírom valahogy. Azt mondta, köszöni, és megint nem szólt többet. Én sem.

Odaértünk a bolthoz, bementem, megvettem a cigit. Aadtam neki három szálat. Valamiért úgy éreztem, tartozom neki. Megköszönte ezt is, felült a biciklijére, és elment.

Baszós, ugye? Mi? Hát az élet. Részeges bolond. De mi van, ha tényleg baszós? Mi van, ha egy pillanattal később kér cigit, és meg tudom kérdezni tőle, hogy miért? Mi van, ha el tudja mondani? Ha tényleg csak részeges, de nem bolond. Mi van, ha történetesen én sem vagyok bolond, és meg tudom érteni? Arra gondoltam, hogy visszamegyek, odaállok a kapujába, és elkezdek kiabálni, hogy *péteeer*. És addig kiabálok, amíg ki nem jön. Aztán mondom neki valamit. Megmondom neki, hogy igen vagy nem, vagy kérek tőle egy százast.

A buszállomáson vettem csak észre, hogy otthagytam a boltban az esernyőmet.

Filemon és Baucisz

Hajnalban érkeznek. Néha már három előtt. Kiszállnak a furgonból, a hidegben a tenyerüket egymáshoz dörzsölik, cipőjükkel a furgon hátsó kerékét rugdossák. Míg az egyikük tornamutatványokat végez, lehajol, a kezével megfogja a bokáját, a térdét emelgeti, nyújtózik, a másik cigarettára gyújt, köhécsel. Lopják a percekét. Nem esik nehezemre megbocsátani nekik.

A mester pontosan négykor érkezik. Addigra már lerakták a póznát a furgonból, és hurokra kötötték a kötelet. Az egyikük éppen szögeket ver a póznába, egy durva, nyers és vastag gerendát ácsol a tetejére. A másik még ás, az ablakból most éppen nem látni, eltakarja a tölgyfa. Káromkodik, minden reggel káromkodik, amikor az ásó a kötömbbe fut. Fém a kőhöz cikkan. A póznát ekkor leengedik a fél méter mély lyukba, köré földet hánynak, megtapossák, kisebb köveket szórnak a tövébe. A póznára erősített gerenda hosszabbik végét a fa nyakához erősítik egy vaskampóval. Ehhez létrára kell állni, veszekedés támad, egymásnak rontanak, hogy ki mehet föl a létrára, egymást kezdik el taposni, végül sírva fakadnak. A létra nyikorog Filemon és Baucisz súlya alatt.

A mesternek nincs egyéb dolga, mint megigazítani a nyakkendőjét. Ma a búzavirágkéket választotta, jó kedvében lehet. A kék illik a szürke sildes sapkájához (én is mindig ilyet szerettem volna...!). Negyed ötkor előemele a furgonból a sámlit, a gerendán átvett kötél alá állítja. Útközben dudorászik. A sámlira áll, a hurkot a nyakára tekeri, pipiskedik, leveszi nyakáról a kötelet. Valamit odaszól az inasainak, mire ők a furgonhoz rontanak, egy kosarat vesznek elő, vetközni, majd öltözni kezdenek. A cipőjüktől nehezen válnak. Leveszik, vizsgálgatják, mintha sosem láthatnák újra őket. Félnek, hogy összecserélik. A jobb forma cipőkért mindig versenyeznek, ismét összeverekednek, végül sírva fakadnak, mint az előbb. Ötkor már mindketten a mester mellett állnak, a nadrágjukat porolják az épület előtt. A mester a telefonján méri az időt.

Cigarettára gyújtok, kihajolok az ablakon.

A távolban hamarosan föltűnnek a szüleim. Lassan jönnek, a cigaretta füstjéből kilépve, apámon kalap, édesanyámat támogatni kell. Őket követik kisebb csoportban az ismerősök, a barátok. Meghatóan tisztelettudóan jönnek. Csak egy-egy csoportban csattan föl nevetés. Az út túloldalán sorakoznak föl, volt, aki körültekintően hozott magával széket, kispárnát. Nem akármilyen barátok! A táskákból szendvics kerül elő, lepény, aki belvárosból jött, borosüveget szorongat. Milyen csinosak, milyen vidámak, milyen fiatalok! Ilyen korán... Remélem, hogy készül csoportkép! Úgy, egy kicsit balra, még inkább balra, húzódjatok össze. Maguk ott, igen, maguk, álljanak a kötél mellé. Engedjétek el a lábát, és ne itassátok tovább! Nem hiszem el, hogy nem tudtok egy helyben maradni! Asszonyom, szárítgassa föl a könnyeit! Valaki adjon egy kabátot arra a lányra, aki a téglafal mellett áll, ne dideregjen! No végre, most mindenki idefigyel, egy pillanat, jó. Mosolyog! És...

Amikorra az első diákok érkeznek a szomszédos iskolába, már mindennel elkészülnek. A kötelet leszedték, összehajtogatták, a póznát betolták a furgonba, az inasok átöltöztek, a mester pedig a mellényzsebébe csúsztatta a fizetségét. A fölöttünk élő pár alatt ismét nyikorogni kezd az ágy, amikor az ablakot becsukom. Doktor Dasperger lábait úgy rendezem el a párnán, hogy alvás közben ne rugdoshassa az oldalamat.

*

Japánban élnek a levélpréselés legkitűnőbb művészei. Azt mondják, hogy aki az akácvirágokat, a cseresznye virágát és a feketefenyő leveleit, a ginkófa levelét gyűrdésmentesen nyomtatja, a halhatatlanságot már kiérdemelte. A japán levélpréselők azonban nemcsak a gyűrdések kisimitásának mesterei. A leveleket úgy ragasztják föl a papírlapokra, hogy azokon a ragasztás helyét nagyítóval sem találhatjuk. Faházak hosszú sorai állnak a Fuji lábánál, amelyek falain évszázadokkal ezelőtt préselt levelek láthatóak. A lapok nem fakulnak, a leveleket és virágokat pedig csupán a teremő gondolat tartja a papírokon. Vagy valami titkos és láthatatlan enyv, így gyanítja Doktor Dasperger. Valamit kotyvasztott az egyikük, azt kenegetik a papírra... Ő nincs erről nagy véleményel! Még akkor sem, ha a levélpréselés művészei kitartó munkájukkal a halhatatlanságon túl rászolgáltak az elfeledettség érdemére.

Nézzünk meg alaposabban például egy ginkófalevelet! Egy kép, amely lecsordul a vászonról. Vagy inkább Dél-Amerika! Ott fut rajta az Amazonas mindahány mellékfolyójával. A Rio Negro teljesen kivehető, a Tapajos

és a Puru árad. Lassan kibontakoznak a városok is, megannyi fekete pont a levél redőin. A redők aztán falakká magasodnak, hiába pipiskedünk, nem láthatunk át rajtuk. Lefelé kell tartanunk, egészen a szárig. Hosszú séta következik egy végtelenbe vesző mólón. A móló végén végre megpihenhetünk. Itt ellaposodik az út, a fehér papír folytatódik alattunk. A távolban egy leszegett fejű szemüveges óriás áll, fölötte a lámpa fénye mint nap vakít. Megtöröljük a homlokunkat, leülünk a móló végébe. Itt kell először megragasztani a levelet. Dasperger szándékosan vastagabb szeletet vág a ragasztószalagból. Képtelen odafigyelni a részletekre! Kitartóan himbálja a lábát a hátamon, kezével a tarkómon és a kopaszodó fejemen dobol. Szakálla csiklandozza a nyakamat. Egyre csak eszik, alig ha eltarthatnám!

Bosszantó szokása ez Daspergernek. Amikor találkozom valakivel, nyomban föllevenedik. Egyszerre képes rúgdatni a hátamon, és az amerikai elnökválasztásról fecserészni.

– Elhagytad magad, nem is borotválkozol.

– Újra a nyakába vett, érzem... Roppant bosszantó.

– Nem lehet valahogy kezelni?

– Az orvosok már lemondtak rólam. Inkább Norvégiába költöznek.

– Az alvásmegvonás sem segít?

– Minden neszre fölriadok. Mintha valaki járna alattam, ne ne vess...!, mintha valakinek csak a hátán ülnék, akarattalan és magányosan.

– Mi ez az én fejfájásomhoz képest!

– De én gyakran sírok is. Ok nélkül...

– Azt hiszed, csak neked fáj?

– Mintha más időbe csöppentem volna, s legalábbis Chilén keresztül kellene cipelnem azt, akinek voltaképpen a nyakában ülök. Mekkora út...! Milyen hegyes... A ritka levegő!

– Fölment a vérnyomásom.

– Ha sámlira állok, sem leszek magasabb, de még szédülök is.

Így. Nekem meg ezt kell hallgatnom napestig. Abban az időben Badiou-t és Negrit olvastunk, és Bernie Sandersnek szurkoltunk a választásokon, ti már tudjátok, milyen eredménnyel... Amikor pedig tükörbe néztem, ezt a kalapos, szakállas gnómot kellett látnom. Minél tovább néztem, annál karikásabb lett a szeme, s bosszúból annál erősebben kapálózott a hátamon éjjel. Nem volt nekem elég a hajnali kopácsolás és annak a párnak az önfeledt kiáltozása, akik fölöttünk laktak. Néha már arra gyanakodtam, hogy nem is egy pár hancúrozik odafönn, hanem orgiát tartanak. Mindez azonban nem vigasztalt. A lámpa lassan elkezdett himbálózni, én pedig véres merényletet fontolgattam szomszédaim ellen.

Dasperger legnagyobb ellenkezésére ekkor kezdtem el leveleket préselni, és fehér lapokra ragasztgatni őket. Minden levelet sorra el is neveztem. Ez itt a Filemon és Baucisz lett. A ginkófa levelei A rövid séta. A tölgyfa levele A hajnali csoportkép. A feketefenyő tűi Immanencia és Szingularitás. Doktor Dasperger szerint már rászolgáltam az elfeledettség érdemére, én azonban folytatom a munkát. Hajnalig még maradt pár pillanat.

Kapcsolat két ütésben

Mobilnovella

febr. 17., 10:59

Ki vagy? Héj, élsz még? ☺
Akkor jó :P Már félttem a tegnap este után...
Ki vagy? Mi volt tegnap este? Te tényleg nem emlékszel?
Az örületbe kergetesz
Kitől van meg a számom? Tőled. De gondoltam, hogy te nem fogsz felhívni
Név? Mit csináltam? Felhívlak. Pill.

febr. 20., 15:09

Ok. Figyelj kések 5 percet.
Itt vagyok. Nézz jobbra.
Várom a következőt ☺
Én is.

febr. 25., 17:24

Holnap ráérek. 5-kor az egyetemi városban? Kávé?
Ok.
Hol vagy már? Héj.
Előre.

febr. 26., 01:40

Oink-oink :P:P

?

Ez a bohóc hangom.

Ez disznó. Vágjuk le.

Ez nem disznó. Ez bohóc. Levágnál?

Téged? Soha ☺

De egy random bohócot levághatnánk.

Hozom a nyájkést.

Lehet színes a vére.

Fúj...

Azt tudtad, hogy bohócvérből készítik a jégkását?

A jéti hűti. Meg vizeli. ☺

Vizezi... XD Bocs auto correct.

Végül is nem áll távol ☺

Ja, szerintem is kicsi van neki.

Komplexusos.

Jégkása holnap?

Nincs hideg hozzá?

Majd szólunk a jetinek

Hogy melegebben?

Ja

Bár az már nem kása.

5-kor a szökőkútnál.

febr. 26., 16:00

Szólj ha indulsz.

Indultam

márc. 01., 14:00

Kávé?

Kávé?

Ok

márc. 03., 11:58

Várlak a fotokopirnicánál.

márc. 04., 12:47

Várlak a macis bácsinál.

márc. 07., 14:00

Várlak a fotokopirnicánál.

márc. 13., 14:00

Beszéltem Ginával ráér kedden ☺

Hánykor?

Egész este. Koktélozást ígértem neki.

Nekem hányra kell ott lennem?

És hol?

Nem velem jössz?

Hagyom, hogy beszélgessetek előtte.

Nem szükséges ☺ emígy is beszélgetünk,
csak be akarlak mutatni.

Az a helyzet, hogy előtte találkozom egy haverral,
szóval csak később érek oda.

Na, de megígérted ☺

Odaérek, csak később.

Jó, akkor a Cuba Libreben várlak.

Nyertünk ingyen italt facen ☺

márc. 14., 22:48

A pultnál vagyunk.

Jössz már?

Héj... hol vagy?

5 perc

márc. 15., 10:01

Ginának bejöttél... Bár a Ginás viccet
már páran elsütötték. :P

Próbálkozni szabad :)

Ja, szar poén volt ☺

Asszony, ne játssz egy férfi humorérzékével.

Ne hívj asszonynak. Még 1 hónaposak
se vagyunk.

márc. 17., 13:17

Várlak a menzán

márc. 20., 19:00

Kávét?

Ok. De elfogyott az óvszer. Úgyhogy ha
akarsz kávé, hozz.

márc. 22., 10:12

Hozz kenyeret.
meg egy kecsapot.
Majd kifizetem.

márc. 25., 19:19

Akarsz-e játszani? ☺

X-box?

márc. 31., 01:07

Alszol?

Öt méterre vagy tőlem és smst írsz?

Csak nem akartalak felkelteni, ha esetleg aludnál.
Felmászhatok hozzá az ágyba. Már nem haragszok.

ápr. 01., 17:26

Fagyit akarok...

Egyél.

Vegyél.

Most nem érek rá. Bocsi.

ápr. 03., 13:35

Várlak a menzán

ápr. 04., 21:06

Kávét?

ápr. 05., 22:04

Átmegyek

Gyere, várlak ☺

ápr. 07., 21:06

Átmehetek?

Tanulok, holnap vizsga.

Csendben leszek.

Gyere ☺

ápr. 08., 19:51

Sikerült

Ügyes vagy ☺ Gyere hozzám ünnepelni

Haha ☺ Az ágyamba ünnepelek most... ☺
Majd később

Átmehetek?

Nem ☺ tanulok... a múltkor is mi lett belőle

ápr. 14., 18:23

Holnap ☺

ápr. 15., 12:27

Ma?

Bocsi haza kell mennem, majd jövő héten találkozunk ☺

ápr. 18., 19:27

Ne haragudj... Nem kellett volna veled aludnom.

YOU DON'T SAY?

Beszéljük meg...
Légyszi...

ápr. 19., 20:53

Te töröltél Facebookról?

ápr. 22., 02:10

Hello from the other side
I must've called a thousand times
To tell you I'm sorry

Kérlek ne, részeg vagy

For everything that I've done
Nem vagyunk
Nem vagyok

És az autocorrected is angolon van...

ápr. 23., 09:09

Bocs a tegnap estéért részeg voltam. Nem írtam volna neked.
De józanul is szeretlek

Ne most sátán

Fények árnyéka

Hazaértem anyámtól. Otthon dohos szoba fogadott. A pókháló fedte Tiffany-lámpák alig világították be a szürke szobát. Csak a falon húztak pár fénycsíkot. A fehér csipke szűrte az utcai fényt, a hangot nem. Balról szerelmeskedés, jobbról erőszak hallatszódott át. Az élet hangjai. Az életem hangjai.

A fürdőszobába mentem, majd lassan megszabadultam minden ruhámtól. Tükörbe néztem. Fehér, mint a fal, fekete, mint Poe macskája. Megszagoltam a fehérneműmet még egyszer, utoljára, majd a ládába dobtam. Emlék. Vágy. Fájdalom. Szenvedély.

Megtisztulásra vágytam. A zuhanyrózsa alá álltam és engedtem, hogy a víz rám ömöljön. Közben a nem létező istenemhez fohászkodtam reményért, valamint másik felem megtalálásáért. Rengeteg apró csepp. Végig az ajkaimon, a melleimen át, egészen a földre. Ott lefolyt.

Megláttam magam a kabin tükörszerű üvegében. Mintha bal szemem árnyékban úszott volna, jobb melleimet pedig fény fürdette. Villogtak a fények. A víz nyomása erőteljesen ostorozta libabőrös, vékony testemet. Élesek a vízcseppek, akárcsak a gondolatok. Elhomályosodott az üveg.

Leültem a már meleg csempére. A hajamat mosta a víz. A villanykörte kétszer pislogott, majd elsötétedett minden, a hangok és a fények a vízzel együtt lefolytak. Megnyaltam rúzsos ajkaimat. Rózsa. Újabb emlékek. Az ő ajkai.

Azt hiszem, akkor minden összefonódott... Nem, akkor még nem... Apró piros csíkok úszkáltak a vízben. Eltűntek, majd újból rám zúdultak. Minden zavaros volt, a víz meleg. Melegített. Fáztam. Belülről remegtem. A testem forrt, a lelkem megfagyott. Szenvedtem, mint egy eltaposott béka a forró nyári aszfalton. Valahogy nem féltem. Többé már nem.

Mindenki ordított körülöttem. Nekem is kellett volna, de nem bírtam. Néma voltam. Az ajkaim mintha piros fonallal lettek volna összevarrva.

Az egész, mint egy hideg vízesés, mely megdermeszti az embert. Fel kellett kelnem, továbbállnom. Látnom kellett a fényt. Látnom benned. Veled. Benned. Együtt.

Kiköptem a keserű, fémes ízt a számból, elkentem a már elfolyt arcfestémem. Romok közt ébredtem fel. Üvegen táncoltam. Láttam a fényt, az árnyat benned. Láttam mindkettőt egyszerre. Te láttad bennem? Ekkor még lélegeztem. Még éltem. Még éltél.

Tértelen tér

Most végre nincsenek általunk húzott határvonalak. Nincsenek általunk emelt falak, emberek, tárgyak, asztalok, csak te és én. Pucérok vagyunk. Mindketten. Végre együtt tudunk lenni. Úgy értem, hogy nincs más körülöttünk, el vagyunk szigetelve a külvilágtól, és talán most jobban megismerhetjük egymást. Te nem ismeresz engem, ugye?

Minden nyugodt, akárcsak egy anyaméh. Egy fal nélküli helyiségben vagyunk, idő és tér nélkül. Egymás előtt állunk, és egy piros fonal van körénk tekeredve, amelyet mi irányítunk. Egymás bábjai vagyunk. Játszunk egymással.

Egymásra nézünk, és egymásba látunk. Látjuk egymás csupasz testét és lelkét. Itt nincs mi mögé bújni. Az érzelmek, a gondolatok látszódnak. Látszódik az ember bőrén a szomorúság, mely mindenütt mélyen befeketít. Látszódik az öröm, mely egy újszülött puha arcától is ragyogóbb.

Oly' szép vagy. A fonal egyre szorosabb lesz, ahogy közeledek feléd. Miért nem hiszed el, hogy szép vagy? Szemeimmel rád mosolygok, lelkemet melegség tölti el. Végre te is elmosolyodsz. Már megérte az egész. Igyekszem arcod szépségét nem elfelejteni. Tápláló. Lelkem melegségben fürdetsz.

Ott egy baba. Ő is szeret téged. Vigyáz rád, és megbocsát néked. Most eltűnt. Hová lett? Te látod? Vagy talán itt sem volt? Talán nem is létezett? Könnyezel. A cseppek végigfolynak a testeden, majd a köldöködnél felszáradnak. Végignézel vékony testeden, én pedig látom, ahogyan az életeden gondolkodol. Eszedbe jutnak a gyermekkori képek, újra átéled a kamaszkor nehéz perceit. Fulladásveszély az élet nehézségeitől. Most nincs baj, itt vagyok veled. Én vigyázok rád. Szeretlek. A fonal meglazul, ahogy az összeszorult szíved is.

Együtt egyensúlyozok veled ezen a vékony, piros szálon. El akarsz magadtól lökni. Elnézel a semmibe, de mindenhol minket látsz. Nem egy

ketrec, nem is egy labirintus, de nincs kijárat. Innen nincs menekvés. Meg szeretnék ölelni, szeretni téged, de te eltolsz magadtól. Miért? Miért menekülsz? Tudom, hogy szeretsz! Miért nem mondd ki?

Ahogy közelebb kerülünk a véghez, a fonal fesesebb lesz. Itt ültünk örökké, de tudod, hogy mennünk kell. Mindkettőnknek élnünk kell, mindkettőnknek szabadnak kell lenni, akárcsak egy szabadjára engedett madárnak. Leheleted érzem hattúnyakamon. Fejemet lassan s körkörösén mozgatom, miközben apró izzadságcseppek gördülnek le arcomról. Kezd melegebb lenni. A tér szűkül. Véresre vág minket a fonal. Kapaszkodj a lelkembe! Mondd ki! Szeretlek! Most minden jobb... Engedd el!

Vér csepeg a combodról, talpad alatt apró tócsa. Nem baj, beissza a piros szál. Mennyi mindent ivott már be? Vért, verejtéket, könnyeket... Érdekes, hogy mennyi mindent tud szimbolizálni egy piros gombolyag, nem?

Mit látsz bennem? Mondd el nekem! Csak egy kicsit nézz mélyebbre, én ott leszek! Ismerd meg bennem lelked egy részét. Jobban hasonlítunk egymásra, mint gondolnád. Mint egy sziámi ikerpár, akik szét lettek választva születésük után. Most végre megtalálalak, és itt állunk egymás előtt. Itt várok rád. Várom a szereteted, várom az ölelése, az érintésed. Várom a lelked, várom a tested. Ketten legyőzhetünk minden akadályt. Szeretlek...

Minden elcsendesül. A fonal meglazul. Egymás szemébe nézünk. Mennyi fájdalom, mennyi ki nem mondott szó, mennyi megválaszolatlan kérdés. Két szív, két dobbanás, mely egyért dobban ugyanabban a pillanatban. Két mély sóhaj, megannyi elfeledett vágy.

Senki sem tudja, hogy itt vagyunk. Talán még te sem fogod fel. Valahogy sosem ér véget. Nem tudjuk, hogy merre vezet minket a fonal, merre visz minket az élet, de valahogy mindig összeköt bennünket

Könnyű. Puha. Hol szoros, hol laza. Szigorú. Szerethető. Szép. Te szép vagy, és én is. Én szeretlek. Szeretsz te is?

A szeretet sosem hal meg. A fonal sosem szakad el. Éveken keresztül ugyanaz a gombolyag ugyanolyan hűséggel köti össze lelkünket. Aztán... Megszólal az öreg harang, félelmükben repülnek a varjak. Lassan megérkezik a közönség, végre kezdetét veszi az utolsó darabunk. Tőled búcsúzunk ma, kedvesem.

Addig, amíg egyedül fekszel bársonnyal bélelt koporsódban, és senki nincs a ravatalozóban, titokban bemegyek hozzád. Homlokodon csókollak, zsebedbe pedig egy üzenetet tartalmazó levelet helyezek. Szomorú így látnom téged. Ahogy szívemben élsz, úgy itt már nem.

Most egy fa alatt állok. Oly bús ez a fűz, akárcsak a lelkem. A pap meghinti a koporsód szenteltvízzel, míg angyalok százaival imádkozik

érted. Kevesen jöttek el. Hol vannak most azok a fontos emberek az éle-
tedből?

Fekete szövetkabátot és egy széles karimájú, fekete kalapot viselek, mely árnyékban fürdeti most már szememet is. Így talán nem vesz észre senki. Néhány ismerős arcot vélek felfedezni. Ők eljöttek.

Egy szőke hajú apáca tűzpiros rúzzsal nedves ajkain énekel ma néked, miközben a végső nyughelyedre visznek. Továbbra is leghátul vagyok, onnan siratlak lelkemmel.

Lassan elmerülsz a mély gödörben. Az emberek néhány szál rózsát dobnak utánad, valaki pedig földet hajít a sírodba. Eltűntél. Már most félek attól, hogy elfeledem arcod szépségét.

Már hat óra van. Addig nem mentem oda hozzád, míg egy nő ott állt a feszületnél. Beszélhetett hozzád, megcsókolta a kereszted, majd ő is hazaindult saját keresztjével a hátán. Azt hiszem, felismert. Hosszan a szemembe nézett.

Egy pipacsvirágból készült koszorút teszek a sír elé. Tudom, hogy hamarosan úgyis lila és ráncos lesz, de nem az a fontos, hanem az üzenet, amit hordoz. Évekig hordok neked pipacsot. Az emberek nem tudják, hogy ki vagyok. Úgy emlegetnek, hogy a fekete ruhás ember, aki a múzsáját gyászolja.

Azt, hogy az illető férfi vagy nő, azt senki sem tudja. Eltakarja a kalap. Eltakar az sok mindent.

Tértelen megtört tér

Eddig abban a tudatban éltem, hogy csak te és én vagyunk e térben összekötve, egymást keresve. Azt hittem, hogy ez így van megírva, hogy mi ketten szenvedjünk, küzdjünk sorsunkkal, küzdjünk egymással. Már kezdtem feladni, kezdtem együtt élni a tudattal, hogy nekem az élet nem a szeretetet, nem is a határtalan boldogságot szánta, hanem a folyamatos küzdelmet önmagammal.

Egy nap, mikor kettőnket kötöztem össze a piros gombolyaggal, rajtunk gondolkoztam – a történetünkön. A fonal végét a bokádhoz kötöttem egy gyengéd mozdulattal megsimítva téged, majd hagytam, hogy lassan körénk tekeredjen. Ment volna az magától is, de én segítettem neki. Szaladgáltam körülöttünk, tekertem, tekertem mély sóhajokkal meg az-
zal a rengeteg elfeledett vággyal, érzelemmel, ami itt ragadt. Közben mélyen a szemedbe néztem, és próbáltam a könnyeid között magamra lelteni.

Egyesültem a térrel, egyesültem szívünk együttes dobogásával. Sok „együtt” van ebben a mondatban. Nekem kulcsfontosságú az együtt szó. Ha külön vagyunk, nem törődünk egymással, akkor mit ér az egész? Elfeledett szív. Mosott üveg a tengerparton.

Tekertem, tekertem, ordítottam, tekertem, üvöltöttem, sírtam, tekerem. Hasonló sorrendben, egyre gyorsabban. Úgy véltem, ez majd közelebb hoz minket. Reméltem, hogy majd végre észreveszel és szeretni fogsz. Aztán véletlenül túl erősen húztam meg a szálát. Pucér testünk hirtelen egymásra zuhant, majd a tér, ahogy a szívem is, egy óriásit durrant és visszhangzott. A hang, mely bejárta testem minden apró részét, lelkem mélyébe fúrta magát. Minden összetört, ahogy lelkeink közös része is.

Ott feküdt a két test mozdulatlanul. A szív gyorsan dobogott, az érzelmek ki akartak volna szabadulni, de nem tudtak. A sok elfojtott érzelem, mely akadályokat állított, nem engedte, hogy bármi is felszabaduljon. Sötétség. Lelkem leült a két csupaszc test mellé, melyekből hiányzott az élet. Zokogás tört ki belőlem.

A fonal össze volt gabalyodva, akárcsak a sok kusza gondolat az elmémben.

Mi történt? Mindennek vége? Vissza lehet ezt még fordítani? Újra lehet kezdeni? – kiáltottam.

Néha összetörünk. Olykor minden felborul, olykor összekuszálódnak az érzelmek. Van, amikor mindennek vége.

Mi van akkor, ha nem csak egy irányba tart a fonal? Mi van akkor, ha van egy másik szál, ha több szál van? Már nem táplálsz... Már nem adsz erőt. Már elgyengültem. Megölted a közös részünket.

Talán valaminek el kell gyengülnie, el kell távolodnia, hogy meglássuk azt, amire valójában szükségünk van. Talán meghalunk, hogy aztán újjaszüljük önmagunkat. Nekem rá van szükségem! Látod őt? Az ő szeretetére, az ő csókjára, az ő érintésére. Milyen csodálatos érzés lehet vele együtt lenni a semmiben – egy tértelen térben. Össze akarok vele fonódni, együtt táncolni a boldogságban, fürdeni egymás szeretetében, élni egymás művészetében. Egymás előtt állni pucéran, gátlások és tabuk nélkül. A tudattal élni, hogy valakiben bízhatok, valaki bízhat benned.

Biztonságerzet. Hozzábújni este egy fáradt nap után, csókokat adni arcára és nyakára. Apró szavakat súgni fülébe, elveszni egymás gyönyörében. Szeretni. Szeretve lenni. Tértelen tér. Az én életem. De mi van akkor, ha...

Morizskók

Nesztelenül vonaglanak a téren. Csak állok és nézem, ahogy az emberek eltűnnek a messzeségben. Meggyötört némasággal haladnak a besorolásra. Lesz, aki nem jön vissza többé, s lesz, aki önként marad a szolgátságban.

Minden nap egyforma. Unott, szürke, semmi sem töri meg a fagyos csendet. Mióta a föld sivár, és hamuvá égett minden, a tompa fény se tud átfúródni a sűrű füstfelhőkön. Mikor még egészen kicsi voltam, gyakran hallottam, hogy azt mondják, nem tudni, mikor lesz már ennek vége.

Két rohanó műszak között a szüleim megsimogatták az arcomat, és mindig az volt az érzésem, hogy nem látom őket többé. Mondhatnám, hogy sokat unatkoztam, hiszen sosem voltak játékaim, sosem voltak barátaim, nem volt semmim, és azt hiszem, ez igaz volt mindenkire. Én mégis mindig elszórakoztattam magam. Átugráltam a szemétdombokat, játszottam a tetemekkel. Nem zavartam senkit. Amíg csendben voltam, nem szúrtam szemet. Hamar rájöttem, hogy az emberek nem szeretik a hangoikat, a csendet tisztelik.

Csak egyetlen munka létezett. A szüleim is napi tizennégy órát dolgoztak, ezért mire hazaértek, jóformán csak arra volt erejük, hogy egyenek a rothadt gyümölcsökből, és álomra hajtsák a fejüket. Mindig bűzlöttek. Nem volt elegendő víz a mindennapi fürdésekre, örülni lehetett, mikor a központi öntözőnél hetente egyszer megnyitották a szelepeket. Olyankor minden ember örült módjára rohant, törött kancsókkal, edényekkel, pucér testtel, csak vízhez jussanak.

Gyakran nem tudtam elaludni. Az orrom sosem tudott hozzászokni a szüleim egyenruhájának szagához. Jól ismertem azt a bűzt, pontosan tudtam, mit érzek. Émelyítő és mindent átható hullaszagot. Ők is dögeltakarítók voltak.

A nagy technológiai fejlődés eleinte hatalmas szabadságot, később viszont rengeteg új szabályt hozott magával, ami lassan elnyomást szült. Az

elnyomás hatalommá vált, ami viszályt keltett. A viszály haraggá burjánzott, és ez magával hozta a háborút. Eleinte a legolcsóbb, mégis leghatékonyabb gyilkológépeket vetették be: az embereket. Gyűlöletet szítottak, emiatt az emberek úgy marcangolták szét egymást, hogy tulajdonképpen azt se tudták, miért teszik. Képesek voltak harcolni egy olyan ideológiáért, amit nem értettek meg, mert a szavak mögött nem látták azt a mérget, amit szépen lassan beléjük fecskendeztek. Mikor már senki sem látott tisztán, jöttek a fegyverek: az atombombák, a vegyi lövedékek, előkerültek a puskák meg a bicskák, sőt még a csúzlik is.

Egyre gyakrabban jutnak eszembe a moriszkok. Mielőtt elfelejtettem volna olvasni, és még nem égettek el minden könyvet, volt egy nagy zöld fedeles kötetem. Ott olvastam róluk először.

Az emberek betegesen üldözik a tökéletességet, egyszerűen nem képesek feldolgozni. Így jártak a spanyolok is. A birodalom jó dolgában nem tudott mit kezdeni magával, mert érezték, hogy nem létezik teljes kiegyensúlyozottság, így mikor már semmiben sem találtak hibát, egyszerűen önmaguk ellen fordultak. Elhajtották saját fejősteheneiket, és élvezték, hogy birodalmukban újra problémák vannak.

Mikorra az emberek feje kitisztult volna, már nem volt visszaút, mert hiába ordítottak, a hangjukat elnyomták a szirénák és a vadászgépek. Korábban egy szót sem szóltak, mert a tudatlanság néma, s ők, mint a bárányok, hallgattak. Önként engedték be a farkast, a hatalmas bestiát, mert a nagysága és a szavai teljesen elvarázsolták őket.

A háború eltartott évtizedekig, és mire a vezetők se tudták, hogy miért harcolnak, a csaták hirtelen véget értek. Mert nem volt már semmi. Nem voltak fegyverek, nem voltak katonák, nem voltak madarak az égen, nem volt íze az ételeknek. Csak a holtak bűze, a mérgező gázok és a nyomor maradt. Évtizedek alatt annyi ember halt meg, hogy a még élők több mint fél éven keresztül csak az utcákat járták, halmokra gyűjtötték a hullákat, majd elégették a tetemeiket. A felszálló füst pedig egybeolvadt a sűrű közzel. Míg régen a gyávaságukat burkolták a némaságba, mostanra megkedvelték a csöndet.

Én pedig itt ülök egy szemétdomb tetején, és azon gondolkodom, mi lesz velem egy szótlán világban, ahol nincs semmi, amiért harcolni lehetne. Mindenki kimerült, rábólintanak egy újabb balgaságra, mert elégük van. Mindezt csak maguknak köszönhetik, szükségük van arra, hogy istennek képzeljék magukat. És mire rájönnek, hogy csak egyszerű és satnya emberek, nyögni kezdenek a fájdalomtól, mert nem gondolkoztak előre. Csak a pillanatnak élnek, nem gondolnak rám, arra, hogy mire felnö-

vők, nem lesz semmim. Nem gondolnak másokra, mert önkényes gyűlöletük és bosszúvágyuk teljesen elvakítja őket.

Amikor az ember a világra jön, az első érzése nem az anya iránti kötődés. Az első érzésünk az undor. Valóban az ember a legundorítóbb teremtmény ezen a földön. Mert rosszabbak vagyunk, mint a moriszkókat elüldöző spanyolok. Paraziták vagyunk, akik egymáson és a Földön élőkön élünk.

Én is elfáradtam. Beállok a sorba, és menetelni kezdek a többi birkával. Várom, hogy besoroljanak. A lépteink nesztelenek, az izmaink tehetetlenek, lassan elhagyjuk a tetemetek. Elérjük a főtér peremét. Tudjuk, innen senki sem fog visszatérni.

Ez egy új, ez egy jó rendszer, nekem is tetszik. Itt legalább önként húzhatok zsákot a fejemre, és úgy zuhanhatok a verembe. Itt legalább megvan a szabad akarat illúziója.

Nincs több dög, amit el kellene égetni, már csak az elevenek maradtak. Élhetek, ha akartak, de mind tudta, hogy itt már nincs semmi, nincs mit keresni és tenni. A fejünkre vásznat kell hát húzni, még utoljára keresztet vetni, és önmagunkat eltemetni. Önként ugrani a perzselő mélybe, befognódni a tűz melegébe, és csak annyit tudni, hogy ezzel végre vége.

Fecsketánc

Vannak állatbarátok, iszákosok, perverzek, magukban beszélők és mások. A nevük is milyen találó! Eleinte úgy véltem, a botorkálók kifejezés jobban illene rájuk, de megértem, hogy a csöves gyorsabban elterjedt. Elvégre mennyivel jobban lehet nyomatékosítani megvetésünket azzal, hogy *Ott egy csöves!*, mint azzal, hogy *Ott egy botorkáló!*

Mikor ilyen embereket látok, rendszerint elgondolkodom. Hogyan juthattak oda, hogy ne legyen fedél a fejük fölött? Nincs családjuk? Vajon a csövesek olyanok, mint a kóbor kuttyák, s többségük már az utcán születik? Vagy mindannyian elitták a vagyonukat? Netán mindegyikük ellen összeküzdött a világ? Egyáltalán, milyen volt a gyerekkoruk? Hogy lesz valakiből csöves?

Ez mindig érdekelt, de még sosem kérdeztem meg egyiküktől sem. Olyan kellemetlen lett volna ezzel csak úgy odaállítani. Aztán eljött ennek is az ideje, hiszen a kíváncsiság nagy úr.

52 Az emberek nem foglalkoztatnak különösebben. Szívesen meghallgatom a történeteiket, de többnyire untatnak. Hidegen hagy a beszűkült,

sablonos világgépük, hogy fennakadnak minden apróságon. Idegesít, hogy mindenen siránkoznak, de fülük botját se mozdítják a változtatás érdekében. Korosztályommal nehezen találok meg a közös hangot. Inkább vagyok az a mizantróp típus, és beletörődtem abba is, hogy csupán néhány emberrel tudok szót érteni.

Talán azért, mert regények íródnak a fejemben. Íródtak azok, amióta csak élek, de nem mindig tulajdonítottam nekik jelentőséget. Végére is természetes, hogy az ember elvan a maga kis világában, aztán ha ráun, visszatér a valóságba. Barátaimmal azonban olyan színes kis dimenziót teremtetünk, hogy értelmetlen kilépni a szürkeségbe. Egyszerűbb összemოსni a két világot és meglátni az apróságokat. Ironizálni, szatíráként tekinteni mindenre, alkalmazni az öniróniát, felnagyítani vagy megjegyzésekkel teletűzdelni mindent, és így máris elviselhetőbbek a hétköznapiak.

Egy idő után ez azonban nem elég. Az emberek elemzése már nem szórakoztat úgy, mint korábban. Meguntam a régi ismereteket, és valami újat akarok átélni. Új érzések kellene! Valami katarzis, hogy érezzem a valóságot!

Ezért kezdtem el figyelni a nincstelenekeket.

Eleinte az állatbarátokkal szimpatizáltam, de a tóparton kevés ilyen van. A legelterjedtebb az iszákos, ami a legtaszítóbb számomra. Ez is valami olyasmi, amit sose tudtam megérteni. Nincs meleg otthonuk, szakadt a ruhájuk, piára bezzeg mindig van pénzük. Ha már lesz egy csöves barátom – aki nem a részegesek bandájából fog kikerülni, de arra jó lesz, hogy legyen bátorságom –, majd megkérem, hogy mutasson be egy jóravalló iszákosnak, és akkor majd rákérdézek erre is!

Lassan rájöttem, hogy a csövesek olyanok, mint a hullámcsat. Ha nem hiányzik, minden pulton hever egy, ha kellene, egy sincs sehol. Így ott ültem mindennap a padon, és vártam. Mikor láttam egy szakadt, középماغas férfit a parton vonaglani, igénytelen öltözetben, hihetetlenül fellelkesedtem! Ideálisnak tűnt. Hosszas megfigyelés után rájöttem, hogy mindennap délután négy óra tájékán jelenik meg, majd elvonul az erdőbe. Ez idő alatt egyszer sem láttam dohányozni vagy inni. Nem beszélt magában, nem bámulta perverz képpel a nőket, a gyerekek se váltottak ki belőle semmilyen különös reakciót. Nekem ez pont elég volt!

Kezdeti örömöm igen hamar alábbhagyott, hiszen akadt egy kis problémám. Hogy szólítsam meg? Mit csináljak? Integessek neki, hátha azt hiszi, valami régi jó ismerősök vagyunk? Nem tudtam mit kezdeni a helyzettel, de tetszett, hogy elmémet nemcsak a dolgok színezésére, hanem valós kérdések megválaszolásához használhatom fel. Ez azonban hagyott maga után némi kivetnivalót. Mi van akkor, ha odamegyek, és akkor derül ki,

hogy tulajdonképpen egy pszichopata? Mi van akkor, ha igazából valami narkós, aki az erdő mélyén lövi magát, s mint valami féreg, csak néha szagol ki a friss levegőre?

Tesztelnem kellett. Abból indultam ki, hogy nincs pénze. Ha volna, vajon mit tenne vele? Hát adok neki, majd kiderül!

Tetszett ez a szál, így ezt ragadtam meg. A berögződés, ami másokban annyira irritált, most hasznomra volt. Tudtam, hogy mindennap négy körül bejárja a sétányt. Logikus volt, hogy a pénzt ott helyezem el. Mintha valaki véletlenül ejtette volna el. Kis címletekkel akartam kezdeni, hogy lássam, dohányra, alkoholra vagy ételre költené-e, feltéve, hogy felveszi a bankót. Végül egy ötszázast mellett döntöttem. A papírpénzt elhelyeztem a sétány egyik padja alatt, majd jó messzire mentem, és vártam. Számításaim beigazolódtak, négy után három perccel megjelent az áldozat, majd eleinte ódzkodva, de zsebre vágta az ötszázast! Éreztem némi zavartságot, végül is azt a pénzt kivágtam az ablakon, de ahogy mondani szokás: a tudományért mindent! S a nyomába eredtem volna. Ha a volna ott nem volna. Mint az ilyenkor lenni szokott, az ember akkor találkozik ismerőssel, amikor a lehető legkevésbé vágyik rá. Én is így jártam. A nagy ölelkezés közepette természetesen szem elől tévesztettem alanyomat, akit barátaim meg is kritizáltak. Ez nagyon szíven ütött. Nem elég, hogy belerondítottak terveimbe, még újdonsült cimborámat is sértegették!

Hamar megkedveltem azt az ismeretlen, szakadt embert. S ironikus, de vártam a holnapot. Hogy újabb összeget vágjak ki az ablakon, reményeim szerint nagyobb sikerrel.

Már egy hónapja szolgáltattam neki az ingyen bankjegyeket. Hogy ne legyen túl gyanús, és ne alakuljon ki a pavlovi reflex, heti két-három alkalommal helyeztem el a pénzt a pad körül, de sose ugyanott. A címletek is változtak: néha egy kétszázast, máskor egy ezrest. Igen, néha túlságosan nagylelkű voltam...

Leszakadt az ég, villámlott, ültem a meleg takaró alatt és azon gondolkodtam: hol alszik? Most először kezdtem reménykedni abban, hogy valami jó tömény italt vett a talált pénzből. Talán az melegen tartja. Érdekes módon, vihar idején még nem láttam utcalakókat a szakadó esőben ázni. Az is igaz, hogy nem történt meg gyakran velem, hogy ilyen időben kint lődörögjek. Ha mégis, akkor biztos, hogy a hajam és ruhám épsége sokkal jobban foglalkoztatott, mint az, hogy körbenézzek, kivel mi történik. Nem tudtam nyugton maradni. Kérdezgettem a szüleimet, miért van az, hogy egyeseknek sokkal jobb, mint másoknak, és mi van istennel meg a gondviseléssel, meg úgy egyáltalán miért kell zuhognia az esőnek?! Ők természetesen semmit sem értettek az egészből, s bár az ilyesfajta kiroha-

násaim szinte mindennaposak, de legalábbis heti szintűek voltak, leültetek maguk mellé, és főztek egy kávé. Azon gondolkodtam, mire volt jó, hogy heteken át egy hajléktalan ember után kémkedtem a tóparton. Ezt még mindig nem mondtam meg nekik.

Alig történt velem olyasmi, amit nem osztottam meg velük. Ez a kérdés viszont határozottan ilyen volt. Nem csak azért, mert úgy gondoltam, nem helyeselnék, hogy egy vadidegen ember után mászkáljak. Éreztem, ha beavatnám őket, a lehető legjobban reagálnának rá. Az a hatalmas szimbiózis, amiben idáig nevelkedtem, most kezdett nyomasztóvá válni. Vágytam arra, hogy legyen valami, ami az enyém. Csak az enyém. Valami, ami kívül esik a megszokott kamaszügyek perifériáján. Valami, ami az én gondom. Tudtam, ha beavatom őket, a lehető legracionálisabb és legjobb megoldással állnak elő. Amilyen jó emberek, elképzelhető, hogy segítenek munkát találni neki. Megeshet az is, hogy nyomatékositják: segítséget nyújtani egy öregek otthonában vagy egy ingyenkonyhán is lehet, s az ilyen vakmerőséggel legyek szíves felhagyni. Abban viszont biztos voltam, hogy ennek én akarok a végére járni, én akarom megoldani, és én akarom eldönteni, hogy ezt milyen módon viszem véghez. Így amikor a kávé már előttem gőzölgött, hatalmas, kerek szemekkel néztem a szüleimre, akik nem kérdeztek semmit. Apa bekapcsolta a tévét, anya forgatta a bögréjét, én pedig lemerevedtem!

Ha túl sok érzelem kavargog bennem, egy idő után olyan szintű kimerültséget érzek, mintha lefutottam volna egy maratont, vagy öt órán keresztül matematikai feladatokat oldottam volna meg. Hisz már megint azt csinálták. Higgadtak, türelmesek és figyelmesek voltak. És ez brutálisan idegesített, mert azt juttatta eszembe, hogy ha szegény barátomnak is ilyen családja lenne vagy lett volna, akkor most nem csövezne valahol, nekem pedig nem kéne azon aggódnom, hogy elázik-e épp. A melengető kávé megnyugtató. Éreztem, hogy nem állhatok fel csak úgy, a szüleimnek annyit mondtam, hogy az utóbbi időben túl sok kóbor kutyát láttam. Szerencsémre sokszor hozom szóba a kósza állatokat. Úgy véltem, ez teljesen elfogadható magyarázat, rajtuk is láttam, hogy bár kétségek közt, de elfogadták ezt a verziót. Az eső már nem zuhogott. Reméltem, mire átöltözök a szemerkéléssel is felhagy, én pedig mehetek a szokásos sétámra. Féltem, hogy aznap már nem járok sikerrel. Bőven elmúlt négy óra, és a hőmérséklet se volt a legkellemesebb.

A tóparton egy lélek se volt. A hullámcsat-szindróma megint jelentkezett, és nem tudtam, mit kezdjek magammal. Fáradt is voltam, elegendem is volt, és már azt sem értettem, hogy minek nekem ez az egész. Hogy kifaggassam? Jobb lesz nekem attól? Abban maradtam, hogy se jobb, se rossz-

szabb. Más lesz, mert bármi is történik, az ki fog rángatni vagy vissza fog húzni a valóságba. És megér nekem napi egy sétát, meg azt is, hogy egy kicsit körbenézzek. Olyan határozottan indultam el, mintha tudtam volna, merre megyek. Pedig fogalmam sem volt, a lábaim szinte maguktól vittek abba az irányba, ahonnan legutóbb a csöves érkezett.

Mire az erdő széléhez értem, a fákról lehulló vízcseppek már a hajamon landoltak, és éreztem a nedves ágak karcolásait. Mivel már vizes voltam – meg nagyon dacos is –, belevetettem magam az erdő mélyébe. Néha ráakadtam kisebb ösvényekre, de többségében csak nehézkesen araszoltam előre. Úgy éreztem, hogy hosszú ideje tapogatózok, ami kellemetlen volt, mert el sem tudtam képzelni, hogy merre van a visszaút, és ettől a gondolattól kisebb pánik lett úrrá rajtam. Aztán egy ritkásabb részhez értem, ahol a fény is jobban átszűrődött a fák között. A szemem nem alkalmazkodott az új viszonyokhoz, ezért pár másodpercig csak álltam, és amikor már teljesen megfelelt a világosabb közeg, szétnéztem. Egy kisebb, szoba méretű, tisztásnak nevezhető terület volt előttem: egy rozoga kisasztal, egy matrac, egy kuka mellől elrángatott fotel és néhány egyéb apróság, újságok, az ágy felett egy strandernyő, amit himbált a lágy szellő.

Ha egy filmben lettem volna, azt hiszem, ez lett volna az a jelenet, amikor az erdei kuckó tulajdonosa megjelenik. De nem így történt. Csak az erdő volt, a rozoga bútorok meg én. Úgy döntöttem, egy kicsit körbeszimatolok. Bár ez nem a legjobb kifejezés, mert eléggé bűdös volt. A matrac már rég nem funkcionálhatott rendeltetésének megfelelően, inkább egy egércsalád otthona lehetett. A felette hajlongó napernyőnek meg igazán semmilyen szerepét nem láttam. Az asztalka viszont annál érdekesebb volt. Szakadt fényképek voltak rajta, mindegyiken egy kislány és – feltételezem – az édesanyja. Már amennyire ez kivehető volt a cafatokból. Az üvegek valamilyen alkoholt rejtettek magukban, ez érződött, még annak ellenére is, hogy a kis terület elég huzatos volt. Nekem persze ez sem volt elég, szinte mindent megforgattam. Meg akartam találni a pénzemet, vagy valami reményfoszlányt, valami kapaszkodót, ami bizonyítja, hogy ez nem az én csövesem, ha mégis, akkor biztos szorgosan gyűjtögetett, félretette a talált pénzt. De akkor mit keres itt az a rengeteg üveg?

Kezdeti döbbenetem után abban reménykedtem, hogy a csövesem bungalójára akadtam rá. De minél tovább nézelődtem, kutakodtam, annál inkább szerettem volna azt hinni, hogy ez az ember nem az, akit én kerestem. Az én csövesem jóra való! Valamilyen szerencsétlenség, vagy családi trauma miatt siklott félre, de nemes lelkű. Gyűjtögető, tehát ambíciókkal rendelkezik, nem pedig egy lecsúszott, múlton siránkozó piás. Látni akartam a szegény, ártatlan, magára maradt embert, aki ellen összees-

küldött a világ, és ő csak úszik az árral mindaddig, amíg valaki rá nem bírja, hogy változtasson. Én lettem volna a messiás? Mindegy volt már, hogy ő lakik-e ott vagy sem. Gondolataim dominókockái dőlni kezdtek, és nehéz volt a súlyuk. Még mindig azt éreztem, hogy ez nem velem történik, egy külső szemlélő vagyok csupán. Lebegek messze az erdő felett, s onnan figyelem az eseményeket. Talán azért, mert egyedül voltam a fantazmagóriáimmal egy erdő közepén, vagy ki tudja, hol. És mégis, még mindig vártam a csodára.

Visszafordultam. Nem tudtam, mennyi ideje jöttem el hazulról, nem tudtam, merre megyek. Talán ez volt a legnagyobb mágia, mert korábban az erdő szélén állva se tudtam, merre indulok, csak mentem, és találtam valamit. Nagyon fáradtnak éreztem magam, már nem vágytam arra, hogy egyedül oldjak meg mindent. Kezdtém kétségbeesni, ki akartam érni a fák sokaságából. Aztán kezdett megszűnni az erdő homálya, még pár lépés, és megpillantottam a tavat. Addigra már alkonyodott. A szememet nem kellett szoktatni az új viszonyokhoz, alig volt különbség. Megkönnyebbültem, mintha az erdőben hagytam volna minden terhetem. Nem volt kedvem hazamenni, előtte még át akartam gondolni a történeteket. Elszállt előttem egy fecske, alacsonyan, mégis könnyedén és gondtalanul. Azt gondoltam, biztosan esni fog. Lementem egészen a partig. Ameddig csak tehettem, a lágyan sikló madáron pihentettem a tekintetem. Mintha isten küldte volna, hogy jó kedvre derítsen.

És akkor hirtelen megálltam. Már nem láttam a fecskét, a tavat néztem. A víz felszínét, meg azt, amit magán hordozott. Ott álltam, szemben a valósággal percekig, amik óráknak tűntek. Akkor először éreztem igazán, hogy nem lebegek, nem repdesek valahol távol. Mázszás súlyok tartanak a földön. Bámultam, egyenesen a tóra, az ismerős göncökre, egy ismerős, ám mozdulatlan testre. És akkor először éreztem igazán, hogy nem tudok mit kezdeni a valósággal.

Hajótörés

(új világ)

Mondhatjuk-e ezt partnak vajon
500 kilométerre a sose látott tengertől
eluralkodik fölöttem a szárazföld istene.
Könnyebb megőrülni a síkságon
azt mondják: a szelek, a széllokések
a síkságon a kukoricásban
a kukoricaszárak közt ébredek
bocsássatok meg, kukoricaszárak
itt irodalmi est készül
ott a rónaságon
már lövöldöznek a levegőbe
bele a fehér hasakba
végignéztem ahogy elosztják az ételt egymás között
idehurcolták a deszkákat a partról
és az egyik hajótörött egy magas falat
képzelt maga elé középre
és egy északi freskót:
„A homokban alvó család”
Itt több ezer alvóhely van
és itt van a központunk
ide tegye a harangot kérem
ezennel megnyitom ezt a kontinenst
harangozzon ebédre vagy
uzsonnára
mesélje el e vidék történetét
amíg én kisminkelek
és pénzt váltok...

Illiterátus

A temető az írástudás csúcsa,
mert a nagymamám sírhelyén,
írástudatlanul leélt élete jeléül,
teljes neve és vezetékneve áll.
Ő, szegény, kereszttel írt alá,
most pedig
mintha bizonytalan kézjegye feszülne fölötte,
aláírva egy sötét szerződést,
mely számára felfoghatatlan.

Fenomén

Nem szeretnék szonettet írni
de be kell vallanom: ez ölelné át
legszebben a te melleidet.

– Hogy jön ez most ide?

Írj, ha úgy tetszik.

Ragadd meg a mellem, ha akarod.

De mentsd fel ez alól a verset,

a mellem... az már egy másik történet.

– De hát ez az.

Ez az.

A melled érintésemmel teremtem meg,

Mint ahogy te olvasással teremtetted a verset.

Semmi sem létezik csak önmagában.

Semmi sem végleges.

Mikor a szenvedély előnti az idomot,

akkor kezdődik csak annak valódi formálódása.

Beleremeg a forma, a keretek feltöltődnek.

Ahogy az Isten lelket lehel az emberbe,

úgy leheli az ember saját lelkét a tárgyakba, szavakba, más emberekbe.

Mindannyian teremtők vagyunk valami módon, hát nem?

– Hogyne, most pedig vedd ki a kezed a bugyimból...

Hogy szült volna az anyád inkább...

02.

Bognár Dorottya fordítása

Az APÁM, a halott apám fokhagyma- és fehérborillatú. Megkérdeztem a barátnőimet, és mindegyikük emlékszik az apjuk illatára, az anyjukéra egyikük sem. Amikor rákeresnek a gugliban az „anya illata” címszóra, ezerhatszáz találat van, az „apa illata” címszónál viszont a Google a következőt kérdezi: „Nem erre gondolt: epe illata?” Tudom, hogy milyen illata volt apámnak, még most is az orromban érzem. Milyen illata van anyámnak? Mielőtt agyvérzést kapott volna, a belgyógyászatban feküdt. Az ottani főorvos az ismerősünk. Nem hívtuk a mentőket, én vittem be a sápadt, szinte hófehér, vékonyka testét az épületbe. Vittem, a testünk egybeolvadt, az orrunk összeért, de hiába. Lehet, hogy azért, mert az a hölgy viselte gondját, aki mindennap tetőtől talpig megfürdette.

„Haldoklom” mondta, amíg a lépcsőkön vonszoltam, „elhagy az erőm.”

„Ne túlozz” nyögtem fel, „nem olyan könnyű meghalni”, levettem a hátamról, feljajdult, ismét felkaptam. Azt akartam, hogy elhallgasson, nem bírtam egyszerre vinni és beszélni vele. Bevittem a félholt anyámat a kórházba, és átadtam az orvosoknak. A legtöbbször velem járt iskolába, nagy figyelmet szenteltek neki. Hirtelen fel sem tudom sorolni, hány vizsgálatot végeztek el rajta: ultrahangos vizsgálatok, vérvizsgálatok, CT, kolonoszkópia... Biztos kihagytam valamit.

„Semmi” mondta az osztályon a főorvos-asszony, „egészséges, kicsit anémiás, kap vért és olyan lesz, mint újkorában, de ne remélj túl sokat.”

„Miről beszélsz?”

„Édesanyád több mint nyolcvanéves, ez már elég szép kor, a teste, noha egészséges, kezd elfáradni, és szerintem depressziós is, ezzel nem tudunk mit kezdeni. Szórakoztassátok valahogy, nem kellene egyedül maradnia, keressetek egy ápolónőt.”

„Van már ápolónő.”

„Tökéletes. Édesanyádnak tényleg szüksége van professzionális segítségre. Napi többszöri étkezés, segítség az öltözködésnél, rendszeres fürdetés, masszírozás, torna, neked ez már túl sok, mi sem vagyunk már olyan fiatalok.”

„Igen” mondtam, „ez már túl sok nekem.”

Az orvosok visszahozták a vérrel feltöltött édesanyámat. Noha közel élt hozzánk, nem látogattam túl gyakran, mert bármikor az ágya mellé álltam, az öreglány sápadtbarna szemeivel elkeseredetten tekintett rám, nyakig betakarva. Az asztalkán egy teli csésze feketekávé, egy csésze tea, egy halom orvosság, de *tramal* sehol.

„Fáj” mondogatta, „de senki sem hisz nekem.”

„Mindenki hisz neked, még ez a hölgy is hisz neked, nézd, milyen szép tiszta körülötted minden, mindannyian törődünk veled, mindenki a maga módján, mindannyian szeretünk” reméltem, hogy a hangomon nem érezte azt a végtelen türelmetlenséget és unottságot, ami bennem volt.

„Nem érted” mordult fel, „senki sem érti, elviselhetetlen a fájdalom, adjatok a cseppekből.”

„Azt mondta a doktor, hogy nem viheted túlzásba, rá fogsz szokni a *tramakra*...”

„Milyen rászokásról beszélsz?”

Egy hét múlva egy üres *tramalos* üvegcsét találtam a mosogatótálban a tisztítószerek mellett.

„Megint túladagolod magad, és leesel az ágyról. Nem is mosakodtál egész addig, amíg nem jött ez a hölgy.”

„Miért nem te fürdettél engem?”

„Mert én nem tudom, hogyan kell a felnőtteket fürdetni.”

„Undorodsz tőlem.”

„Nem undorodom tőled, de csak szakember fürdethet, foghat meg, tarthat, szappanozhat, ő elkerüli, hogy bárholnan leess...”

„Undorodsz tőlem.”

„Nem undorodom tőled, de miért ne fizetnénk, hogy a legjobbat kapd?”

„A legjobb, amikor a lány szereti az anyját, a legjobb, amikor a lány mossa az anyját, a legjobb, amikor a lány meglátogatja az anyját, a legjobb, amikor a lány meghallgatja, amit az anyja mond. Fáj minden porcikám, ezért nem szeretek mosakodni, add ide a *tramalt*, meghalok a fájdalomtól...”

Belekevertem a teájába hat cseppet.

„Ne legyél szívtelen.”

Még hármát.

„Ne legyél fukar.”

Még hetet.

Felhajtotta a teát, félt, hogy elveszem tőle a bögréjét. Betakartam, és kimentem a lakásból. Megöltem. Fel fogják boncolni. Börtönbe kerülök? Vajon bűncselekmény, ha megölsz az édesanyád, aki már nem akar élni? Úgy általában nem akar élni, vagy csak *tramal* nélkül nem akar élni? Milyen élet vár anyámra, ha nem ölöm meg hamarosan? Anyám lakóépülete előtt a kicsiny kertben egy piszkosfehér máltai selyemkutya, kan vagy nőstény, kidüllesztette a fenekét, és kipottyantott egy kakit a kardvirág mellé. Bolondulok a virágokért. Körbenéztem, egy asszony a konténerben kutakodott, tiszta a levegő, így hát gyengéden bele is rúgtam a kan vagy nőstény ebbe. Túl sok kutya van ebben az országban.

„Miért nem jött még senki?”

„Anya, tudod, hány óra?”

„Nem tudom.”

„Hajnali öt, aludj még egy kicsit...”

„Aludj, aludj, aludj, egész éjjel nem aludtam, mikor jön már valaki?”

„Estére jövök.”

„Van autód?”

„Van.”

„Be ne ülj az autóba, megértetted? Nem tudsz vezetni, sosem ment jól, nem akarom, hogy még ez is a lelkemen száradjon.”

„Jól van, majd taxival jövök.”

„Fizess taxit a nyugdíjamból, nekem úgysem kell semmi. Fáj, fáj, fáj, lányom, jaj de fáj.”

Undorral telten raktam le a telefonkagylót. Meddig hallgatom még ezt a vén, ideges, reszketeg, haragos hangot? És hogyan segíthetnék rajta?

03.

Halottak napja volt, pontosabban egy nappal halottak napja előtt. Apám sírboltja mellett álltam, ott, ahol valószínűleg a lábai voltak, legalábbis az, ami megmaradt belőlük, néztem a sírkövet, vajon tennünk kellett volna rá fényképet? Apám a saját sírboltján fényképezkedett, a sírbolt márványos kövén feküdt, és mosolygott a fényképészre. Azt a képet kellett volna rátennünk. Szerette, ha mások vidám emberként tekintenek rá. És ez így is volt. Mégis mit mondanának azok az emberek, akiknek a véleményére mindig adott édesapám, ha meglátnák a kiterült, mosolygós öregember fényképét? Emberek? Kik azok az emberek, akik annyira fontosak voltak édesapám számára, amikor én tizenöt éves voltam, és tiszta szívből arra vágytam, hogy édesapám sírján álljak, és örömben sírjak? Akkor

úgy tűnt, hogy amire nagyon vágyasz... Ekkor Coelho még nem írta meg egyetlen híres művét sem. Pedig én nagyon szerettem volna, ha apámat agyoncsapná egy villám, bekapná egy cápa, éjjel, amikor halászni megy, a bárkájáról beleesne a sötét tengerbe, nappal meg, amikor a ciprus száraz ágait vágja, levágódna a betonra, megfulladna attól a kis tintahaltól, amelyet megtisztíthatatlanul rádob a takaréktűzhely forró lapjára, és szinte még nyersen betömi a szájába, éjszaka a műfogsora fennakadna a torkán, vagy megharapná Nika, a szuka, akit apám annyira szeretett, de az meg őt nem. Egyik sem jött össze.

Rózsaszín takaró borította. Az automatából vett kávé az éjjeliszekrényre tettem.

„Hogy töltötte az éjszakát?”

A hölgy, aki eltakarta a pelenkáját, amikor beléptem, majd kitakarta, amikor látta, hogy egyedül jöttem, dühösen válaszolt: „Egész éjjel úgy aludt, mint valami hulla. Napközben állandóan hívogatta a nővéreket és fájdalomcsillapítót kért, ezért kikapcsolták a csengőjét. Én ezt nem értem. Nézzen meg, látja ezeket a lábakat, nem érzem őket, érintse meg itt...”

Megérintettem a bal vádliját.

„Látja, nem érzek semmit, a lábaim olyanok, akár két oszlop, mozgásképtelen vagyok, ha feleannyira lennék egészséges, mint a maga anyja, ugrálnék, futkároznék itt az idősök otthonában, itt se lennék, otthon lennék, ha nem lennék mozgásképtelen...”

„Mit beszél ez az asszony, megint azt mondja, hogy nem fáj semmim?”

„Felébredtél?”

„Nem is aludtam, csak be volt csukva a szemem.”

„Gyakoroltál ma? Sokat kell sétálnod, mindennap el kell menned az étteremig, egyedül kellene enned, és végre elhagyni a pelenkát...”

„Egy hölgy lefényképezett.”

„Melyik hölgy?”

„Az egyik, aki itt dolgozik. Azt mondta, hogy szép néni vagyok. Meg jó. A férje is azt mondta, hogy szép vagyok.”

Engem nézett. Ősz, rövid haját hanyagul vágták le, hajtincsein keresztül felsejlett a koponyája, a nagy, húsos orr, a szeplős bőr, az egyik szeme behunyva, a sötétpiros szemhéjak, a fogatlan száj, a gyulladt íny...

„Anyá, szép vagy, de még szebb lennél, ha feltennéd a szemüveged, be tennéd a fogsorod, és megengedné a fodrásznak, hogy begöndörítse a hajad...”

„Mindenem fáj, minden csontom, kikapcsolták a csengőm.”

„Azért, mert türelmetlen vagy.”

„Az a hölgy úgy véli, hogy én jó néni vagyok, hoztál barackteát?”

„Elfelejtettem, holnap hozok.”

„Ki jön még?”

„Anya, megbeszéltük, egyszer én jövök, egyszer a Kicsi, aztán a férjem.”

Becsukta a szemét. „Igazítsd meg a takarómat, takard be a lábaimat.”

„Megyek, idd meg a kávéd, amíg meleg.”

„Nincs szívószálam.”

„Itt van, majd a hölgy neked adja az övét.”

Nem mozdult, kimentem a szobából. A recepciónál egy Alzheimeres hölgy vidáman intett meg két férfi, úgy tűnik, korombeliek. A recepciós hölgy fülig érő mosollyal köszöntött. Időközben valaki ellopta az esernyőm. Azok a férfiak, az Alzheimeres, a recepciós hölgy? Kimentem. Egy farmernadrágos nő locsolócsővel öntözte a levendulát és a rozsmaringot.

Kapunyitási napló

Valaki elmegy berúgni, valaki lerajzolja

Oláh Dórival, az elsőkönyves magyar kanizsai tervezőgrafikussal Vígi László beszélget

Vígi László: Az utóbbi időben az eddigieknél még intenzívebb mozgásban vagy a könyvednek köszönhetően, amit mi sem bizonyít jobban, minthogy az Ünnepi Könyvhéten is dedikáltál, illetve múlt ősszel Pestre költöztél, ahol elkezdted bringázni, így a kanizsai/tiszai kenut és az egri longboardot a városi bringa váltotta fel. A rasztáid is mintha gyorsabban nőnének. Életednek egy kitörölhetetlen állandósága az út, a mozgásban levés fontossága nemrég megjelent könyvedben is érzékelhető, amely könyv tulajdonképpen a diplomamunkád, s amit a Symposion és a Forum Könyvkiadó közösen jelentetett meg. Ezt a megjelenést is egy nagy út és folyton úton levés előzte meg Szegedről indulva a Tömörkény István Művészeti Szakközépiskolából, a KMV-n, a TAKT-on át az egri Eszterházy Károly Főiskolának a Vizuális Művészeti Tanszékének diplomájáig, s egy csomót dolgozol is eközben. Van úgy, hogy nem alkotásokban, nem rajzokban, gifekben gondolkodsz, s van úgy, hogy nem hajnali négyig válogatod a képeket?

Oláh Dóri: Tegnap is pont ahogy hazaértem, még vagy négyig fenn voltam... Képeket válogattam, meg olvastam. Amúgy egy éve pihenek. Nekem az is pihenés, ha fotóval vagy videóval foglalkozom. Már nem is tudom máshogy látni a dolgokat, minthogy folyamatosan komponáljak – agyban. De amióta gifeket gyűjtök, és minden videóból gifet csinállok, azóta ezt kiélem. Így ez pihenés, de mégis alkotás. Meg hát nagy munka nincs velem, felveszed és kész.

V. L.: Ez veszélyezteteti a papírt?

O. D.: Egyáltalán nem. Mert mondjuk sok olyan gifem van, amit csiből vettem fel. Ahogy beszűrődik a nap és rávetül az előtted ülő emberekre, kettőre, négyre, attól függ, mekkora a kocsis. Na most, ezek valahol

egy animáció alapjai lehetnek, de lehet, hogy soha nem lesz belőlük semmi. De van ilyen a könyvnél is, hogy egy rajzot onnan gifben bemozgattam. Ez fordítva is érvényes. Amit felveszek, azt majd „redukálom” rajzhoz. Így oda-vissza játszom. Meg fotókból is születhetnek rajzok. Ez lehet, azért van, mert próbálok inspirálódni, ami mostanában tök nehéz.

V. L.: Mert minden jó?

O. D.: Mert minden jó.

V. L.: De mi van, ha a boldogságot rajzolod meg?

O. D.: Az nyálás.

V. L.: De vannak a könyvben is boldog részek, pl. a kalóz akarok lenni rész...

O. D.: Azt álmodtam. Az egy nagyon boldog rész. Tökre szeretnék kalóz lenni. Egyszer akarok egy hajót. A busz után. Egy hajót, aztán meg egy tanyát.

V. L.: S a megrajzolt barátok a könyvben?

O. D.: Persze az is boldogság. Meg sok apró kis hülyeség, vicc van benne. A szőregi diszperzites menyecsketánc és a leírása. Ami onnan indult, hogy begyűjtöttük a marossárpataki péderest az egyik Kukoricafesztiválon, mint néphagyományt. Aztán onnan indult a szőregi diszperzites legényes menyecsketánc. Sok ilyen kis poén van a könyvben, tehát nem szomorú. De most valahol nincs is idő, amit alkotással elüthetek, hanem inkább pihenek, és próbálok váltani a munkák között. Nincsenek nagy, hosszú munkáim, amelyeken így, mint a könyvön, lehetne agyalgatni. Ez meg azért elég hosszú meló volt. Ebbe belefértek ezek a hangulatok.

V. L.: Küzdelmet is lehet látni ebben a naplóban.

O. D.: Persze. Mert itt az van, hogy... Mármint ez abban az évben történik, amikor rájössz, hogy nem akarsz már tovább tanulni, de amikor meg már nem tanulsz, akkor felnőtt kell, hogy legyél. De ahhoz, hogy felnőtt legyél, sokkal több kell, mint ahhoz, hogy diák legyél. Közben meg nem, mert a tanulmányi osztályon baromi sok időt eltöltesz. Az meg már majdnem olyan, mintha a személyidet csináltatnád a rendőrségen. Valahol van benne egy ilyen, amikor tudod, hogy már nem azt akarod csinálni, amit évekig csináltál, azaz amikor nem akarok felnőtt lenni, nem akarok fix munkát, nem akarom lekötni magam... Nem akartam kapcsolatot, nem akartam semmit igazából. Ilyen vergődések vannak, és ez azzal jár, hogy folyamatosan jár az agyad, hogy mi fog történni, vagy mi történt. Erőről szól igazából. Minden kis utazás alatt jár az agyam.

O. D.: Ez benne van, fejezetekre van bontva. Szerintem követhető, és a végén ott az idősáv, ami kronológiailag ad egy támpontot.

V. L.: A végén látható úgy hol van? Hol pihensz meg?

O. D.: Egerben van. A kanapénk. Ezt akkor festettem, amikor beköltöztünk. Ez a kanapé az eleje és a vége.

V. L.: Egert Budapest váltotta, a gyökereket pedig Magyarkanizsa jelenti. Most milyen Pesten?

O. D.: Rettentő nyugis. Ahhoz képest, hogy minden hétvégén történik valami. Azt csinálom, ami eddig kimaradt. Van időm elmenni szórakozni, és nem csak azt csinálni, ami be van táblázva, hogy KMV-n, TAKT-on ott kell lenni, mert ott akarok lenni, hanem minden hétvégére van valamilyen történés. De ez Pesttel jár, hogy megvan a lehetőség annyi mindent csinálni, amennyit akarsz. Per pillanat rettentő sűrű és pihentető.

V. L.: A Középiskolások Művészeti Vetélkedője és a Temerini Alkotóműhely és Képzőművészeti Tábor évek óta biztos programok az életedben, de ugyanakkor ez a nyolc-kilenc év alatt sok minden megváltozott, másfelé haladsz... Szerinted meddig marad még a KMV és TAKT állandó pontja az életednek?

O. D.: Attól függ. A KMV-t talán idén éreztem a legnagyobb tehernek, mert nagyon sok mindent vállaltam, és nagyon sok mindent akartam megoldani, mert sok helyen szükség volt beugró emberre, és ha éppen van öt perc szabad időd... Hát, a KMV-n az nincs, mert valamit úgysis kell csinálni, és most már azt érzem, hogy ez sok. De a KMV, az marad, ám szeretném csak a zsűrizést és a dizájnt továbbvinni, és maradjon valamilyen minimális koordináció a helyszínen, s tudjak aludni is. Ez egy nagy vágyam évek óta a KMV-n, hogy tudjak aludni. A TAKT pedig addig marad fix pont, ameddig a tanyán vagyunk. Ami lehet, hogy idén változik, mert a társaság idősebb, komolyabban alkotó része beköltözik Temerinbe a Tájházba, és ez nekem annyira nem fekszik. Én túlságosan élvezem a tanyát. Azt, hogy nincs áram meg víz, és halálcsönd van, meg nyugis. Félek, hogy a városban, azaz Temerinben annyira megváltozik ez, hogy már nem fogom élvezni. Imádom amúgy a TAKT-társaságot. A világ egyik legjobb bandája.

V. L.: A könyvedben sokszor szinte tálcán kínálod a lelked.

O. D.: Amikor elkezdtem, nem volt benne az, hogy ez egyszer hivatalosan, könyv formájában megjelenik. Ezt, mint egy diplomamunkát, maximum a főiskola tanárai és még egy kis kör láthatta, mondjuk tíz ember. Amikor jött a kiadás lehetősége, szinte még rajzoltam a végét. Akkor jött egy olyan érzés, hogy könyvként kellene kezelni. Neveket addig sem akartam írni...

Amott meg azzal, hogy a könyvből valamit megtudnak rólam az emberek, úgy vagyok, hogy ha valaki megkérdezi, én ezeket az érzéseket elmondom bárkinek. Inkább azokról az emberekről nem akartam semmilyen kompromittáló dolgot elárulni, akik helyet kaptak a könyvben, vagy valami olyat rajzolni, amitől megsértődhetnek. Nem akartam őket bántani. Ami meg rólam van, az minden vállalható. Az is vezérelt egyrészt, hogy ha az anyukám látja, akkor ne essen kétségbe. Nagyjából ez volt az egyedüli öncenzúrának tekinthető szempont. Eleve nem rajzoltam olyan dolgokat, amiket nem raknék fel az internetre.

V. L.: A diplomamunkához képest más került könyvként kiadásra?

O. D.: Először került bele. Meg a hivatalos dolgok, például az impresszum. Egy az egyben akarta kiadni a *Sympo*. De talán volt egy minimális változás a lapok között azért, mert második nekifutásra így láttam jobbnak.

V. L.: Az eredeti diplomamunka megvan azért?

O. D.: Igen, az most egy utazó kiállítás lett. Az eredeti rajzok még a főiskolánál vannak.

V. L.: A könyv pedig mintha életre kelt volna, bemutató bemutatót követ.

O. D.: Igen, úgy érzem. Igaz, sokkal többet kellene foglalkoznom pl. az online felületeimmel, de egyszerűen nincs rá kapacitásom, azért, mert vagy nem érzem, vagy nem akarom túltolni, nem akarom azt, hogy az emberek ráunjanak. Mert elég sokáig érdekes ez a könyv, többször is végig lehet olvasni. Legalábbis ezt hallom vissza az emberektől.

V. L.: Ha megállsz egy pillanatra, és a terveidre, a jövőre gondolsz, mit kellene még most kikerekítened az életeden? Mi a következő szint?

O. D.: Per pillanat nincs még ilyen, mert a könyv körüli hype is anynyira hirtelen jött, meg hogyha másfél évvel ezelőtt megkérdezel, akkor azt mondtam volna, hogy az ötéves tervembe tartozik, hogy a *Sympóba* bekerüljek egy oldallal. Erre meg kijött a könyvem a *Sympónál*. Most meg egy animációt csinálok nekik. Amúgy ez is egy tervem, hogy animációval foglalkozzam, de eddig sose volt rá igazán időm, kivéve nemrég egyet, amit a Szegedi Tudományegyetemnek készítettem. Hirtelen minden tervem sikerült, ezek most így kifutottak, és várom, hogy mi lesz a következő. Persze vannak olyan tervek, hogy buszt venni, meg hogy meglegyen a jogsim. A barátomnak megvan a jogositványa, jövőre a busz is meglesz. Szakmailag pedig jelenleg baromi jól érzem magam abban, amit csinállok, hogy magamnak osztom be az időm, és én vállalom el munkákat, s ami nem tetszik, azt vagy úgy alakítom, hogy tetsszen, vagy egyszerűen nem vállalom el.

V. L.: *Tetszik ez a figyelem, amit kapsz, meg hogy a KMV-n kikérik a véleményed?*

O. D.: Érdekes. De amúgy a KMV-n is tök jó, hogy bármiről is legyen szó, van egy relatív használhatónak tekinthető szakmai tapasztalatom. Mondjuk a főiskolámon is, amiről majd előadást tartok, az is arról szól, hogy hogyan tudsz szabadúszó lenni, hogyan kezd el, mert valahol szerintem minden grafikus álma az, hogy egyszer abból éljen meg, amit a legjobban szeret csinálni. Szerencsére ezt most megtehetem. Remélhetőleg még tíz vagy hatvan évig is akár. Fene se tudja. Ezeket a dolgokat én nagyon szívesen átadom. Nemcsak azt, hogy hogyan legyél grafikus, hanem hogy mi tetszik a képedben. A KMV szintjén pedig bármilyen szakmainak tekinthető visszajelzés nagyon sokat jelent, főleg középiskolás és főiskolás korban – aztán később nem fogadják már úgy az emberek.

V. L.: *S te milyen visszajelzéseket, támogatást kaptál ilyen idős korodban?*

O. D.: Elég komolyan foglalkoztam a főiskolán kívül is grafikával, említhetjük itt a Malomfesztivál vagy a KMV dizájnját, amelyek nagyobb munkáknak is tekinthetők, hiszen működő, élő dolgról volt szó, s nem a fióknak dolgoztam, hanem egy megrendelőnek, ahol elég nagy nyilvánosságot kap a munkád.

Ezt az oldalam ismerték a tanárain is, azt is tudták, hogy gyorsan és precízen dolgozom, s ebben a körben jóformán csak pozitív visszajelzéseket kaptam, s bíztak bennem, hogy jó lesz. Otthon pedig megkaptam az abszolút támogatást. Hála istennek, a szüleim is támogattak, bármikor, bármit akartam csinálni. A mai napig is támogatnak a tőlük telhető módon.

Szakmai szempontból nem emlékszem túl durva kritikákra, hogy például az, amit én csinálok, az rossz lenne. Kaptam olyan megjegyzést, hogy az, amit én művelek, az nem művészet, mert túl naiv. Erre meg azt mondtam, hogy nem akarok én filozofálni. Főlöské, hogy művi legyen. Gondolkodjon az, aki tud, én inkább lerajzolom. Szeretem ezt az emberközeli, egyszerű vonalat vinni. Többek között ez azért van, mert a *Kulo Cityt* tekintem egyik nagy inspirációmnak, amivel már elég fiatalon megismerkedtem. És ez, a *Kulo City*, rettentő személyes. Aztán utánanézttem, és láttam, hogy ez létezik, mint stílus vagy vonal. Valószínűleg azért működik, mert ugyanez játszódik le más emberben is, csak máshogy adja ki. Van, aki elmegy berúgni, van, aki lerajzolja vagy elmondja az anyukájának. Ugyanazok a gondolatok, csak máshogy vetülnek ki. Van, aki rajzolni szeret vagy tud, vagy kényszere van rá, valaki ugyanezt a gondolatot tök szürreálisan festi meg.

V. L.: Van úgy, hogy valamilyen terved megosztó. Olyan embernek ismerlek, aki kitart az elképzelése mellett, s nagyon nem érdeklik ezek a vélemények. Honnan kaptad ezt a kitartást? Mondjuk a megrendelőd simán leválthatna, s ha nem te lennél a tárgyalóasztalnál, akkor lehet, egy másik tervező hajlana a kompromisszum felé.

O. D.: Hát persze, de én ezt nem szeretem. Persze van az a munka, amiben engedek, és van az, amiben nem. Meg vannak azok az emberek, akiknek engedek, de a nagy többségnek nem. Ilyenkor én nemcsak azt látom, hogy rajzolok valamit, amit fel lehet használni egy eseményhez, hanem mindenféle marketingfelületet végigfuttatok az agyamon. Az, hogy valaki tervezőgrafikus, nem csak képzőművész, még azzal is jár, hogy a vevőkörödet meg kell érintened.

Attól, hogy odakint dolgozom, még haza-hazajárok, s mondjuk a KMV-n vagy a Malomfesztiválon is látom a középiskolások ízlésvilágát, ami elég jól behatárolja azt a kört, hogy ki ezeknek az eseményeknek a célközönsége, és láthatom azt is, hogy mi az, ami megragadhatja őket. Mindenféleképpen szeretnék olyan dizájnt alakítani ki ezeknek a dolgoknak, ami trendi, működik, egyedi, megjegyezhető és tetszik a fiataloknak. Nem akarok ilyen über-high fashion dolgokat csinálni, mert felesleges, meg mert ez nem az a környezet, ahova ilyen való. Nem az a közönség. Nagyon próbálom belőni azt a határt, ami az igények és az én elveim között működik. Meg hála istennek, ezeknél a melóknál szabad kezet kapok, s nem kell bizonyos főnöknek az elképzelését megvalósítanom.

V. L.: De mi van, ha pénzt raknak az asztalra, és azt mondják, hogy nem, nem jó, emígy csináld, ahogy mi szeretnénk?

O. D.: Attól függ, hogy miről van szó, de a legtöbb ember meggyőzhető azzal, hogy elmagyarázom nekik, hogy ez hogyan fog működni az életben.

V. L.: Mitől van ez az alkotói önbizalmad?

O. D.: Szeretnék erre úgy tekinteni, hogy én nem dacolok, és nem vagyok elszállva magamtól, hanem van akkora tapasztalatom ilyen téren, ami jóval több, mint az átlagemberé. Erre szeretek hivatkozni, meg arra, hogy Szigeti Gábor Csongor tervezőgrafikus és médiaművész szakember személyében nagyon jó mesterem volt a főiskolán. Ő nagyon keményen megtanított minket arra, hogyan adjuk el magunkat. Akarva-akaratlanul volt benne tudatosság, de nagyon sokat lestünk el abból, hogy ő hogyan dolgozik. Gyakorlatilag ezt próbálom csinálni, valamilyen emberi szinten. Ő egy gép amúgy. Nem is értik, hogyan lehet annyit, olyan minőségben

csinálni, ahogy ő dolgozik. Amellett, hogy grafikusként dolgozik, installációkat, mindenfélét csinál, s mellette még a főiskolán tanít – olyan szinten, hogy a mi osztályunkból, aminek 80%-a programismeret nélküli kezdő volt, grafikai munkából élő embereket kovácsolt. Három év alatt. Fantasztikus dolgokat vitt végbe az agyunkban. Gyakorlatilag azt, hogy te vagy az az ember, aki ezzel foglalkozik, te vagy az, akinek ezt tudnia kell, és hogy hogyan add el ezt a tudásod úgy, hogy ne tűnjél egy elszálltnak, hanem szakmailag alá tudd támasztani az ötleteid. Igazából ez a legjobb dolog, amit tehetsz.

Nem azért próbálom a saját igazamat érvényesíteni, mert nevem, hanem azért, mert tudásom van. Ha egy megrendelőről beszélünk, van, aki nagyon tudja, mit akar, de egyébként meg nagyon rossz az a cél, amire használni akarja. És akkor ezt nekem valahogy össze kell hozni, és meg kell magyarázni, és tudnom kell pontosan, hogy mit miért mondok és csinállok. Nagyon fontos az, hogy az ember tudjon beszélni, meg legyen bátorsága, mert ha a világ legügyesebb rajzolója vagy, de egy beszari semmi ember, és nem mered megmondani, hogy az úgy van jól, és ha nem vállalsz, amit csinálsz, akkor nincs értelme csinálni.

V. L.: Több embertől hallottam olyan véleményt az idei Malomfészt dizájnjáról, hogy ez a majom vagy gorilla nem jön be nekik. Érdekes, de a vajdasági emberből, abból a néhányból, aki így hangot adott véleményének, ellenérzést váltanak ki a majmok. Olyanokat mondtak a majmokról, hogy sunyik, trógerék.

O. D.: Te mondtad, hogy a nagymamád fél a krokodiloktól?

V. L.: Nem.

O. D.: Na, hát ezt is valaki mesélte, hogy egy vajdasági nagymama, aki sosem járt az országhatáron kívül, fél a krokodiloktól. Én ezt valahogy így fogom fel. Amúgy meg a majom egy elég komplex állat. Valószínűleg azért, mert evolúciós szempontból tők közel áll az emberhez, meg grafikailag egy baromi megragadható forma, és nagyon sokféleképpen meg lehet formálni. Én is többet kipróbáltam.

V. L.: Ez a majom mosolyog. Van benne valami pozitív.

O. D.: Van, de azt nem biztos, hogy csak a mosollyal lehet elérni. Ott egy rakéta. Azaz egy úrhajó. Semmi köze a könyvemhez (*nevet*). De hogy ilyen vicces dolgokkal el tudod játszani az erős karakternek is a játékos oldalát. Csökkented a keménységet vagy a negatív felhangot. De mindenképp valamilyen meleg éghajlatot kellett kitalálni, hogy ne essen az eső. Meg annyira evidens a majom-malom, hogy ha nem játsszuk ki, akkor valaki ellenünk fogja kijátszani (*nevet*). Nagyon sok ilyen van, amit öniró-

niával tudsz elütni. Szerintem ez jó és szimpatikus. Ez a majom játékos, okos, érdekes.

V. L.: Az elmúlt évek során inkább introvertált személyként ismertelek meg, de ahogy ezeket a dolgokat mondod, úgy tűnik, hogy ebben a melóban keménynek és határozottnak kell lenned, s ahogy hallgatlak, az jön le, hogy elég tökösen megállsz a sarkadon.

O. D.: Hát ja. De muszáj. Egyébként nem érzem azt magamról, hogy hű de művelt lennék, vagy hogy nagyon hozzá tudnék tenni bárkinek is a szellemi fejlődéséhez. De amihez kell, ahhoz értek olyan szinten, amilyen szinten csinálni akarom. És azt látom, hogy szeretik az emberek. S ameddig szeretik az emberek, meg jó visszajelzéseket kapok, kapunk – a rendezvények úgy magában a dizájn miatt –, az szerintem csak pozitív. Valószínűleg ezért van az, hogy három, négy év után még mindig ugyanannak a rendezvénynek dolgozom, mivel pozitívak a visszajelzések. Ami negatív, az minimális, és valószínűleg olyan forrásból jön, ami meggyőzhető, vagy négy mondatban el tudom mondani, hogy miért jobb máshogy, és onnantól kezdve nincs ellenérv.

Ami meg a személyiséget illeti, hogy introvertált vagyok-e, hát, amikor megtehetem, és amikor jólesik, eleve nem megyek emberek közé, nem vállalom ezeket az impulzusokat, nem akarok vele foglalkozni, mert akkor nem tudok vagy egyszerűen nincs hozzá kedvem. De amikor tök jó minden, amilyen mostanában, akkor ritkán érzem, hogy otthon kéne maradni hétvégén, nincs is ilyen, maximum amikor már nagyon fáradtak vagyunk. Nincs olyan, hogy nincs kedvem kimozdulni négy napig a szobából, csak akkor, ha tényleg két hét intenzív meló után alszom egyet.

Volt egy időszak azért, amikor elég sokat voltam egymagamban. Érdekes ez. Amikor úgy érzem, hogy nem akarom, akkor nem vállalom az embereket, de arra nincs szükségem, hogy másba meneküljek, lehet ez alkohol vagy a folyamatos bulik vagy akármilyen. Ha nem érzem jól magam, akkor alszom. A bajaimat mindig baromi okosan meg tudtam oldani, tök jó neveltetésem volt, jó emberek vesznek körül.

Magyar vonatkozású városok az európai várostörténetben¹

(részletek)

A magyarság hányatott, különböző társadalmi, kulturális és politikai hatásoknak kitett léte egy egyedi, azonban a külső hatásokra erősen reagáló városfejlődést tett lehetővé, ami csak az elmúlt évtizedekben, a globalizáció hatására uniformizálódott. A magyar vonatkozású városok azonban, többé-kevésbé megtartva a leginkább XIX. és XX. században kialakult városképüket, az öröklött városszerkezetüket, a mai napig is hordják a közös történelem, a társadalmi változások egy-egy, gyakran összefüggő lenyomatát.

M. R. G. Conzen hierarchiaelméletében a városok szerkezetét, az utcák hálózatát tekinti az elsőrendűnek, annak, ami legkevésbé változik az évek folyamán. Nem beszélhetünk azonban állandóságról, hiszen akár egy kis organizmus, külső-belső tervező és szabályozó hatások által folyamatos fejlődésben és változásban van, az épületek, funkciók cserélődnek, átalakulnak.

A magyar vonatkozású területek évszázadainak városfejlődését vizsgálva megállapítható, hogy a társadalmi változások ugyanúgy hatottak a fejlődésre, mint az azokat kiváltó politikai és gazdasági hullámmás, hiszen ha csak az alföldi városokat nézzük, talán egy-egy polgármesternek, vagy a lakossági igényeknek nagyobb szerep jutott a XIX. század végének modernizációs, valamint szerkezet- és városkép-átalakító tevékenységeiben, mint a gazdaság nyújtotta lehetőségeknek (az igény erőfeszítéseket szült).

A politikai változások, az országhatárok átrajzolása mégsem törölte el teljesen a „magyarosnak” is tekinthető városképeket, még az erre irá-

¹ A Városok és építészetük, mint az egyes korok társadalmának lenyomatai című kézirata (Tóth Zoltán–Lovra Éva) a Nemzeti Kulturális Alap Szépirodalom és Ismeretterjesztés Kollégiuma támogatásával jött létre. Ennek, a Magyar vonatkozású városok az európai várostörténetben (Lovra Éva) című része többek között feldolgozza a szerző doktori disszertációs kutatásának fókuszában álló időszakot (1867–1918).

nyuló törekvések ellenére sem, azonban a globalizmus, a nemzetköziség erős elterjedése egy új irányt mutat, amely arányaiban felülemelkedik a hagyományokon. Megnyugtató ugyanakkor, hogy a műemlékvédelem konzerválja a megőrzendő értékeket, így a folyamatosság némiképp megmarad ezeken a területeken, habár folyamatos változásban, átértékelésben vannak.

Az ipari forradalom évszázada

Az ipari forradalom és a kapitalista rendszer kialakulása a nyugati országokhoz képest némi fáziskéséssel jelentkezett Magyarországon. Az időcsúszás ellenére nagyszabású építkezések kezdődtek az egész országban, különösképpen Pesten a XIX. század első felében. 1801-ben Habsburg József nádor a császárnak bemutatott memorandumában kiemelte Pest gazdasági és kereskedelmi jelentőségét, s egy átfogó, szisztematikus rendezési terv szükségességét. Hild Józsefet utasította, hogy készítsen egy alapsémát, amely alapján 1805-ben bemutatásra került a (majdnem) végleges terv, amely alapján bővítették Pest eredeti városszövetét. Az új negyedek rajza szabályos utcahálózatú, és geometrikus épülettömbökkel rendelkezett. József nádor memorandumának hatására 1808-ban megalakult a Szépítő Bizottság vagy Szépítő Bizottmány. Pest kiépítése intenzívvé vált, s a következő évtizedekben Pollack Mihály, Hild József, Zitterbarth Mátyás és más építészek munkájának köszönhetően kialakult a klasszikus Pest. Az új tervek monotonok és minden variációt nélkülözőek voltak, hiszen hasonló négyszögű alaprajzok ismétlődtek. A Pesten végbemenő élénk fejlesztések mellett Budán csak elszórtan, főként magánépületek épültek. Rövid idő alatt két természeti katasztrófa rendezte át a két oldal képét. 1810-ben a budai tűz több száz épületet emésztett el, s mivel nem rendelkeztek városfelújító tervvel, ezért a rekonstrukció a szabálytalan középkori utcák mentén folyt. A másik katasztrófa a pesti árvíz volt 1838-ban. A két oldal, Pest és Buda egyesítésének gondolatát Széchenyi István vetette fel 1828-ban, s részben hozzá köthetjük az ország közlekedési rendszerének modernizációját (vasúti, vízi és szárazföldi utak).

A klasszicizmus újjáélédeése a XIX. század első felére esik, habár a korai klasszicizmus jeleivel szórványosan már a XVIII. század végén is találkozhatunk a magyar területeken, főleg a mai Szlovákia területén. A klasszicizmus stílusának elterjedése reflektál a magyar állam gazdasági és társadalmi felemelkedésére, amelyik az alföldi régiók (a mai Magyarország és Délvidék) megerősödését eredményezte, s következésképpen Felvidék jelentős elnéptelenedéséhez vezetett. Ebben az időszakban nemcsak az arisztokrácia tagjai hagyták el a területet, hanem számos építész és építéssel foglalkozó szakember is elvándorolt. A városi építési tevékenységek

így szórványossá váltak, és a lefektetett új úthálózat nem volt tekintettel az eredeti városszövetre.

Pozsony ebben a tekintetben is kivételnek számított. Az eredeti városalaprjzhoz, a középkori szövethez kapcsolódott az új részek rácsos szerkezete, és a korszak nagy volumenű építkezéseket produkált, köszönhetően ezt a városba áramló lakosságnak, akik elhagyták a vidéket a jobb élet reményében. A klasszicizmus újjáéledésének első példáit is ebben a városban találhatjuk, amelyik még a kor Magyarországnak fővárosa volt², és fontos események színtere, amelyek az országot a modernizáció felé terelték. A városban dolgozó számos építész közül, akik a régi épületek rekonstrukcióján és új épületek tervezésén dolgoztak, a legjelentősebb I. Feigel volt. A kertek, amelyeket a paloták környékén telepítettek, szinte a középkori falai fogságából szabadult város szimbólumává váltak.

A vidéki településeken is elterjedt a klasszicizmus, de egy sokkal egyszerűbb, népi formavilággal lazított módon, azonban mindez Pozsony klasszicista dominanciáján nem változtatott.

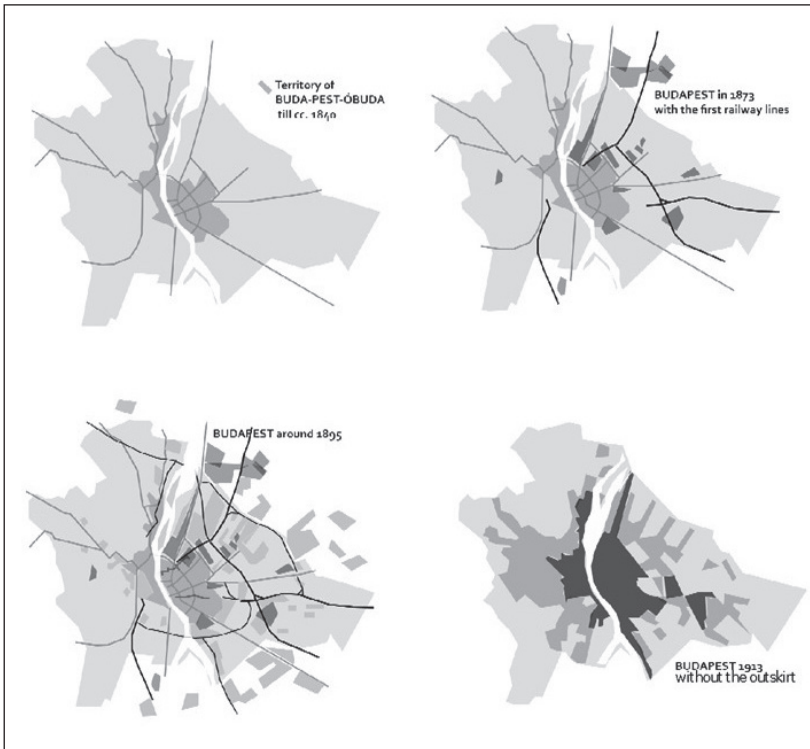
Pozsony a XIX. század első felében politikai és társadalmi téren is jelentős színhelynek számított. Itt tartották az első reformkori országgyűlést 1825–1827-ben, ahol gróf Széchenyi István birtokai egyéves jövedelmének kamatát egy akadémia alapítására ajánlotta, amely a magyar nyelv érdekében és a magyar nyelv tudományos és művészeti életben való alkalmazásának bevezetése és népszerűsítése érdekében tevékenykedik (Magyar Tudományos Akadémia). Az 1843–1844-es országgyűlés döntése értelmében a magyar nyelv vált hivatalos nyelvvé, mely hivatalos lett a törvényhozásban, a közigazgatásban és a tanításban is. Az utolsó rendi országgyűlés (1847/48) is szintén itt volt, s ekkor fogadták el az úgynevezett áprilisi törvényeket. A magyar politikai berendezést a modernizáció felé vezette a törvénycsomag, ugyanis felszámolta a feudális viszonyokat, hatására 1848. április 7-én megalakult a Batthyány-kormány, az első magyar felelős minisztérium.

A közlekedés modernizációját is magával hozta a korszak. 1840-ben Pozsony és Szentgyörgy (Svätý Jur) között indult az első magyar lóvonatású vasút. 1848-ban nyitották meg a Pozsony–Bécs vasútvonalat, majd 1850-ben a Pest felé vezetőt.

Pest-Buda jelentősége is egyre nagyobb a XIX. század közepe táján (1848 júliusától újra főváros).

A város alaprajza a közlekedés, főleg a vasútvonalak bővítése hatására némileg változott, a vonalak és a végpontok körüli területek fejlődését indukálták.

² Buda 1541-ben történt elfoglalása után a magyar királyok koronázóvárosa, 1848-ig pedig számos országgyűlés helyszíne volt.

Budapest területi és infrastrukturális (utak, vasút, villamos) fejlődése az 1840-es évektől az első világháború kezdetéig (az ábrák Lovra Éva kutatásának eredményei, amit 2015-ben végzett a Visegrád Alap ösztöndíjas kutatójaként). A halványabb szürke vonalak az utak, a fekete a vasút, a vörös az első villamosok vonalát jelöli

Építészeti szempontból a klasszicizmus új magaslatokat ért el Pesten, azonban nem volt hatással az utcák hálózatára, habár épületszoptok jöttek létre ebben a stílusban. A pesti rakpart kivételt képezett, ugyanis a klasszicista házsorok (az épületek közül kevés maradt fenn) egészen a mai Roosevelt térig terjedtek, s a környék városképére és városalaprájára is hatással volt a klasszicista újjáéledés.

Nemcsak Pesten, hanem az ország városaiban is a barokk építészet elemei, dús és virtuóz formavilága egyre jobban konfrontálódott a XIX. század eleje klasszicista építészetének szigorú szimmetriájával. A két szemben álló stílus közötti harmóniát igyekeztek megtalálni és fokozni azáltal, hogy kétemeletes épületeket emeltek, amelyek szinte stílusáthidalóként működtek.

Mérték 1:26.000.

<p>1 Városháza.
2 Dégenfeld-palota: Kir. törvénytészek.
3 Pénzügyigazgatóság
4 Városi színház.
5 Komáromy-ház: Rendőrség, hol a szatmári békét tárgyalják.
6 Angol királyi-nőszállóda.
7 Ev. ref. felső leányiskola.
8 Ev. ref. elemi iskola.
9 Ev. ref. nő-templom.
10 Ev. ref. elemi iskola.
11 Ev. ref. elemi iskola.
12 Ev. ref. elemi iskola.
13. Izraelita templom.
14. R. kat. leányiskola.
15. R. kat. plébánia</p> | <p>16. R. kat. templom és algimnázium.
17. R. kat. nő-iskola.
18. R. kat. árvaház: Theresianium.
19. Vármegeház.
20. Ipar-és kereskedelmi bank épülete.
21. Pénzügyőrség és dohányraktár.
22. E. kat. szegényház.
23. Gúsmozdonyú közúti vasút pályaudvara.
24. Tímárok árucsarnoka.
25. Érdmester szálloda.
26. Ag. ev. templom és iskola.
27. Vasúti üzletvezetőség.
28. Posta és távírtelek.
29. Ipar-és kereskedelmi bank.</p> | <p>30. Debreceni első takarékpénztár. Kaszinó. Fehérlő szálloda.
31. Ezingy Török Bálint háza.
32. Ev. ref. kistemplom.
33. Ev. ref. lelkész lakások. Alföldi takarékpénztár.
34. Ház, melyben XII. Károly svéd király megszállott.
35. Andaházi Szilágyi intézet.
36. Kir. író tábla.
37. Arany-Bika szálloda.
38. Iparügyletillet takarécs és hitelintézet.
39. Kereskedelmi akadémia.
40. Ev. ref. nagytemplom.
41. Ev. ref. főiskola. (Kollegium.)
42. Ev. ref. elemi iskola.</p> | <p>43. Ev. ref. egyháztanács Kir. gazdasági tanintézet
44. Ev. ref. püspöki lak.
45. Csokonai születési háza. Ev. ref. elemi iskola.
46. Alhalmi főreáliskola.
47. Ev. ref. elemi iskola.
48. Ev. ref. elemi iskola.
49. Négyföldi árvaház.
50. Ev. ref. elemi iskola és városi kislétele.
51. Ev. ref. elemi iskola
52. Zenede.
53. Ev. ref. elemi iskola.
54. Csizmadák árucsarnoka.
55. Tűzország.
56. Városi kislétele.
57. Ev. ref. elemi iskola.
58. Lóvasút istálló.</p> |
|---|--|---|---|

Debrecen térképe a XIX. század második felében (Forrás: Pallas Nagylexikon 1893/97, azonosító: DKA-000484)

Az ország kisebb városaiban a klasszicista stílus elsősorban a templomok és a középületek architektúráját határozta meg. Példaként Debrecent említhetjük, amelynek mezőgazdasági és társadalmi karaktere szinte változatlan maradt. A napóleoni háborúk alatt tapasztalt mezőgazdasági termékek iránti megnövekedett kereslet is az agrár karakter egyoldalú növekedését eredményezte. 1802-ben a nagy tűzvész következtében a város szinte egyharmada a tűz martalékává vált, ennek következménye a város alaprajzának modernizációja és új irányba történő fejlesztése. A tűz következtében megsemmisült városrészek helyreállításának érdekében elkészült az első várostervezési statútum, amely alapján szisztematikus városújítás indult. A szűk, kacskaringós utcahálózatot (utcákat, közöket) felváltotta a tervezett városszerkezet, s a sűrűn beépített, zsúfolt városnegyedeket kissé lazábbá és szellősebbé tették. A házak és fedélszerkezetek korszerűsítésével nemcsak biztonságosabbá tették a várost, hanem munkát adtak a szakképzett kőműveseknek, tetőfedőknek, így szélesítve a településen jelen levő tevékenységeket. 1811-ben egy újabb tűzvész pusztított, amely hatására a szabálytalan utcák szerkezetét szabályos utcahálózattal helyettesítették. A modernizáció elkezdődött: az 1840/50-es években burkolták az utcákat, csatornákat fektettek le (szennyvíz- és ivóvízhálózat), bevezették a gázvilágítást, és más modernizációs tevékenységek is jelentek a városban, mint a korszerű épületek és városszerkezet kialakítása.

Az 1848/49-es forradalom utáni időszakban, az abszolút császári hatalom konszolidációja ellenére, az országban nem sikerült visszaállítani a forradalom előtti állapotokat. A kapitalista trendek megszilárdultak Ausztriában, főleg az 1850-ben kötött vámunió után, amikor megszűnt a belső vámhatár, s ezáltal létrejött a szabad belső kereskedelem. A hatékonyabb osztrák ipar hamarosan korlátlan ellenőrzést gyakorolt a magyar piac felett. Hamarosan a magyar ipar is fejlődésnek indult, ami a jobbágy-ság intézményének és a feudális rendszernek a felszámolásához vezetett. Az iparosodás ebben az időszakban magába foglalta a vasútvonalak lefektetését és bővítését, valamint mezőgazdasággal és élelmiszeriparral foglalkozó vállalatok nyitását, amelyek az osztrák tőkéttől és az olcsó magyar nyersanyagtól és munkaerőtől függtek ebben az időszakban.

1866-ban Ausztria elvesztette a Poroszország ellen vívott háborút, s a Prágában kötött békeszerződés értelmében az Osztrák Császárság lemondott a Porosz Királyság javára a német egység megvalósításáról, s kilépett a Német Szövetségből. A háború elvesztése szerepet játszott a Magyar Királyság és az Osztrák Császárság közötti kiegyezés folyamatának felgyorsulásában.

A dualizmus időszaka, a modern város képe

„A modern város eszménye messze túlhaladja a közönséges város fogalmkörét.

De azért a modern város fogalma nem fantom, melyet izzadva, fáradva, hasztalan kerget a jámbor halandó.

A modern város megalkotásához nem kell teremtvő zseni, mely a semmiségből varázsolja elő alkotásait.

Becsületes igyekvés; érzék a szép, jó és üdvös iránt; emberbaráti szeretet; lankadatlan munka és szorgalom; s az arra hivatott tényezőknél együttműködő akarata kell csak ahhoz, hogy a modern város, a meglevő valamiből életre keljen” (ÉHEN 1897; 38).

1867-ben a kiegyezés eredményeként megalakult az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság dualista államszerkezete, az Osztrák–Magyar Monarchia. A dualista rendszer, amely két állam szövetsége, két alkotmánnyal és két fővárossal.

Az 1867-es kiegyezés előtt a magyar gazdaságot a gyarmati viszony, azaz a birodalmi alárendeltség jellemezte. Az 1850-ben kötött vámunió következtében a vámhatár megszűnésével lehetőség nyílhatott volna az európai gazdasághoz való felzárkózásra, s a kereskedelembe és iparba való bekapcsolódásra, azonban a megtépzott magyar gazdaság és társadalom erre még képtelen volt. A kiegyezés gazdasági szempontból mindkét félnek kedvező volt, s a dualista államszerkezet új jogi rendszerének is köszönhetően Magyarországon nem várt gazdasági, társadalmi fellendülés következett. A dualizmus korában bontakozott ki az ipari forradalom Magyarországon. A nyugat első ipari forradalma csak több évtizedes fáziskéséssel érte el az országot, iparának fejlődése csak a második ipari forradalom időszakát (1871–1914) ölelte fel, így mondhatni, hogy a magyar városok modernizálása, a gazdaság, ipar és társadalom fellendülése annak is köszönhető, hogy a két ipari forradalom az első késése miatt ekkor találkozott (nemcsak az időbeni eltérésre, de a forradalom találmányainak teljes körű alkalmazására is gondolunk). A mezőgazdaság továbbra is központi szerepet játszott, hiszen az élelmiszer-ellátásban és a nyersanyag biztosításában is meghatározó volt. A jobbágyfelszabadítás után a föld nélküli parasztok nagy tömege költözött a városokba, így olcsó, ám szakképzetlen munkaerő állt az ipar rendelkezésére, de a szakképzett munkások hiányoztak. A fejlődés első jelei nem a gyáriparban mutatkoznak, hanem az infrastruktúra kiépülésében (közlekedés, világítás, hírközlés, csatornahálózat).

A vasúti hálózat kiépítése átalakította a magyar városok jellegét. Az ipar és kereskedelem fellendülésének hatására vállalkozók, kereskedők, munkások költöztek az eddig háttérbe szorult városokba is, így ezeknek lakossága és fejlődésiránya jelentősen megváltozott. A régi magyar városok közül elmaradtak azok, amelyeknek nem volt gazdasági szerepe, mert elhelyezkedésükből adódóan védelmi célokat szolgáltak. Azonban azok a városok is fejlődésnek indultak, amelyek az Alföld és a Felföld közötti átmeneti területeken helyezkedtek el (peremvárosok).

A vasúti gócpontok, mint Szeged, Szabadka (Subotica, Szerbia), Kecskemét fejlődtek, s lakosainak száma is egyre magasabb lett³, a Kisalföldön Győr helyzete erősödött a Dunának köszönhetően. Erdély erős földrajzi tagoltsága miatt a városok modernizációja ebben az időszakban harmonikus volt, csak néhány város fejlődött kissé intenzívebben. Kolozsvár pozitív irányban történő változása volt a legerősebb, párhuzamosan fejlődött Nagyváraddal. A Maros alsó folyásánál Arad kapuvárosként alakult ki, Nagyszeben és Brassó fejlődését pedig kereskedelmi útvonalának köszönhette, ugyanis itt utaztak keresztül a kereskedők Románia felé. A régi felvidéki bányavárosok fejlődése elmaradt, s csak néhány új bánya körül alakultak ki nagyipari települések, mint Petrozsény (Petroșani, Románia), vagy Lupény (Lupeni, Románia). A gazdasági fellendülést intenzív városiasodás követte, jellemzően a régi, falusias települések közép- és nagyvárosokká alakultak a gazdasági gócpontokban.

A városok közül kiemelkedett az 1873-ban egyesült Budapest, amelyik gyakorlatilag elszívta az ország többi városának gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális erejét, így alakulhatott ki az a hatalmas törés a népesség, a nagyság és a jelentőség szempontjából, amelynek mértéke Európa más országaiban sokkal enyhébb.

A főváros dominanciája a városkép kialakításában is megmutatkozott, hiszen az itt jelentkező stílusirányzatok gyorsan elterjedtek a vidéki városokban is, ugyanis gyakran a fővárosi mérnökök vezették a többi város építkezéseit is, így a helyi jelleg háttérbe szorult. A korszak a stílusok burjánzásáról és tobzódásáról szól, amelyek gyorsan váltakozva követik egymást. A XIX. század közepe táján uralkodik a gót stílus és az újjáéledő reneszánsz, az 1890-es években a neo irányzatok jelentkeztek, mint a neogótika, a neoreneszánsz változatai, neobarokk, eklektika, a századforduló után a szecesszió, s ellenhatásaként a neoklasszicizmus és a neobarokk.

³ A népességre vonatkozó adatok forrása Princz Gyula *Magyar Földrajz* című műve, s az ebből levont következtetések a fejezet szerzőié.

*Szabadka 100 év múlva. Feltehetőleg 1912 és 1914 között nyomtathatták (a Városháza átadására 1912-ben került sor, és 1920-ig még magyar felirato-
kat használtak, azonban az I. világháború megtörte az álmódosítókedvet), sa-
ját forrás. A képeplapon a klasszicista színház és a szecessziós városháza épüle-
te, valamint háttérben a mai neobarokk könyvtár (valamikor Nemzeti Kaszi-
nó), mindhárom épület a mai Szabadság téren van*

A dualizmus kora egy, az eddigi gyakorlattól eltérő városzöveti változást indukált. Az 1867-től kezdődő időszakban (az első világháború kezdetéig) kialakult a modern városok képe és szerkezete. A tanyarendszerű mezővárosok a gazdálkodás és a forgalom átalakulása, intenzitásának növekedése miatt fejlődésben eddig háttérbe szoruló alföldi települések gyakorta tájidegen fejlődést mutattak. A népesség városba tódulása fokozottabbá vált, az iparosodás és az infrastruktúra formáló ereje visszaszorította a táj és a történelmi múlt településformáló dominanciáját. Néhány olyan, eddig jelentős város fejlődése torpant meg, mint Kassa, míg mások, a kedvező forgalmi helyzetükből kifolyólag városiasabbá váltak, jelentős városfejlődés volt tapasztalható, mint Szabadka esetében. A XIX. század végének Szabadkája megindult a polgárisodás útján, de ennek ellenére küzdött a mezővárosokra jellemző karakterisztikákkal, a természetes és épített környezet viszonyaival, amelyek megoldása a fejlődő város egyik legfontosabb feladata volt, hiszen szerkezete még megtartotta a középkori jellegét. Kacsaringós utcáival, nyitott csatornáival nem alkalmazkodott azokhoz a feltételekhez, amelyeket a polgári, egyre növekvő, korszerűsödő település támasztott.

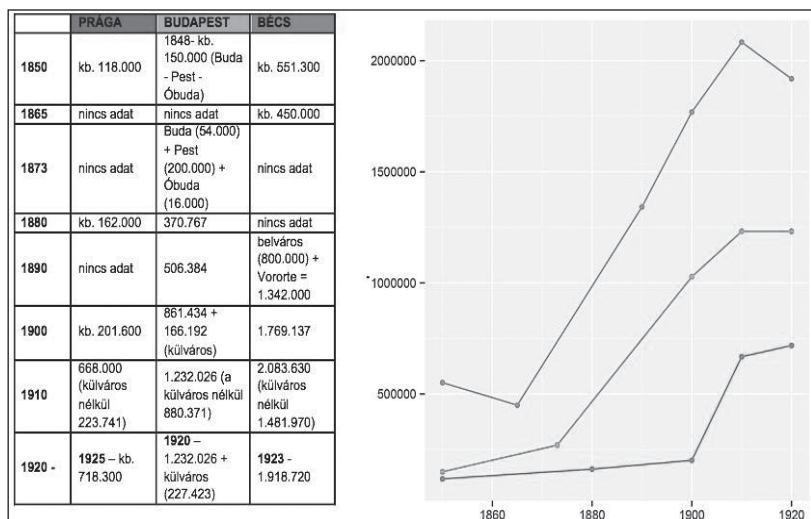
Az alföldi városok úthálózatának vizsgálata adja a legpontosabb lenyomatát azoknak a törekvéseknek, amelyek a hálószerű városszövetet szabályozták és fellazították. A sík terület sajátos városi úthálózat kialakítását tette lehetővé azáltal, hogy nem torzította el fejlődését, ily módon a sugárirányú utaknak gyakran egyenletesen elosztott, geometriailag egyenleesebb rendszere alakult ki. Az utak sajátossága, hogy kifelé szélesednek, befelé elágaznak, és a kertek, valamint a védelmi művek vonalát követő körutak egészítik ki, csillagszerű alaprajzot hozva létre. Az alföldi városok további jellegzetessége, hogy a bel- és külterületek közötti átmenet miatt, a kivezető utak szabdalta külterületeken nem alakultak ki határozott vonalú utcák. A határozatlan úthálózatot részben átalakította, rendszerezte, s kiegészítette a vasút, elkezdődött a mérnöki jellegű szabályozás. „A vasút – városfejlesztő szerepétől eltekintve is – a városok közlekedési hálózatának, sőt egész szerkezetének lényeges, olykor meghatározó részévé vált. A pályaudvarokhoz vezető út vagy utak – többnyire szabályozás, új utak nyitása révén (pl. Kecskemét, Pécs, Szombathely) – az úthálózatot fontos és jellegzetes elemekkel egészítették ki” (GRANASZTÓI 1960; 236).

Az Osztrák–Magyar Monarchia egyes, központi(bb) városainak fejlődése bizonyos hasonlóságokat mutatott, attól függetlenül, hogy ezek a városok milyen történelmi előzményekkel rendelkeztek. Ez időszakban bizonyos mutatók, mint az infrastrukturális fejlődés, főleg a vasútvonalak, a tömegközlekedés, valamint a gáz- és villanyvilágítás bevezetése, az utak burkolása és a csatornahálózat kiépítése hasonló időintervallumot öleltek fel, csak némi fáziskéséssel (5–10 év) jelentkeznek a Monarchia városaiban.

Ha megvizsgáljuk Prága, Budapest és Bécs fejlődését a dualizmus alatt⁴, a különbségek ellenére is találunk szignifikáns párhuzamokat. A három város sem politikailag, sem státuszukban, de még lakosaik számát tekintve sem hasonló. Prága provinciális város, egy terület székhelye, míg Bécs és Budapest fővárosok, politikai központok, s Bécs központi szerepe elvitathatatlan. Budapest látványos és intenzív fejlődést mutat a dualizmus időszakában. Prága lakosainak száma messze elmaradt Budapest (Buda–Óbuda–Pest) és Bécs lakosságának számától (a táblázat és grafikon a lakosok számának alakulását mutatja a városok adminisztrációs határain belül, emiatt Prága (vörös) görbéje nem mutat egyenletes növekedést, hiszen a városhoz fokozatosan kapcsolták a külső területeket, városrészeket)⁵:

⁴ A kutatás, amelynek egyik eleme az idővonal és az összehasonlítás, a Visegrád Alap támogatásával készült.

82 ⁵ Alsó görbe (Prága), középső görbe (Budapest), legfelső görbe (Bécs)

A lakosság számának tekintetében, valamint a történelmi, a társadalmi és a politikai különbségek ellenére a közlekedés fejlődésében párhuzamok vonhatók, s a tömegközlekedés (villamosvonalak) vonalainak nyitása a három városban csak néhány évnyi különbséggel történt (IVF-kutatás 2015).

A Magyar Királyság városaiban az elektromos villamos első vonalait a következő években nyitották meg: Pozsonyban (Bratislava, Szlovákia) 1895-ben, Szombathelyen 1897 júniusában, 1897 júliusában Miskolcon, 1897 őszén Szabadkán (Subotica, Szerbia), 1899: Fiume (Rijeka, Horvátország) és Temesvár (Timișoara, Románia), 1900: Sopron és Szatmárnémeti (Satu Mare, Románia), 1905: Nagyszeben (Sibiu, Románia), 1906: Nagyvárad (Oradea, Románia), 1909: Szeged, 1910: Zágráb (Zagreb, Horvátország), 1911: Debrecen, Újvidék (Novi Sad, Szerbia) és Nyíregyháza, 1913: Pécs, Kassán (Košice, Szlovákia) pedig 1914-ben nyitották meg az első villamosvonalat.

A modern várossá válás tényezői hasonló időben jelentkeztek a városokban, bizonyítást nyert (a szerző kutatásai alapján), hogy a modern város (elsődlegesen a Magyar Királyság területén) a dualista hatalom időszaka alatt alakult ki, nyerte el formáját. A dualizmus Magyar Királyságának városfejlődési formája eltér a magyar területek városainak két archetípusától, ugyanis a magyar ipari forradalom, a kettős államszervezet gazdasági, kulturális és társadalmi fejlődése megváltoztatta a rögződött fejlődési irányokat.

Annak érdekében, hogy az 1867 előtti és utáni időszak városfejlődésének vonalait, a társadalmi, gazdasági és esztétikai/kulturális szerepét értékelni tudjuk, fontos a két, alapvető archetípus elemzése, amelyek az ipari

forradalom előtti magyar városokat jellemezték. Az elemzés részben össze is foglalja a magyar városiasodás évszázadait is:⁶

A magyar vonatkozású városok fejlődéstörténete tükrözi egyfelől az ország geográfiai és hidrográfiai adottságainak sokrétűségét, másrésről a terület történelmi inklinációit, amelyek megakadályozták az egységes, az egész történelmi Magyarország területére jellegzetes városstruktúra és városkép kialakulását. Eltekintve a tatárjárás területromboló erőitől, valamint a IV. Béla⁷ által kezdeményezett városépítő, városfejlesztő politikától, amely eredményeképp, igaz, hogy kezdetben nem a magyar lakosság, hanem a hospesek hatására, majd később a polgáriasodó magyarok betelepülése által, intenzív fejlődésnek indultak, városiasodtak az ország települései. A későbbi településrendszer/jelleg kialakulása szempontjából a törökök uralmának időszaka döntő jelentőségű, hiszen szignifikáns, a nyugati (európai) típusú városfejlődés csak „olyan megmaradt területeken vált lehetségessé, amelyeknek önálló politikai léte kérdéses volt és így azok idegen érdekeknek szolgáltattak ki, – amelyek az ország kevésbé termékeny területéhez tartoztak s a török hódoltság következtében természetes csereforgalmi lehetőségektől is megfosztottak – végül ahol a magyarság számaránya az őslakó vagy fokozatosan beszivárgó népek között kedvezőtlenül alakult” (RIHMER 1941; 36). Mindennek hatására az európai archetípus ellenpéldájaként lehet definiálni a törökök által megszállt területeken, elsősorban az Alföldön kialakult településstruktúrákat. A sík vidéken sajátos, magyarosnak is nevezhető szövet alakult ki. Rihmer Pál meghatározása szerint a hagyományos, a honfoglalás előtti időkből származó struktúra nomád szállás-elve fejlődött tovább, kialakítva a halmazos szerkezetet. A város magját jelentő központi halmaz körül csoportosultak a kertek, s a szerkezetet meghatározták a sugárirányban szétszaladó utak, amelyek a központi területen találkoztak. Az alföldi települések meghatározó, formáló elvét jelentette a sugárirányú fejlődés, néhány településnél még ma is megmaradt az eredeti szövet, az utcák elnevezései, míg más városoknál a

⁶ Az elemzés és összefoglaló Lovra Éva: *Utcasávok. Az alföldi mezővárosok településstruktúrájának változásai* című tanulmánya felhasználásával készült (Tudástérkép, 2014).

⁷ A tatárjárás utáni időszakot második honalapításnak is tekinthetjük, hiszen IV. Béla (1235–1270) az ország újjászervezését célozta meg, a betelepítések, más népek befogadása mellett, szorgalmazta a várak, városok megerősítését. A IV. Béla-féle városfejlesztés elsősorban védelmi célt szolgált, a városi kiváltságok fő követelményeként a városfalak felhúzását, megerősítését jelölte meg. Várospolitikájában kiváltságokkal és önkormányzati jogokkal, az úgynevezett fehérvári joggal ruházta fel a rangot elnyert településeket. Buda városát 1247-ben alapította (német és magyar betelepülők által).

sugárirányú fejlődésre a népesség összetétele és városszerkezeti elkülönülése, morfológiai és építészeti jellegének-kollázsának megfigyelésével következtethetünk. Az Alföld sajátos várostípusai, a mezővárosok⁸ a gazdasági jellegük, legfőképpen a mezőgazdaság és állattenyésztés településformáló hatására váltak szétterülővé. A táj földrajzi és vízrajzi helyzete lehetővé tette, valamint a külterjes földművelés, a népesség kétlakiséga, nyári-téli szakasz különböző lakhatási iránya követelte meg ezt a szerkezetet (Szeged, Kecskemét, Szabadka). A területen jellegükben eltérő, tervszerű beépítésre utaló, körgyűrűszerű alakzattal és csillagszerű úthálózattal a hajdúvárosok rendelkeztek.

A török hódoltság jelentette az első olyan mérőföldkövet, amelyik elválasztotta az európai városszerkezet fejlődését a hagyományos szövet kialakulásától, s így a történelmi Magyarország területén jellegében hasonló, de morfológiai szempontból megosztott városok jöttek létre. Az eltérő szövetet nemcsak a történelem, hanem a táji jelleg is meghatározta. Az Alföldön általában az alacsony építkezés dominált, hiszen a kő hiányában a házak többsége vályogból készült, a városszerkezet laza, széles utcákkal, közterekkel, s a tér mint városszerkezeti elem meghatározó. A hegyvidéki, lankásabb, a török hódoltság alól részben kívül eső területek (Dunántúl, Felvidék, Erdély) városai a nyugati szerkezethez hasonulnak, megjelenik a kő mint építőanyag, s a kereskedelem, ércművelés élénkebb forgalommal rendelkező városokat alakít ki, ahol a kiváltságos helyzetben lévők élhetnek és tevékenykedhetnek (egyik településalakító elem lehet a különböző térségben élők jogi helyzete is). A hegyvidéki városok kiterjedését a terepviszonyok szabják meg, illetve korlátozzák, így beépítése tömörebb, szabályosabb, meghatározóbb épületmagasságokkal, egyéni, heterogén szerkezettel, az Alföld homogenitásával ellentétben.

Elvonatkoztatva a török hódoltság utáni korszaktól, a dualizmus időszakát, valamint az azt megelőző évtizedek építészetét és városépítését tanulmányozva, a városképvizsgálatok során a rendelkezésre álló korhű dokumentumok segítségével megállapítható, hogy az Alföldön a klasszicizá-

⁸ „A 14. század közepén kialakuló várostípus Magyarországon. Elsődleges kritériuma a település vásártartási joga. Mezőváros lehetett királyi és egyházi vagy magánföldesúri tulajdonban. Lakói különböző kiváltságokat élveztek, a 15. század végétől az ország közjoga jobbágyoknak tekintette őket, a fontosabb mezővárosokban élők valójában azonban polgárok voltak. A mezőváros és a kiváltságok, ún. szabad falu közt nehéz határt húzni. Azok a püspöki székvárosok, melyek nem kaptak szabad királyi rangot, speciális kategóriájukat alkotják. Magyar nevük arra utal, hogy nem voltak fallal körülkerítve, hanem mezők vették őket körül. Latinul oppidumnak, németül Marktnek hívták őket” (<http://mek.oszk.hu/01900/01948/html/index716.html>).

ló hatású középületek a meghatározóak, amelyek mintegy a széles utcák, tágas utcaképek reakciójaként jöttek létre, megtalálva a terek és a geometriai formák közötti összhangot. Azokon a területeken, ahol a terepviszonyok megakadályozták az egységes városkép kialakulását, de különösen ott, ahol a különböző nemzetiségek, különösképpen a németek voltak túlsúlyban, gyakran, a magyar jellegtől idegen, kolonizációs formavilág jött létre (Pozsony, Sopron, Brassó). Törtetlen városfejlődés, általános, európai értelemben vett polgáriásodás csak a hegyvidéken, a határszéli területeken és Erdélyben vált lehetségessé.⁹

Tehát leszögezhető, hogy alapvetően a történelmi Magyarország városainak két archetípusát különböztethetjük meg, az alföldi, egyben a kelet-európai táji jelleget képviselő és a magasabban fekvő, (nyugat-)európai jegyeket viselő városokat, valamint a hajdúvárosokat, mint az alföldi városok tervezett szerkezetű altípusát.

Két mezőváros dualista városfejlődésének bemutatásával rámutatunk arra, hogy nemcsak az ipar fejlődése indukálta a városok fejlődését, hanem ez lehet a társadalmi nyomás, katasztrófa, karizmatikus polgármesterek munkája, társadalmi nyomás vagy a város higiéniai feltételeinek és a közlekedésének javítása, elég ha csak Kecskemétet és Szabadkát említjük.

Kecskemét fejlődése a dualizmus korában¹⁰

Kecskemét város eredeti alaprajza szabálytalan városalaprajz, halmazrendszerű, rendezetlen beltelkű, amelyik helyenként megmaradt a nagyobb beavatkozások, mint az utcahálózat kialakítása, a telekrendszer korszerűsítése ellenére is. A város a térszíni formáktól való teljes függetlenségben fejlődött, a bővülés koncentrikus formában ment végbe, megtartva a település középkori alaprajzát, a többi mezővároshoz viszonyítva kevésbé szignifikáns a magyar szerkezeti sajátosság, nem annyira megosztott (nincs kétbeltelkűség), mint más alföldi városok esetében. „[...] Kecskeméten a kétbeltelkűség kialakulását legkorábban a távoli és hatalmas legelőkön folytatott külterjes állattenyésztés és a város szükségleteire végzett, kis volumenű szántóföldi művelés feleslegessé tette” (JUHÁSZ 1998; 71). A város halmazos bekerítésének megszüntetését a XIX. század közepén rendelték el. Kecskemét akadálytalan fejlődésének útjában a szőlőskertek álltak, északról elindulva teljes félkör alakban körülfgották a várost, s ezáltal

⁹ A megállapítások hosszabb helyszíni és irodalmi kutatás eredményeként jöttek létre.

¹⁰ Az elemzés és összefoglaló Lovra Éva: Utcasávok. Az alföldi mezővárosok településstruktúrájának változásai című tanulmánya felhasználásával készült (Tudástérkép, 2014).

tal annak központi alaprajza északkeleti irányban letompított hegyesszögben végződött. Az 1879-es felmérés alapján kisebb korrekciókkal az egykori védmű (tövises faágakkal járhatatlanná tett árokrendszer) nyomvonalá megegyezik a külső körutakkal, ezen a vonalon belül elhelyezkedő hatalmas belsőségű szabálytalan telek-, tér- és úthálózati rendszer teljesen elkülönül a külső, későbbi időszakban szabályosan kialakított részekről. 1830 körül a volt védelmi rendszerek (árokkapuk) elveszítették jelentőségüket, s a város túlnőtt rajtuk, az 1820/32 közötti állapotot bemutató, a rendezési elgondolások felvázolására alkalmas térképen 830–840 olyan építési telek számolható meg, amelyik az árok nyomvonalán kívül esik. Az utcák szabályozását az 1819. április 2-án pusztító tűzvész¹¹ után rendelte el a városi Magisztrátus (Pest megye közgyűlése, 1819. május 12-i ülés). A város utcáit három csoportra osztották: 1. országutak bevezető szakasza (szabályozási szélesség 12 öl); 2. közönséges utak (6 öl); 3. közök (4 öl). A rendelet kikötötte, hogy az utcavonalból kiálló házakat belülré kell helyezni, s meghatározták a házak közötti távolságot is. 1861-ben rendelték el a város területének és telkeinek részleges felmérését, s Szilárdi Lajos felmérése alapján László Károly városi főmérnök 1879-ben átnézeti térképet szerkesztett.¹²

Az 1870 és 1897 közötti időszakban, de legfőképpen Lestár Péter (1880–1896) és Kada Elek (1897–1913) polgármesterek városteremtő időszakában fejlődött a település, s alakult ki a város modern képe. Kada Elek kérte fel Kerekes Ferenc főmérnököt egy olyan terv elkészítésére, amelyik előirányozta a főter, a körutak és belterületének a kibővítését, a főterre beérkező utak széles, egyenes irányú kijelölését. A város tényleges várossá válása csak a XIX. század utolsó évtizedeiben kezdődött, ugyanis az ipari forradalom kevésbé hatott a szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermelésre alapozott gazdasággal rendelkező Kecskemétre, mint más, kevésbé mezőgazdasági jellegű településre. Gyakorlatilag a városalakító erők és a gazdaság (szőlő-gyümölcs nagykereskedelme, amely által az ország egyik legnagyobb exportpiacává fejlődött) a XIX. század végén váltak olyan mértékűvé, hogy beindítsák az intenzív városiasodást. A polgármesterek tevékenységéhez számos középület építése, gyár létesítése fűződik. Lestár Péter alakította a város modern képét azáltal, hogy felismerte, a város szerkezetét a piac igényei szerint kell átalakítani. Kibővítette a város központi terét, valamint ő kezdte el a főter és vasútállomás¹³ közötti útvonal ki-

¹¹ Utoljára az 1911. évi földrengés okozott nagy károkat.

¹² Varinszky Gyula: Kecskemét város felvételei és térképei, 1934. VII. Kézirat.

¹³ A Cegléd–Szeged közötti vasútvonal 1853/54-ben épült ki.

alakításának előkészítését. A 42 méter szélességű út befejezése Kada Elek-re maradt, amelyik az egykori Temető-kis utca és a Temető-nagy utca által közrefogott 40 lakóház bontásával keletkezett 1903-ban.

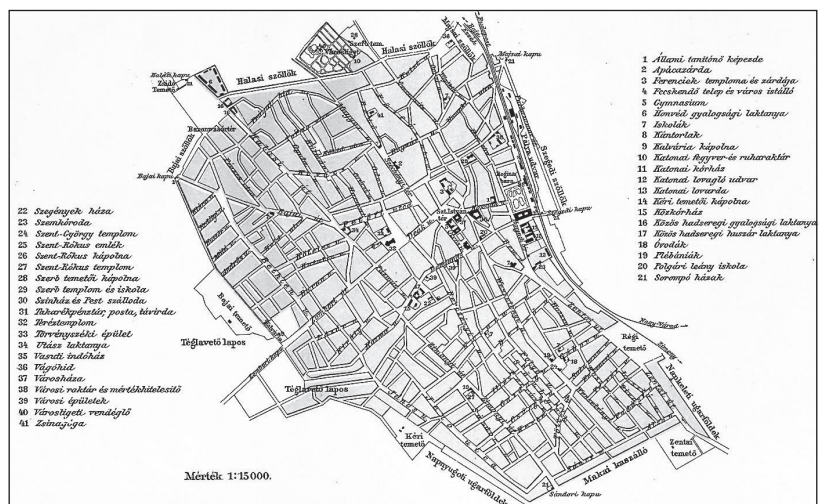
A város alaprajzán megfigyelhető, hogy a települési módok elkülönülése inkább kinyúló körcikk alakjában történt a kivezető utak mentén, sávok alakjában. Jellegzetes, hogy a település szélének egyenletes, körszerű az alakja, ez abból a tulajdonságából adódott, hogy a város nem kifelé terjedt, hanem a meglévő kerteket próbálta feltölteni. A belterjes fejlődés organikus voltát ellensúlyozta a modern parcellázás, amelyik olyan területet is hasznosított, amelyek vizenyősek, mélyebben fekvők voltak. A vasút településformáló ereje kialakította a vasúton túli (Kecskemét esetében) és vasúton innen fekvő területeket, amelyek parcellázása geometrikusan, sakktableszerűen történt, de részben megtartották eredeti funkciójukat, zöldterületekként hasznosultak. A város alaprajzát megfigyelve a tényleges városmaghoz, a város központi területeihez kapcsolódik az a külterület, amelyik tervezett beépítésre utal, s szabályos, mértani szempontból pontos utcahálózattal és parcellázással rendelkezik.

Szabadka (Subotica, Szerbia) modernizációja¹⁴

Szabadka már a századfordulón is szembesült azokkal a problémákkal, amelyek megoldása csak a modernizációban, a területi ésszerűsítésben kereshető. A nem megfelelő utcahálózattal rendelkező mezővárosnak idomulnia kellett a motorizált forgalomhoz, az új és megnövekedett igényekhez, a gazdasági, politikai és társadalmi átalakuláshoz. A nagy kiterjedés, alacsony népsűrűség, városias-falusias kiépítettség jellemezte, s már a XX. század elején egyike volt a több mint százezer lakosú városoknak, amelyekből kevés akadt a régióban. Ez a szám természetesen csökkent a világháborúk, a gazdasági válságok következtében. Az első világháború egy időre visszazorította a múlt század elejének intenzív fejlődési hullámát, de a két világháború között, az egyre jobban kiépülő város új erőre kapott, igaz, kevésbé látványosan, mint a századelő Szabadkája, amikor végleges formát kapott a belváros, s meghatározó építészeti elemei kialakultak. A két világháború közti időszakban a perifé-

¹⁴ A fejezetrész Lovra Éva Szabadka urbanizmusa és építészete a második világháború után (1945–1975) című könyve (Forum Könyvkiadó, 2014) és a Modern város-sá válás – Városrendezési tendenciák Szabadkán a XIX. század utolsó harmadától a XX. század második feléig (Létünk 2014/1. 107–122.) című tanulmányának felhasználásával készült.

ria fejlődése mellett néhány nagyszabású városrendezési és építészeti tervet realizáltak, Kosta Petrović¹⁵ és Franjo De Negri (De Negri Ferenc)¹⁶ mérnök elképzeléseit.

Szabadka térképe az 1893/97-ben kiadott Pallas Nagylexikonban¹⁷

A modern várossá válás folyamatát végigkísérhetjük a mai Tito marsall sugárút kialakulásán, hiszen Szabadka várostervezésének, akár a XIX. század végének Könyves Tóth Mihály-féle tervét, a két háború közötti időszak Kosta Petrović-féle tervezetét, illetve a második világháború után megvalósuló várostervet vizsgáljuk, mindegyik foglalkozik a Fűzfás-ér vonalán kialakítható sugárúttal.

Szabadka, a „nagy vonásaiban egyhangú, de kis formában változatos felszínű, állóvizekben gazdag és vízfolyásokban szűkölködő” (GYÖRE 1976; 38) település városrendezésének specifikus és alapvető feladatai elsődlegesen a domborzati és vízrajzi viszonyaiban kereshetők, hiszen a vizenyős területen a csapadék- és szennyvíz elvezetése egy folyamatos,

¹⁵ Kosta Petrović (Klanjec ?, 1891–Szabadka, ?)

¹⁶ De Negri Ferenc (Szabadka, 1903–1975) építész 1927-ben diplomázott Belgrádban, 1934-ben szerezte meg a szakvizsgát, amellyel önállóan is tervezhetett. Legjelentősebb alkotása az I. Sándor király nemzeti otthon, vagyis a Sokolski dom (mai Jadran) épülete Szabadkán (1931–1936). A második világháború után városépítőként dolgozott, először mint a Vajdasági Urbanisztikai Intézet munkatársa, majd mint a szabadkai kihelyezett tagozat vezetője. 1951-ben Baltazar Dulićtyal együtt elkészítik a város szabályozási tervét. Nevéhez fűződik a Tito marsall sugárút kialakítása is (1958), valamint a palicsi Állatkert (1946) megtervezése stb.

¹⁷ Forrás: <http://www.mek.oszk.hu/00000/00060/html/094/pc009497.html#9>

időről időre előkerülő problémát jelentett, amelynek részleges megoldása a XX. század második felére tolódott. A csatornahálózat kialakításának kezdeményezései már a XVIII. század végéről ismeretesek, a XIX. század első felében pedig több lecsapolási és térszínrendezési munkálattal is végeztek, de a szennyvízhelyzet a század második felében fokozódott. A csapadékvízzel elkeveredő háztartási szennyvíz a felszínen maradt és elposványosodott, teret és megfelelő környezetet adva a járványok kialakulásának.

„Nem véletlen, hogy Szabadka a századvégi Magyarország egyik legegészségtelenebb városa volt és a halálozási arányszám tekintetében messze megelőzte a csatornázott és vízvezetékkel bíró városokat” (GYÖRE 1976; 37).

Szabadka városszépítő bizottsága a városi tanáccsal együtt hozott határozatában 1873-ban rendelte el a város lejt mérését, kikövezését és csatornázását. A kövezés munkálatai 1878-ban kezdődtek, majd 1883-ban Könyves Tóth Mihály¹⁸ vállalkozó mérnököt bízták meg a település lejt mérésének, általános utcarendezési és csatornázási tervének elkészítésével. 1885-ben egy átfogó utca- és csatornaszabályozási javaslatot nyújtott be a tanácsnak, amely az írott dokumentáció mellett (*Könyves Tóth Mihály előterjesztése Szabadka sz. kir. város tekintetes tanácsához... a város háromszögös felvétele, lejt mérése, utca-szabályozása és csatorna tervezése ügyében. Szabadka, Bittermann József könyvnyomdájából 1885*) egy vázlatrajzot is tartalmazott. Maga a vázlatrajz Szabadka szabad királyi város területére terjed ki, de a településen belüli helyzet, a csatornák, elvezetők hiánya egy nagyobb, s már akkor megoldásra váró problémára, dilemmára is felhívja a figyelmet, amelyik a későbbiekben, azonnali intézkedések hiányában a természeti környezet minőségi romlását idézte elő. „...a Palics tó vize vagyis inkább a palicsi fürdő érdeke már most is sürgősen követeli a tulajdonos várostól, hogy az előbb közlött »Vélemény«-ben jelzett, de a Debreczeni vizszonyok által nem követelt csatornafolyadék tisztítás mielőbb foganatba vétessék vagy a fentebb javasolt módszer szerint, vagy pedig úgynevezett derítő-medenczék alkalmazásával [...] a csatorna-folyadék mindig rotha-

¹⁸ Könyves Tóth Mihály mérnök 1839-ben született Debrecenben, és Budapesten, 1919-ben halt meg. A műegyetemet Bécsben végezte, 1865-ig az egykori császári és királyi hadmérnöki csapatban szolgált tényleges tiszti minőségben, és részt vett több olasz határerődítmény építésében. 1868-ban a magyar királyi vasúti építési főfelügyelőségénél működött, 1871-től kezdve pedig a szabad mérnöki vállalkozás terére lépett. Foglalkozott tagosítási, városszabályozási és csatornázási kérdésekkel, valamint városi vízműépítési feladatokkal; vasutakat nyomjelzett és épített; vízépítési és folyamszabályozási feladatokat oldott meg. (Forrás: Révai Lexikon, netlexikon.hu)

dásra hajlandó bűzös mocsok-víz és ezt nem szabad a Palicsi tóba eresztetni” (KÖNYVES TÓTH 1885; 43).

A Könyves Tóth-féle átfogó utca- és csatornaszabályozási javaslati terv és az általa lefektetett szabályozási elvek, illetve Szabadka szabad királyi városnak a belügyminisztériuma, valamint a belügyi és közmunkaügyi minisztériuma részéről 1882. december 28-án jóváhagyott Építési Szabályzata¹⁹ 1938-ig volt érvényben. Azonban a korlátozott anyagi lehetőségekre hivatkozva a város Bizottsága nem fogadta el az úgynevezett elvlasztó csatornarendszer tervét, azonban az utcák szabályozásának terve az 1930-as évek végéig érvényes volt. Szabadka 1904-ben Gerster Béla²⁰ mérnököt kérte fel egy olyan terv elkészítésére, amelyik megoldaná nemcsak a csapadékvíz és háztartási szennyvíz, de az ipar növekedésével és fejlődésével együtt járó ipari szennyvíz elvezetését is a Mlaka völgye, majd annak folytatásában a Palicsi-tó irányába.

„A szennyvizek a gyűjtőcsatornában a mlakai rét alsó részében zettettvén, az annak a végében építendő ülepesztő és derítő medencékbe szivattyúztatnak fel és ott a fekáliás részekből ülepesztéssel, és szükség esetén a gyakorlatban bevált valamelyik módszer segítségével, derítéssel annyira megtisztíttatni fognak, hogy a nádasba s onnan a Palicsi-tóba bevezethető lesz. [...] A nádas tudomás szerint mintegy 3 km hosszú, váltokozva 300–500 m széles. Nagy szelvényben a víz szétterül, s a nádas vegetációján keresztül csak igen csekély, alig észrevehető sebességgel, mintegy természetes szűrőn át folyik, és a nagy kiterjedésű nádas átfolyása után teljesen tiszta állapotban folyik a Palicsi-tóba” (GERSTER jegyzeteit idézve: GYÖRE 1976; 37–38). „Hosszú ideig a város legnagyobb részében nyílt, egészségtelen árkokban folyt le a víz, zárt, föld alatti csatorna csak néhány főbb utcában volt. [...] A főcsatorna szerepét betöltő Mlakát a hatvanas évek elején alakították át fedett csatornává. A gáti vízfolyás nagyobb része még ma is nyitott árokban kanyarog a kertek és házak között. A vízlevezető csatornarendszer kiépítése napjainkban még folyamatban van” (GYÖRE 1976; 38).

Mivel a csatornázási munkálatok lassan folytak, ezért az ötvenes években is még számos nyitott csatorna volt a városban, amelyek nemcsak a te-

¹⁹ Viktorija Aladžić: Lakáskultúra és várostervezés a Vajdaságban. Létünk, 2009/4. 63.

²⁰ Gerster Béla (Kassa, 1850. október 20.–Budapest, 1923. augusztus 3.) magyar mérnök, aki a műegyetemet Bécsben végezte, s ott is kezdte pályáját. A Ferenc-csatorna építésének főmérnöke, megtervezte a vukovár-sabáci és a felső-kulpai hajózó-csatorna nyomvonalát, részt vett a Panama-csatorna átvágási vonalát kijelölő expedícióban, nevéhez fűződik a meghíúsult Korinthoszi-csatorna terve.

lepülés periferiális részein, hanem a központon keresztül is vezettek. Ilyen volt a történelmi belváros közelében lassan elmocharasodó Fűzfás-ér is, amelynek helyén a későbbiekben megépült a Tito marsall sugárút (1958-ban kezdődött a tényleges építés).

Egy korszak záróakkordja

1920 után már nem beszélhetünk az Osztrák–Magyar Monarchiáról, a trianoni békeszerződés értelmében a magyar területek szétszakadtak, s a szomszédos államokhoz csatolták őket. 1920 után a városfejlődés országspecifikus irányt vett, de Délvidék, Felvidék, Kárpátalja, Erdély és kisebb mértékben Horvátország eddigi közös államszerkezete, amely a városfejlődés addigi evolúciós csúcán, 1867 és 1918 között meghatározó volt, az ideiglenes közös történelem szelleme még mindig, az ország- és politikaszpecifikus fejlődés hatása ellenére is jelen van. Az első világháború után neutrálisabb formában kell emlegetnünk ezeket a területeket, hogy politikától és országtól függetlenül megteremthessük egységüket. Jacques Le Rider Közép-Európa (Mitteleuropa) meghatározása (annak tudatában, hogy Közép-Európa nem csak a vizsgált és említett területeket foglalja magába) szerint Mitteleuropa „egy ideológiai fogalom, amelyet szellemi térképként, történelmi valóságként foghatunk fel, olyan jelenségként, amely inkább a kultúr- és társadalomtörténeten alapul, mint földrajzi tényeken; a kultúrtársadalomhoz kötődik, kezdve a XVIII. század végétől az első világháborúig a régió uralkodó központi hatalmakkal, amelyek hatásai olyan mélyen gyökereznek, hogy a II. világháborúig megmaradtak, sőt a szovjet Sztálinizmus, és a neo-Sztálinista diktatúrák sem tudták teljesen kiirtani nyomain. Ez olyan szellemi térkép, melynek határai minduntalan változnak egyszer nyugat, másszor kelet irányába, a történelmi pillanattól függően...”²¹

Jegyzetek

CONZEN, M. R. G.: Alnwick, Northumberland: a study in town-plan analysis (1960) = *Transactions and Papers (Institute of British Geographers)*. Publication No. 27; reprinted with minor amendments and Glossary, 1969

DÖMÖTÖR Gábor, Gordana PRČIĆ VUJNOVIĆ, Anca BRATULEANU, Ana Maria BIRO: *Temesvár, Szeged és Szabadka urbanisztikai és építészeti fejlődése az 1918–1941 közötti időszakban – a modernizmus hatása a regionális önazonosságra*. Községközi Műemlékvédelmi Intézet, Szabadka, 2008

²¹ Le Rider, Jacques: Europa centrala si paradoxul fragilitatii. Polirom, 2000. 20. A szöveg lefordított változata a Temesvár–Szeged–Szabadka könyv 13. oldalán található.

- ÉHEN Gyula: *A modern város: Szombathely*. Bertalanffy József Könyvnyomdája, Szombathely, 1897
- GRANASZTÓI Pál: *Város és építészet*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1960
- GYÖRE Kornél: *Szabadka településképe*. Életjel Könyvkiadó, Szabadka, 1976
- JUHÁSZ István: *Kecskemét város építéstörténete*. Kecskemét Monográfia Szerkesztősége–Tiberias Bt., Kecskemét, 1998
- KÖNYVES TÓTH Mihály: *Könyves Tóth Mihály előterjesztése Szabadka sz. kir. város tekintetes tanácsához... a város háromszögös felvétele, lejtérése, utcaszabályozása és csatorna tervezése ügyében*. Bittermann József Könyvnyomdája, Szabadka, 1885
- LE RIDER, Jacques: *Europa centrala si paradoxul fragilitatii*. Polirom, 2000
- LOVRA Éva: *Szabadka urbanizmusa és építésze a második világháború után (1945–1975)*. Forum Könyvkiadó–Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Újvidék, 2014
- LOVRA Éva: *Utcasávok: Az alföldi mezővárosok település struktúrájának változásai = Tudástérkép*. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó, 2014. 194–201.
- LOVRA ÉVA: *Modern várossá válás – Városrendezési tendenciák Szabadkán a XIX. század utolsó harmadától a XX. század második feléig = Létünk 2014/1*.
- RIHMER Pál: *Magyar város-típusok = SZENDY Károly (szerk.): Magyar városok*. A Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala, Budapest, 1941
- VARINSZKY Gyula: *Kecskemét város felvételei és térképei*. Kézirat, 1934

Irodalom (főbb források)

- BORBÍRÓ Virgil–VALLÓ István: *A magyar várostörténeti kutatás és módszer-tana = Településtudományi Közlemények, No. 3*. Budapest, 1953
- GRANASZTÓI Pál: *A magyar városépítészet sajátosságai = Településtudományi Közlemények, Vol. 8*. 1956
- GUTKIND, Erwin Anton: *Urban development in east-central Europe: Poland, Czechoslovakia and Hungary = International history of city development, Vol. 7*. New York, London, 1972
- IVÁNYI István: *Szabadka szabad királyi város története*. Bittermann József Könyvnyomdája, Szabadka, 1892
- MAJOR Máté: *Építészettörténet*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1957–1960
- MEGGYESI Tamás: *Városépítészeti alaktan*. TERC Kft., Budapest, 2009
- MENDÖL Tibor: *Az alföldi városok morfológiája*. Tisza István Tudományegyetem Földrajzi Intézete, Debrecen, 1936
- PERÉNYI Imre: *A Városépítés Története*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1961
- POGÁNY Ferenc: *Terek és utcák művészete: történeti áttekintés*. Építésügyi Kiadó, Budapest, 1954
- VÁMOS Ferenc: *Budapest városképe alakulása József nádor korától napjainkig = Magyar Mérnök és Építész Egylet Közlönye, Vol. 9–12*. Budapest, 1926

Formabontás vásznon és színpadon

Gondolatok Petrik Pál születésének 100. évfordulójára

Petrik Pál (Szabadka, 1916. május 20.–Szabadka, 1996. november 8.) festőművész, díszlet- és jelmeztervező életművének rekonstruálására két lehetséges út adódhat. Az első és eddig leggyakrabban választott megoldás a képzőművészeti és a színházi tevékenységek külön tárgyalása, amely mindig valamelyik háttérbe szorítását jelenti, a másik pedig a kettőnek együttes szemlélése, amely számos rokon vonás, kölcsönhatás megfigyelésére, hangsúlyozására kínál lehetőséget. Úgy véljük, célszerűbb az utóbbit választani, hiszen valóban párhuzamos jelenségekről van szó, akkor is, ha Petrik Pál életpályáján a képzőművészet iránti elkötelezettség korábbi és valamelyest talán erőteljesebb is. *Múltam ösvényein* című önéletrajzi írása, a maga szűkszavúságával együtt is az egyik legjelentősebb forrásnak tekinthető, hiszen ez az egyetlen kiadvány, amely – bizonyára jellegénél fogva – hasonló figyelmet szentel a képzőművészeti és a színházi eredményeknek. Fokozatosan és logikusan építkezve vezeti végig az olvasót az emlékezet fonalán, az egészen korai gyermekkortól a tanulóéveken át a kihívásokkal tarkított hétköznapiakig. Templomfestő édesapjától, aki szívesebben látta volna fiát valamiféle jól jövedelmező pályán, nem csupán a festészet szeretetét, hanem egy ahhoz kapcsolódó kulcsmondatot is örökölt: „Abból nem lehet jó festő, akinek nincs jó színérzéke” (PETRIK 1989; 8). Címfestő műhelyben tanult 1934-ig, majd Szabadkán és Zomborban hasznosította a szakmát, az utóbbi helyszínen például gépkocsi- és kerékpártáblák festőjeként (PETRIK 1989; 15). Ekkoriban már rendszeresen látogatja a különböző képzőművészeti tárlatokat, ismerkedik a művekkel, művészekkel. Ennek az időszaknak a felismerése, hogy a festőként való boldogulásához még rengeteget kell tanulnia (PETRIK 1989; 16). Állandó munkahely híján ebben az időszakban moziplakátokat tervez, emellett megrendelésre fényképnagyításokat, fénykép utáni portréfestést vállal. Egy hosszabb kényszerszünet, a katonaság, majd a fogolytábor után folytatódik a meg-

kezdett út, a tanulás folyamata, Petrik Pál – többek között Almási Gábor, Kubát József, Sáfrány Imre, Vinkler Imre mellett – a Hangya András kezdeményezésére 1945-ben létrejött figurális rajztanfolyam lelkes résztvevője lett. Két évvel később Sáfránnyal és Vinklerrel együtt sikeres felvételi vizsgát tesznek a belgrádi Képzőművészeti Akadémián. A korszak, azaz a szocialista realizmus áthatja az egyetemi évek (1947–1951) alatt készült alkotásokat, jelentős különbségekkel elhatárolva a korábbi alkotói periódust. Friss, derűs színekkel, könnyed ecsetvonásokkal készült portrét¹, tájképeit, komor színvilágú, az alakokat szigorú, merev beállításban megjelenítő képek váltják. Az utóbbi jellemzők megfigyelhetőek például a *Vita*² és a *Cigánylány*³ című festményein. A *Vita* szereplői, Zákány Antal, aki jobb kezével a kép bal sarkában látható asztalra támaszkodik, bal kezével és arckifejezésével pedig a vele szemben ülő Kubát Józsefet igyekszik meggyőzni. Merevsége ellenére is erős, kifejező alkotásról van szó, melynek központi motívuma a *Magyar Szó* napilap, illetve a köréje csoportosuló, méretes, erőteljes kézpárok. A kép bal alsó sarkában elhelyezett cirill betűs aláírással együtt szemlélve a fentieket, különös kettősséget érzékelünk, annak tudatában pedig, hogy ez az egyetlen ekképpen szignált műve Petrik Pálnak, csak erősödik ez az érzés.

Az egyetemi évek után, 1951-ben a szabadkai Népszínház munkatársa lesz, először mint díszletfestő, később díszlet- és jelmeztervezőként tevékenykedik, ugyanakkor 1953-tól aktív résztvevője lesz az 1952-ben induló Zentai Művésztelepnek, valamint a későbbi években létrejövő alkotótáboroknak is. Alkotásainak kiindulópontját leggyakrabban szűkebb környezetében érdemes keresni, kezdetben annak konkrét és jellemző mozzanatait, városképeket, épületeket vagy szereplőit, családtagokat örökít meg, később inkább a szimbolikus kötődés lesz meghatározó. Az ötvenes évek első feléből leginkább portrék és városrészleteket ábrázoló festményei maradtak fenn. Ez utóbbit erősíti az 1952-ben megalakult Zentai Művésztelep első évtizedére jellemző tematika, amikor is a szervezők „zentai motívumok” festését javasolták a résztvevőknek. Ennek az időszaknak jellemző emlékei a *Slavnic-ház*⁴ és a *Pannónia Szálló*⁵ című művek. Noha az utóbbi mindössze öt évvel később keletkezett, jelentős hangsúlyeltolódást figyel-

¹ *A figurális rajztanfolyam korából*, 1946. Olaj, karton, 35,5×28 cm, jelzet nélkül. Gu-lyás József-hagyaték, Nagy Éva tulajdona

² *Vita*, 1949. Olaj, farostlemez, 85×63 cm, jelzet balra lent: Петрик 1949. A *Magyar Szó* napilap szabadkai szerkesztőségének tulajdona

³ *Cigánylány*, 1951. Olaj, vászon, 102×73,5 cm, jelzet jobbra lent: Petrik 951. Városi Múzeum, Szabadka

⁴ *Slavnic-ház*, 1953. Olaj, vászon, 64×42,5 cm, jelzet jobbra lent: Petrik. Zentai Városi Múzeum

⁵ *Pannónia Szálló*, 1958. Olaj, vászon, 50×70 cm, jelzet nélkül. Zentai Városi Múzeum

hetünk meg, szembeötlő ugyanis az első képen a látottak valóság-hű visszaadására való törekvés, az ábrázolt épület könnyen beazonosítható a képen is jelen levő jellemző építészeti elemek segítségével, míg az utóbbi festménynél az összkép, illetve a cím sejtette épület nagyobb színfoltok egybeolvasásával körvonalazódik előttünk. A korszakváltás előjelét érzékelteti ez az eltérés: az ötvenes évek végén a kísérletezés időszaka következik Petrik Pál művészetében. Az ekkoriban készített díszletterveinek közös vonása a fekete háttér, amely előtt kirajzolódik a darabot meghatározó enteriőr, de nincs már jelen a szigorúan középre helyezett hangsúly, és az aprólékosan kivitelezett elgondolásokat gyakran színvázlatok helyettesítik, mint például Barta Lajos *Zsuzsi* című vígjátékához 1957-ben, illetve Jean-Paul Sartre *A tisztességtudó utcalány* című művéhez 1958-ban készített tervek esetében. Már ennél az első váltásnál is érzékeljük, hogy nincs szó radikális fordulatról, és a későbbi korszakváltásait is a logikusan építkező, finom átmenetek jellemzik. *Papírvilág* elnevezésű sorozatával indul az ötvenes és a hatvanas évek fordulóján képzőművészetének az a korszaka, amely a különféle anyagok (papír, homok, üveg) felhasználásával alkotott képciklusokat vezet be. „Petrik a festészet hagyományos módszerétől először a »papíremler« témáiban és a kollázszerű kifejezési módban tért el. A hatvanas évek elején a vajdasági művészetben ellenzékbe vonult, mert a modern művészetben, az ipusztériális kor művészetében az ember elidegenedését látta meg mindenki előtt Vajdaságban” (ÁCS 1977; 260). Az emberi törekénység és megtörtetés képei ezek a pigmenttel, homokkal és olajfestékekkel megalkotott művek, amelyekben gyakran a festékréteg visszakaparásával, vonalak vagy papírfigurák belekarcolásával hoz létre különleges felületeket. Hasonló gesztus jelenti a következő ciklus legelső mozzanatát, abból a játékos mozdulatból, ahogyan egy eső utáni reggelen a becsei Tisza-parton a homokba rajzolgatott (PETRIK 1989; 44), később egész sorozatok alakultak ki, amelyek a *Ballada* vagy egyszerűen csak a *Kompozíció* nevet kapták a művésztől. A homokképek sorozatával Petrik Pál az informel egyéni változatát hozta létre úgy, hogy akár azonos években is születtek ténylegesen forma nélküli képek párhuzamosan a konkrét motívumok, leggyakrabban arcok és kezek ábrázolásától szabadulni nem tudó művekkel. Az előbbire példa a *Homokbuckák*⁶ című, az utóbbira pedig két rendkívül kifejező, erőteljes alkotás, a *Bánat*⁷ és a *Segítség*⁸ című 1964-es

⁶ *Homokbuckák*, 1965. Vegyes technika (homok), 66×97 cm, jelzet nélkül. Városi Múzeum, Szabadka

⁷ *Bánat*, 1964. Vegyes technika (homok), 95×68 cm, jelzet balra fönt: Petrik 64. Zentai Városi Múzeum.

⁸ *Segítség*, 1964. Vegyes technika (homok), 95×68 cm, jelzet jobbra lent: Petrik 64. Zentai Városi Múzeum

képek, melyek ugyancsak a homokkal történő kísérletezésének eredményei. Bizonyos, hogy színházi közegből merít a kísérletezéshez bátorságot, jól mutatja a két tevékenység kölcsönhatását Abay Pál *Szeress belém* című vígjátékának egyik jelenetéhez készült dízletterve, ahol a korábbi papírvilágára, de az utána következő homokképekre ugyancsak találunk jelzészerű utalást. Ugyanakkor a hetvenes évek végén a dízletterveken is megjelenik a homok (Varga Zoltán: *A tanítvány*, 1979)⁹, erősítve azt az elgondolást, miszerint szétválaszthatatlan folyamatokról van szó, amelyek egyidejű szemlélésével rajzolódhat csak ki az életmű egésze.

„Nem, sohasem csináltam volna ilyen fából, műanyagból, grafitból, üvegből és másból készített képeket, ha nem dolgoztam volna a színházban. Ott egyszerűen rá vagyok kényszerülve, hogy a legkülönbélebb anyagokat használjam, s feltaláljam magam. Az én alapvető elvem az volt, ami egyúttal az egyik képzőművészeti elv is, hogy minél kevesebb dologból, azaz elemből, minél többet kifejezni...” (NINKOV 1997; 160). Kísérletezésre ösztönözte Petrik Pált a színházi közegen túl a Zentai Művésztelepen belül 1969 és 1971 között működő EK-csoport, vagyis az „Erőt Kölcsönző” szellemisége is. Az EK-csoportot létrehozó művészek változást sürgettek a művészi kifejezőmódban és hozzáállásban is, elképzelésük szerint ugyanis „korszerű művész csak aktív hozzáállással válhat a társadalom funkcionális részévé” (Ács Józsefet idézi NINKOV 2002; 30). Tagjai induláskor Ács József, Baráth Ferenc, Benes József, Kapitány László, Maurits Ferenc, Markulik József és Petrik Pál, később Baráth, Maurits és Kapitány kilépnek, Csernik Attila pedig csatlakozik az erőt kölcsönzőkhöz (NINKOV 2002; 31). Petrik Pálnak *A kukorica természete* című munkáját ismerjük ebből az időszakból, amely alkotással a mezőgazdasági válságra irányítja a figyelmet. Festői hitvallása egyetlen célkitűzésében ragadható meg, elmondása szerint egyetlen célként a formabontásig történő eljutás lebegett előtte (PETRIK 1989; 40). Rokon ez a gondolat a színházi tevékenységével, különösen annak a gondolatának az ismeretében, miszerint a „dízlet tulajdonképpen felbontott kép” (GEROLD 1971; 21). Bizonyosan állíthatjuk akkor is, ha ő maga az ellenkezőjét fogalmazta meg (PETRIK 1989; 40), hogy ha nem is hosszú időre, de egyes ciklusok alkotásaival Petrik Pál a festészetben eljutott a vágyott formabontásig, a dízletterveivel pedig megnyitotta a korábban jellemző zárt tereket.

Törékeny, könnyen sérülő, ugyanakkor könnyen sérülést okozó anyagok határozták meg Petrik kísérletezésének korszakát, melyet egy meglehetősen beszédes címet viselő sorozattal, a *Szétört illúziók* képeivel zár

⁹ Dízletterv. Varga Zoltán: *A tanítvány*, 1979. Petrik Tibor tulajdona

le a hetvenes évek második felében. A pályának ekkor még nincs vége, de valamiféle törést – talán a kísérletezésbe, netán a művészetbe vetett hitben – sejteni enged a legutolsó jelentős sorozatának minden eleme. Ha hozzáolvassuk Petrik Pál gondolatait, miszerint „az emberi szomorúság és bánat elmúlik ugyan, de a nyoma megmarad, mint az üvegen a repedés” (PETRIK 1989; 47), elfogadjuk az életmű idő előtti lezárulását, anélkül, hogy erre magyarázatot keressünk. Bizonyos, hogy a törekenység ellenére, vagy talán éppen amiatt Petrik Pál egy megkérdőjelezhetetlen jelentőségű és teljes életművet tudott létrehozni, a kérdés csupán a befogadói oldalon merülhet fel: vajon tudunk-e kellő mélységgel tekinteni e törekeny teljességre?

Irodalom

ÁCS József: Színtelen üresség. Petrik Pál festészetéről = *Híd*, 1977. 2. sz., 257–261.

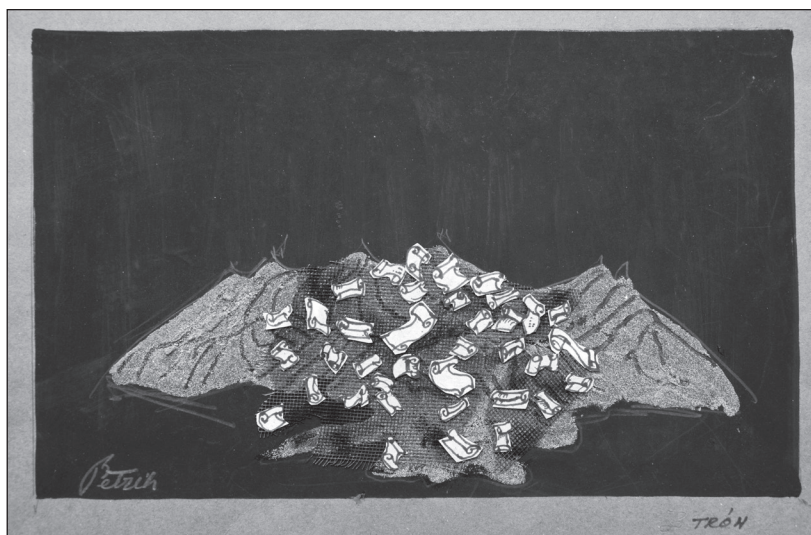
DURANCI, Bela: *Petrik Pál*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2004

GEROLD László: Feláldozott ötletek. Beszélgetés Petrik Pállal, a Szabadkai Népszínház díszlettervezőjével = *Magyar Szó*, 1971. október 31., 21.

NINKOV K. Olga: Petrik Pál Zentán = *Híd*, 1977. 2–4. sz., 156–161.

NINKOVNÉ KOVACSEV Olga: A Zentai Művésztelep programtevékenységének genézise. In HAJNAL Jenő (szerk.): *Ötvenéves Zentai Művésztelep*. Thurzó Lajos Közművelődési Központ, Zenta, 2002

PETRIK Pál: *Múltam ösvényein. Önéletrajz*. Életjel Miniatűrök 44., Szabadka, 1989

Heidegger technikafelfogása és a futurizmus

A futurista mozgalom a hagyomány és a múlt ellen lép fel, a mozgást, a sebességet, a technikát, a mechanikus szépség eszméjét dicsőíti, a gépek diadalát hirdeti. A 20. század elején a technikának ez a felértékelődése nem is annyira meglepő, ha Heidegger modern technikáról szóló nézeteit alaposabban szemügyre vesszük. Jelen írásban a heideggeri technika-felfogás és a futurizmus közötti kapcsolatra kívánok rávilágítani. Továbbá arra igyekszem rámutatni, hogy a futuristák által hirdetett eszméken nyugvó művészeti irányzat Heidegger fejtegetéseit követve több kérdést és problémát is felvethet.

Heidegger felfogása szerint a metafizika az egész európai történelmet jelenti, mely a lételfeledés története. Ebben a Platón óta tartó folyamatban a lét igazsága nem tárulkozik fel a létet a létezővel azonosító ember számára. A technikai viszonyulás pedig ebben a metafizikai gondolkodásban alapozódik meg.

A Kérdés a technika nyomán című írásban a technikának két közkeletű leírásáról olvashatunk, melyek szerint a technika eszköz a célok elérésére, valamint a technika az ember ténykedése. A célokra való törekedésben az okozatiság munkál. Heidegger felhívja a figyelmet arra, hogy az okot nem hatásként, hanem az eredeti görög értelmében, lekötelezősként kell elképzelnünk, ami nem más, mint az indíttatás. Az indíttatás négy módja (vagyis az arisztotelészi négy ok) a jelenlétbe indítja azt, ami még nincs jelen, vagyis létezővé teszi a még nem létezőt, ezt pedig alkotásnak nevezük. A természetben, a kézművességben és a művészetben is ez a megalkotó létrehozás vagy előállítás működik (HEIDEGGER 2004; 115–116).

„A megalkotó létrehozás az elrejtettségből az el nem rejtettségbe hoz létre. Létrehozás csak akkor történik, amikor valami, ami el-rejtett, el-nem-rejtettségbe jön. Ez a jövés abban nyugszik és lebeg, amit mi feltárásnak (Entbergen) nevezünk. A görögök erre az ἀλήθεια [alétheia] szót

használják. A rómaiak ugyanezt »veritas«-szal fordították. Mi azt mondjuk: »igazság« és ezen közönségesen az elképzelés helyességét értjük” (HEIDEGGER 2004; 116).

A technika is egy módja a feltárásnak, és ebben a művészetekkel való közös eredetét láthatjuk (a görög *techné* is erre világít rá). A futurizmus mint művészeti irányzat, mely többek között a technikát dicsőíti, erre a közös alapra való felhívás, megemlékezés is lehetne. Azonban a futuristák által oly nagyra becsült modern technikára egy másfajta feltárás a jellemző. Ez egy kihívó feltárás, melyben a kikövetelés, az elraktározás, a felhalmozás, az irányítás munkál (HEIDEGGER 2004; 118–119). A létezőkhöz való ilyen típusú hozzáállás eltárgyiasítja azokat. Ez az eltárgyiasító viszonyulás a létezőt tekinti létnek, tehát a léttel szemben is eltárgyiasító a viszonya, a tárgyként kezelt lét viszont nem tárulkozik fel, nem válik el-nem-rejtetté (HEIDEGGER 2003; 283–285).

A futurista eszmék közelebbi vizsgálata során arra a következtetésre juthatunk, hogy ez az irányzat éppen azt testesíti meg, amit Heidegger a metafizika beteljesedésének nevez, vagyis a betetőzés időszakának, amely még ma is tart, a futurizmus egyfajta terméke, „tünete”. Ez a betetőzés még nem a metafizika meghaladása, hanem itt van legteljesebben jelen a lételfeledettség, a technika és az eltárgyiasítás mindent áthat, és a tárggyá tett létezők mellett az ember maga is kiköveteltté, nyersanyaggá válik. „Az összeomlás és az elsivárosodás abban tetőzik, hogy a metafizika embere, az animal rationale, dolgozó állatként nyer megállapítást” (HEIDEGGER 2004; 167). Az itt vizsgált mozgalom pedig éppen az ipari nagyvárosokban, a dolgozó tömeg munkamozdulataiban rejlő szépségre hívja fel a figyelmet. A gépek uralmáról beszélnek. Filippo Tommaso Marinetti, akit az olasz futurizmus atyjának tekinthetünk, a munkásoknak a gépek részéivé való válását kívánja. Mi ez, ha nem a technika uralma az ember felett? Ezenkívül a háborút dicsőítik, a harcot, a küzdelmet, az agressziót. A futurizmus Marinetti által megfogalmazott első kiáltványában arról olvashatunk, hogy az igazi mesterművekben ott rejlik az agresszió (KAS-SÁK–PÁN 2003; 61). A háború felértékelésében újabb kapcsolódási pontot láthatunk, Heidegger ugyanis a következőket írja: „A létező elhasználását és ennek lefolyását a metafizikai értelemben vett fegyverkezés határozza meg, melynek révén az ember az »elemi urává« válik. Az elhasználás a létező szabályozott használatát foglalja magába, ami teljesítmények, valamint növelésük alkalmává és anyagává válik. Ezt a használatot a fegyverkezés hasznosítására hasznosítják. [...] A »világháborúk« és »totális« voltuk a léttől való elhagyatottság következménye” (HEIDEGGER 2004; 170).

Heidegger *A metafizika meghaladása* című írásában háború és béke közötti különbség megszűnéséről számol be, Marinetti pedig ezzel egybeesően az ember és a harcos szavakat szinonimaként használja (KAS-SÁK-PÁN 2003; 56).

A fentebb leírt párhuzamok egyelőre még csak arra mutattak rá, hogy a futurista mozgalom hirdette eszmékben a Heidegger által leírt technika-uralom hatását láthatjuk. Bármennyire is a jövőre apellál, valójában a futurizmus nagyon is a saját kora, illetve a metafizikai gondolkodás, ennyiben pedig a történelem és a technika által determinált. Persze ha következetesen akarunk lenni, akkor azt kell mondanunk, hogy nem a futurizmus az egyetlen mozgalom, amely a technika hatása alatt áll, csak hogy ennek eszméiben expliciten fejeződnek ki azok a sajátságok, amelyeket Heidegger a metafizika betetőzése korszakának tulajdonít.

A kérdés, hogy mi a helyzet a futuristák művészetével, ezen a ponton adódik problémaként. A technikai viszonyulás már a művészetre is rányomta bélyegét, és áthatotta azt? Vajon a futurista eszméken alapuló művészet maga is a lételfeledettség „homályába” taszított, vagy van esélye rá, hogy benne mégis működésbe léphessen az igazság, amelyet Heidegger *A műalkotás eredetében* a művészet lényegének tekint?

Úgy gondolom, hogy a futurista művészetet átható, sebességért, gépekért és technikáért való rajongás még nem feltétlenül tesz egy műalkotást a technikai viszonyulás termékévé. „Mindenhol szolgálai a technikához maradunk láncolva, akár szenvedélyesen igeneljük, akár nemet mondunk rá. A legsúlyosabban mégis akkor vagyunk a technikának kiszolgáltatva, ha mint valami semlegeset szemléljük” (HEIDEGGER 2004; 111).

A futurista alkotások jelentősége talán éppen abban rejlik, hogy a technikának a szenvedélyes igenlésével a gépek és a technika uralomra törésére hívják fel a figyelmünket. De ha valóban minden és mindenki a technikának volt alávetve, akkor a művész is ennek befolyása alatt áll, és feltételezhetjük, hogy a műalkotással szemben eltárgyasító a viszonyulása, s már nem a megalkotó, hanem a kihívó létrehozással hozza létre művét. Ekkor persze nemcsak a futurista, hanem minden más alkotás is, amely a metafizika beteljesedésének korszakában született, a kihívó létrehozás eredménye, és Heidegger következő mondataiból is nagyjából erre következtethetünk: „Az emberanyag iránti szükséglet éppúgy alá van vetve a fegyverkezésszerű rendcsinálás szabályozásának, mint a szórakoztató művek és költemények szükséglete. Ebben a költő semmivel sem fontosabb személy, mint a könyvkötőtanonc, aki részt vesz a végtermék előállításában” (HEIDEGGER 2004; 172).

Mégis azt kell látnunk, hogy Heidegger nem veti el annak lehetőségét, hogy a metafizika betetőzésének korában egy műalkotásban feltáruljon a lét, hiszen szerinte a technikával való döntő vitának éppen a művészet területén kell lefolynia (HEIDEGGER 2004; 132). A művészet lehet tehát az utolsó menedék, ahol a lét még feltárulhat, az igazság megmutatkozhat számunkra, az viszont továbbra is kérdéses marad, hogy a futuristák művei rendelkezhetnek-e a műalkotások heideggeri értelemben vett lényegével.

Irodalom

- HEIDEGGER, Martin: A metafizika meghaladása. In J. A. Tillmann (szerk.): *A későújkor józansága II*. Göncöl, Budapest, 2004
- HEIDEGGER, Martin: Kérdés a technika nyomán. In J. A. Tillmann (szerk.): *A későújkor józansága II*. Göncöl, Budapest, 2004
- HEIDEGGER, Martin: Utószó a *Mi a metafiziká?*-hoz. In Pongrácz Tibor (szerk.): *Útjelzők*. Osiris, Budapest, 2003
- KASSÁK Lajos–PÁN Imre: *Izmusok: A modern művészeti irányok története*. Napvilág, Budapest, 2003

„Vajon lehet élni pár falatnyi szívvel?”

Cserna-Szabó András: *Veszett paradicsom*. Magvető, Budapest, 2014

Szétzúzott férfiszívek, a vágyak örvényeibe rántó démoni nők, kiknek „tűsarkúja úgy kopogott a járdán, mintha a szív halálos ítéletet gépelne” (283), szerelmi szűkülés, erőtlen legyintés az örökös csalódásra ítéltségre, nem megfélelmezve a humorról, iróniáról, morbiditásról, hisz sokszor ezek rajzolják ki az újra és újra bűnbe eső Ádámok és Évák történeteinek kontúrjait. Talán ezek lennének azok az érintkezési pontok, amelyek egyaránt kitapinthatók Cserna-Szabó András 2013-ban megjelent *Szíved helyén épül már a Halálcsillag* című regényében és 2014-es novelláskötetének, a *Veszett paradicsomnak* az írásaiban. Az elmúlt évek munkáiból való szemeztetés eredményét veheti kezébe az olvasó, a szerző „regényes” kitérője után visszakanyarodott a tőle leginkább megszokott műfajhoz. Talán a kitérő fokozatosan irodalmilag kitaposott úttá válik, melynek a novella mellett párhuzamosan meglesz a létjogosultsága a csernai opusban, hisz legújabb, 2015-ben megjelent, *Sömmi* című művében ismét nagyprózai formát választott Rózsa Sándor történetének elbeszéléséhez.

A *Veszett paradicsom* rendkívül ötletes borítója keltette kíváncsiságot még inkább fokozza a fülszöveg, mely szerint Cserna-Szabó „a végzetes szenvedélyek női nevek mögé bújtatott katalógusát írta meg”. Azt azért nem állítanám, hogy az idézett mondat helytálló, hiszen tény, hogy a fejezetek címei kivétel nélkül női nevek, ám ezek sokszor csupán a történet egy-egy mellékes mozzanatát jelölik. A kötet egyik kiemelkedő darabjában véletlenül sem egy hölgyről, hanem a Vénusz kocsmáról lesz szó, s a helyszínt végül ki is cserélik a szatymazi buszmegállóra. A kompozíció által ígért, elvárt tematikai vonatkozások helyett valami egészen mást kapunk, melynek magyarázatára maga a szerző utal egyik interjújában: „Van névmágia – azt vettem észre, hogy a negyedik-ötödik egymás utáni novellám címe egy női név. Nem találtam ki előre, így alakult, és amikor ész-

revettem ezt, akkor már tudatosan folytattam.”¹ Mindez azonban megbocsátható, hisz a legtöbb novellában megcsillannak az írótól megszokott bravúros megoldások, a lehegerlő humor, az a fajta keserédes ironia, mely több ízben éppen az elbeszélőre irányul. Fontos azért megjegyezni, hogy messze nem azonos színvonalú alkotásokról van szó: a valóban kiemelkedők mellett találunk olyan darabokat is, melyeknek elhagyása nem okozna különösebb szívfájdalmat.

A kitűnő borítóterv, ugyanúgy, mint a *Szíved helyén épül már a Halálszillag* esetében, Baranyai András munkája, aki az Andy Warhol-féle Campbell's paradicsomleves-konzervet spékelt meg egy kis édenkereti bűnbeeséssel: apró képecskén láthatjuk a meztelen Ádámot és Évát. A könyv hátlapján szerepel az alcím (*Kibillent az elviselhetetlen normalitásból*), valamint az összetevők, azaz a huszonhét női név Vénusztól Arabellán át egészen Gerdáig. Több szempontból is érdekes, asszociatív vibráláson alapuló kapcsolat jön létre a warholi és a Cserna-mű között: a pop-art provokációja, mely többek közt a mindennapi tárgyak művészi rangra emelésén keresztül valósul meg, nem beszélve a gesztusról, mely elmosza a megszokott, merev határokat a popkultúra kánonba történő beemelésével, a novelláskötetet is jellemzi, sőt, szinte az irányzat irodalmi megvalósulásává avatja. A szerzőnél a hagyomány végtelenül kiszélesített fogalomkörébe Homérosz ugyanúgy beletartozik, mint különféle lakodalmi nóták vagy épp metálegyüttesek zeneszámainak szövegei. Cserna a szó, ha van ilyen, jobbik értelmében szennyezi be az irodalmat. A továbbiakban ismét a szerző egyik nyilatkozatára hivatkoznék, melyben ő maga világít rá a metaforikus kapcsolatra a kötet darabjainak műfaji sajátosságai és a fedőlap között: „A novella a sűrítés művészete, nem véletlenül van az új könyvem borítóján egy paradicsomkonzerv. Azért tartom magam novellistának, mert szerintem ehhez van érzékem: sűríteni. Itt a csöndekkel kell játszani, nem az a lényeg, mit mondasz el, hanem hogy mit nem.”² „Nincs több szerelem, egyféle van, ezért a szerelmi állapot leírása a legtöbbször elkerülhetetlenül sablonos” (233) – olvashatjuk a *Smaranda* című novellában. A *Vesztett paradicsomban* megelevenedő történetek variációk kapcsolati sikertelenségére. Noha e kisprózai alkotások számos specifikus mozzanatot hordoznak, mégis minden szereplőt, legyenek akár fiatal házások, kilencvenkét éves luxusprostituáltak vagy történelmünk ismert figurái, felkap az „isteni szél” (125), s a magasságokba emel, „hogy azután földhöz vágjon és elpusztít-

¹ <http://erdelyiportal.ro/interju/a-regeny-nem-magasabb-rendu-a-novellanal>

² <http://www.168ora.hu/arte/cserna-szabo-andras-irodalom-veszett-paradicsom-gasztronomia-nej-gyorgy-131669.html>

son” (125). Csalódások viharában darabokra tört szívvel, tapasztalatokkal felvértezve is ugyanazokat a hibákat követik el, mindannyiszor bűnbe esnek ebben a talán már „elveszett” és „megveszett” Paradicsomban. Ezek az Ádámok és Évák egytől egyig a „világ legmódosabb társaságának” (112), a „Vesztesek klubjának” (112) tagjai, s a novellák mintha a schopenhaueri filozófia egyfajta posztmodern szerelmi aspektusát körvonaloznák azzal, hogy az „ősi hibáról” több szemszögből készített pillanatfelvételeket helyezik narratív keretbe. Mindezek pontosan úgy sorakoznak egymás mellett a kötetben, mint a warholi konzervek a polcon: talán már kiűzettünk az édenből, de lehet, hogy azóta is engedünk a kísértésnek, Ádámokként és Évákként beleharapunk ugyanabba az almába, ezerszer is.

A műben szereplő írások hagyományos novellának tekinthetők: a szerző kevés hőst szerepeltet, egy központi eseményre koncentrálnak, s a történetek lezárásakor a csattanó sem marad el, mely ritkán kissé erőltetett vagy kiszámítható, ám legtöbbször hihetetlen erővel sújt le az olvasóra. Mint ahogy már utaltam is rá, a történetek teljes mértékben különálló darabok, a legkisebb lehetősége sem sejlik fel annak, hogy a regényhez hasonlóan megpróbáljuk egy összefüggő, az egész művön átívelő cselekmény mozaikjaiként felfogni őket. Mindezt elsődlegesen az akadályozza meg, hogy az írások idő- és térbelileg is nagyon széles skálán helyezhetők el. Megelevenedik itt az 1848-as szabadságharc előtti és utáni Kolozsvár is, leginkább azonban a huszadik, huszonegyedik században járunk: a nőcsábász postás fiú a második világháborúban tűnik el, Satanella egy kommunista rendőrpiclinek panaszkodik néhai férjéről, Jolánt pedig, aki levágta egy ipari körfűrészsel férje fejét, 2002-ben engedik ki a börtönből, míg Drakula gróf épp a Monarchia szakadékba taszításakor jelenteti meg „testnedv regényét” (20). A szerző több ízben utal a század dekadens mivoltára, néhol azzal, hogy a szereplők elsodrónak az új idők sötét viharában, máskor pedig egyszerűen kitisztul előttük a jövő tragikusan zavaros képe. Az egyik ilyen momentum épp a vámpíríróhoz kötődik, aki visszautasítja a neki felkínálkozó egyént, hisz „többé nem kell titokban, cseppenként, keservesen szívogatni a vért holmi márvány nyakakból. Csak odabiggyesztjük fejünk a megbillent világ pereméhez, tágra nyitjuk szájunkat, és a vér nem vékonyka pataokban, de vödörszám ömlik majd belénk” (26). Térbelileg szó szerint is a határ a csillagos ég, hisz Jurij és Scott egy űrhajóban bonyolódnak Beatles-vitába. A novellákban az idő- és térbeli behatároltság változása több apró momentumban is visszaköszön: Petőfiék kissé karikírozottan ízes nyelven szólalnak meg, nem beszélve az utcanevekről vagy a helyi specialításokról, melyek több ízben nyújtanak lehetőséget egy kis gasztronómiai kitérőre. A korábbiakban már említettem, hogy változó az írások

és a címek egymásnak való megfeleltethetősége: néhol valóban csak egyetlen rövidke említés erejéig tűnik fel az adott női név (*Zója*), míg máshol az általa takart hölgy meg is jelenik mellékszereplőként (*Zsejke*), vagy épp a történet központi figurájaként (*Regehű*). Az imént felsorolt jellemvonások is jól mutatják, hogy valóban egészen más kisvilágok bontakoznak ki a novellákban, véleményem szerint azonban, ha lecsupaszítjuk az írásokban felvonuló szereplők sorsait, ugyanazt a prést látjuk, mely a boldog szerelembe vetett hit legutolsó cseppjeit is kifacsarja belőlük, nem beszélve a halálcsillag-regény Emlék Bundásáról. „Női katalógus” ide vagy oda, itt mindkét nem képviselői becsapottan törődnek bele sorsukba, hisz a szerelem nem kegyelmi állapot, „szűkültem, vergődtem, üvöltöttem, fájtam, szenvedtem. Mi a péklapát ebben a kegyelem?” (305). Családapák dobnak el mindent a kezdetben elsöprőnek hitt, ám hamarosan mindent felperzselő viszonyért, feleségek tűrik el férjük éjjelekbe nyúló dorbézolásait, vagy ha épp hosszú idő után a tökéletes partner be is sétál életükbe, hamarosan titokzatos körülmények közt tűnik el örökre. A legtöbb Ádám ilyenkor a fájdalmas beletörődést választja, s a korábban sokat látogatott kocsmákban tölt el újra hajnalokba nyúló estéket. A jelen csupán a múltbéli gondtalan pásztorórák visszfényében viselhető el, az emlékek erős szálaiba kapaszkodva tudnak csak egyensúlyozni a szakadék felett. Az erősebbik nem gyenge képviselői azonban, akiket kivétel nélkül egy végtelenül kiüresedett élet díszletei közt látunk, huszadik századi Raszkolnyikovokként tengődésüket megszüntetendő a tettelegességig jutnak el. A *Mia* című novella ténylegesen a *Bűn és bűnhődés*re íródott rá, így landol tehát Raszkó Imre baltája a szomszéd néni tarkójában, Farsang Bulcsú pedig öngyilkosságot követ el, miután „Jobbik Énjét” (243) keresve egy a szerelem illúziójával leszámolni képtelen, fájdalmába beleőrült hajléktalant talál, akit kínjaitól megfosztandó tett el láb alól. Ebben a megveszett Paradicsomban csak úgy lehet valami állandó, ha ott felejtették. A happy endes tündérmesék fonákját írja meg Cserna-Szabó András, hisz csak „az igazi, átérezhető és birtokolható, amit végleg elvesztettünk” (112). Pontosan ezekből a veszteségekből építkeznek a szereplők, mentik még pár falatnyi megmaradt szívüket, hogy azután a söröző félhomályában emlékezzenek meg minden este arról a fél óráról, ami valóban élet volt. A bűnbe esős, kilátástalan szerelem kérlelhetetlenségét a *Margó* című írás egyik képe tudja sűrítve talán a legerőteljesebb érzékletességgel megjeleníteni: „Pókhálók mindenütt. Rozoga, poros díványon ültek egymás mellett, kéz a kézben. Egy férfi és egy nő. Nem volt már arcuk, csak a csont. Két koponya négy üres szemgödre nézett rám” (299).

Cserna-Szabó András is gyakran él a posztmodern irodalom azon kedvelt vonásával, mely mondatok, akár hosszabb bekezdések szemreb-

benés nélküli átvételét jelenti más írótól, vagy épp saját műveiből. Néhol idézőjelek közé szorítva, míg máshol mindenféle jelzés nélkül beillesztve olvashatunk a novellákban idézeteket többek közt Cicerótól, Aranytól, Petritől, a *Szózatból*, vagy épp az egyik csernai szereplő sétál át a *Don Quijote*-ba. Erőteljesen provokatív, hogy a világ- és magyar irodalom nagyjai mellett lakodalmi mulatók is helyet kapnak, Mézga Kriszta hagyja faképnél az elbeszélőt egy kigyúrt, kopasz fickóért, nem beszélve az *Inger* című történetről, melyben tucatnyi Jimi Hendrixre vonatkozó utalás van. Egyes írásoknál a szerző nem elégedett meg néhány mondattal, hanem ténylegesen megtörtént esetekből, esetleg feljegyzett legendákból táplálkozva alkotta meg azokat. Ezekben az esetekben sokszor hűen ragaszkodik a tényekhez, vagy épp a valós anyagból kiindulva gondolja tovább az eseményeket: Arabella léha férjére, Krúdyra panaszkodik, akiért még később is sóvárgott a szíve, a századelő jeles művészei a Fészek Klubban mulatják idejüket, míg a *Theresiában* a bresciai hiéna haláláról olvashatunk végtelenül morbid és humoros körítésben. Véleményem szerint nagyon izgalmas, ahogy a szerző saját regényének szövegével játszik; a *Veszett paradicsom* egyik bordélyházas történetének mondata, miszerint „[á]rvák arcán tanulja mesterségét a borbély is”, a *Szíved helyén épül már a Halálcsillag* egyik fejezetének címe, illetve mindkét helyütt a kuplermámi szájából hangzik el, egészen más kontextusban. A 2013-as mű főszereplője, Emlék Bundás hosszú idő után egy gondozónő kérésére meglátogatja apját, hogy rábeszélje az életmódváltásra, mert ha tovább folytatja a további mértéktelen pacalfogyasztást, belehalhat. A 2014-es kötet *Jolán* című novellájának főhősét pontosan ugyanaz a kép fogadja a szülői ház udvarába lépve (az újonnan érkezőnek a lakásig eljutva az elfogyasztott ételekből megmaradt csontokon kell átgázolnia stb.), egymással szinte teljesen megegyező mondatokat, sőt, bekezdéseket találunk, csak itt az anya történetét alkotja meg a szerző, egészen más végkifejlettel. A saját szöveggel való játékra vonatkozó példákért még a regényig sem kell elmennünk, hisz a novelláskötet legelső írásának elbeszélője egy íróból lett mondatkereskedő, aki vevőjének egy kezdőmondatot próbál eladni, mely ugyan használt, de jó állapotban megőrzött: pontosan a róluk szóló történet kezdődik az adott „árucikkal”. Egyes kritikusok az intertextuális utalások túlzásba viteléről írnak a *Veszett paradicsommal* kapcsolatban; véleményem szerint mindezek néha ugyan valóban túlterheltté teszik a szöveget, ám a legtöbb esetben csintalan író-olvasó összekacsintásokként foghatók fel, rejtett üzenetekként, melyeknek megfejtése a kellő tudás birtokában, legyen szó akár az *Odüsszeiáról*, vagy épp a híres gitárosról, végtelenül izgalmas.

Az írói humor nemcsak tematikailag, esetleg az idézetek más kontextusba helyezésével valósul meg, hanem a változatos, játékos elbeszélési technikákkal is. Az *Adél* című novella semleges, történeten kívüli narrátorra hosszan leírja Csanádot, a főszereplőt, majd amikor a férfi, minő meglepetés, egy kocsmában találja magát régi barátjával, pontosan az előzőekben olvasott mondatokat ülteti át egyes szám első személybe, ezzel kis sé komikus hatást keltve. Ilyen szempontból még több figyelmet érdemel a *Josefa és Rosa*, melynek bevezetőjében a narrátor, természetesen fiktív elbeszélői helyzetben, az olvasókhhoz szól, miszerint többek levélben megfogalmazott unszolására végre ír Egon Erwin Kischről, akit ő maga jól ismert. A történet főszereplője egy chicagói orvos, akit egy sikertelen kórházi eset után felesége mellett unott, monoton társalgás közepette látunk. Hirtelen megjelenik Egon, aki elbocsátja a meglepett étkezőket, hisz azok nem váltották be a hozzájuk fűzött sikereket azon novella figuráiként, melyet szerelme, Rosa tiszteletére szeretett volna megírni. Paradox helyzet áll elő, hisz a történet egyszerre kerül kettős elbeszélői keretbe, és robban szét a kisprózai forma világának zártsága:

„A függöny, akár egy szappanbuborék, szétpukkadt.

– Ez a függöny csak csend volt...

Aztán felállt az egyik székre, megérintette a kristálycsillárt. Az is szétpukkadt, néhány betű hullott csak a szőnyegre.

– Betű és csend. Csak ennyi. [...] Tudják, hogy tulajdonképpen mi a csend, barátaim? Édes lyuk a szöveg testén” (278).

Miután Kisch (irodalmilag) kitette a szűrét szereplőinek, lelkiismeretfurdalása egészen addig nem múlt el, míg a feleséget újra nem látta, illetve olvasta egy másik történetben, a doktorra azonban többet kellett várni: „Azóta le-fel lovagol a világban, a betegeteket meggyógyítja, ami nem kell, lefűrészezi, a kövér asszonyságokat a tyúkólba csábítja. Sancho, ne szólj hozzá, látszik, hogy elmélyedt végtelen boldogságában, ne zavarjuk” (281).

Talán valóban nem jönne rosszul egy mondatkereskedő, akitől jómagam is megvehetném a zárómondatom, bár úgy hiszem, felesleges külön hangsúlyoznom, hogy minden hiányossága ellenére rendkívül izgalmasnak találok Cserna-Szabó András kötetét, melyben a pokolba vezető út szétzúzott szívekkel van kikövezve, s Isten ahelyett, hogy elűzné a bűnbe esett oldalbordát párvájjal együtt, inkább csak „dühösen legyintett, és némán továbbállt” (76).

Az alkonyzóna felett felhőtlen az ég

Jódal Kálmán: *Die Liebe*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2016

Kevés olyan karakteres hang, a pálya egészén átívelő következetes poétikai irányultság – amely az invenciók elől sem zárkózik el, ám a publikált írások fősodra szinte változatlan marad – és koherens, a korábbi kötetekkel rokon textuális világ sorolható fel a vajdasági magyar irodalomban, mint ami a *Bakancs és fal*, az *Agressiva* és a *Die Liebe* című kötetek szerzőjének eddigi életművében bontakozik ki. Jódal Kálmán 2016-os, legújabb kötetében nemcsak a már sikert aratott formai és poétikai megoldásokat használja fel, hanem a szövegvilágon belüli óvatos súlypont-áthelyezésekkel gazdagítva, a kispróza bizonyos részleteit előtérbe helyezve, másokat pedig markánsabbá téve e kötetében is izgalmas egységet hoz létre. A történetek bizonyos mozzanataiban a már jól bevált szövegszervező és világteremtő mechanizmusait is megújítja – mindez azonban nem számolja fel az előző kötetekben megkezdett radikalitást: a három egységre – *Die Menschmaschine*, *Interzone*, *Hellraiser Spirit* – tagolt kötet novellái szorosan kapcsolódnak egymáshoz, de a prózapoétikai hang általános irányultsága és a szövegvilágok látásmódja révén a korábbi kötetekkel is rokoníthatóak.

A rövidtörténeteket megelőző mottók e kötetben véleményem szerint nem magukat a szövegeket értelmezik, vagyis a paratextus és a főszöveg közötti kapcsolat bonyolultabb, mint első pillantásra látszik. Elsődleges szerepük ugyanis az, hogy az idegenség világának felütésszerű bevezetésével rámutassanak az adott textus egy-egy olyan mozzanatára, amely ugyan – részben vagy egészében – ténylegesen érintkezik a mottó kulturális töltetével. Ám viszonyuk korántsem magyarázó-leíró, hanem orientáló: a novellafelütés kölcsönzött szövegei olyan apró szegmensek, amelyekhez az utalás, a koordináció, a vezetés, a terelés szövegen belüli poétikai mozzanatai kapcsolódnak. A Jódal-novella – és erről sem szabad megfeledkeznünk: a szerző – számára lényeges művészeti tartalmak közötti szerves

kapcsolat nem a mottó, hanem a textusokban fel-felbukkanó utalások révén alkot direkt kapcsolatot. A mottó tehát nem a felhasznált kulturális korpusz (a teljesség igénye nélkül például a *Mézza Aladár különös kalandjai* című munka, a Ladik Katalin-sorok, Roman Polanski egyik filmjéből vett idézet, a Kraftwerk-betétek vagy épp a névtelen egykori háborús önkéntes, huzamosabb ideje szociális és pszichiátriai eset vallomásának részlete) direkt meglétét, szövegbe foglaltságát mutatja, hanem csupán diszkrétén utal arra, hogy e novellák hatalmas utalásrendszert mozgatnak.

A szövegek határai tehát messze az egyes írások utolsó mondatán túl jelölhetőek ki: a mottók nem feltétlenül a megszólított mű, gondolat, zenei, képzőművészeti vagy filmes világ mechanikus – még pontosabban a szó sorozat jellegű jelentésének értelmében vett –, már-már rutinszerű megidézését, hanem a virulensen működő és szinte mindegyik írásnál igen intenzív hatást kifejtő kulturális játékot jelzik.

Jódal Kálmán novellái rengeteg szállal kötődnek a szűkebb és tágabb értelemben vett geokulturalitás különféle megnyilvánulásaihoz. A teresülés, a térbeliség dimenziója több szempontból is meghatározó tényezője a novelláknak. Noha a szövegek színtereinek szeleteit vizsgálva kisebb-nagyobb munkával beazonosíthatjuk Újvidék – és egy szövegben Szabadka – valóság-részleteit, az extratextuális referenciaalap megléte inkább nehezíti, mintsem tálcán kínálja a Jódal-szövegek térképzeinek megközelítését. Külön ki kell térnünk a történelmi beágyazottság kérdésére – noha ez jóval komplexebb formában van jelen annál, mint hogy jelen írás keretében részletesebben tárgyaljuk. Ugyanis a szövegekben megjelenő Újvidék monarchiabeli emlékeinek átértelmezése nem tartozik a Jódal-poétika autentikus értelmezési keretébe, a figyelmes olvasó azonban észleli, hogy a prózák térképzete és téremlékezete az egykori Neoplanta/Neusatz/Újvidék számos dimenzióját lényegíti át egyfajta cybertér alapon nyugvó pszichedelikus várossá, ahol – utalva az avantgárd hagyomány egyik szeletére – minden különösebb probléma nélkül találkozhat „halandó” városlakó a vámpírral és a tudatmódosult androiddal a rombold alakú plasztik mozaikmezőn. A Monarchia lenyomatai a rejtelmet és elidegenítést keltő technológiai világszeletekkel ötvözve eredeti és utánozhatatlan egységgé forrnak össze Jódal Kálmán textusaiban.

A jódali próza térkonceptiója a valós helyek kiüresítésén, egy-egy részlet megragadásán, konkretizálásán, majd mindennek az eltörlésén alapszik. A beazonosítható helyszínjelölés tehát gyakran a sejtetés, de még inkább az elbizonytalanítás irányába hajlik. Mindebben nemcsak a konkrét valóság-szeletek apró rezdülésekkel történő kisiklataása kap hangsúlyos szerepet, hanem a szövegek szinte mindegyikére jellemző, a szöveg valóságá-

nak síkját eltorzító, kitágító és szétfeszítő irrealitás, a szövegvilág szabályainak pillanatok alatt lezajló zárójelbe helyezése is fontos jellemvonása.

Feltűnő, hogy mind az olvasó világával, világismeretével korreláló, mind pedig az ettől eltávolodó, a beazonosíthatón túl lévő térvonatkozások is gyakran kapcsolódnak valamilyen erőszak-dimenzióhoz. E pszeudo-, illetve posztallegorikus helyszínek – ilyen például az orvosi rendelő vagy a Kamenicát Péterváradal összekötő út téves sávja – döntően meghatározzák az elbeszélők térorientációját, és beleilleszkednek abba a jellegzetes cselekményszervező eljárásba, amely a hirtelen síkváltások – ezek legnagyobb része első pillantásra pusztán az egymáshoz hasonlító idegennek ható világ- és fikciószeletek montázsosolása – révén egyfajta belső feszültséggel telítik meg a novellákat. Ez a technika a Jódal-próza egyik legfontosabb poétikai jegye, de itt kell említenünk a helyek mellett a többi, referencialeidegenítő mozzanat tobzódását is – mint például az egyes novellák előtti instrukciók, miszerint a szereplők kitaláltak, a történet a fikció szüleménye és így tovább.

A szövegekben a szerző a fájdalom poétikájának virtuális tér- és időbeli megnyilvánulásait a hallucináció, az álom, a tudatmódosítás és a valóságok hibridizációja révén tágítja ki a humánium fogalmával, illetve az annak mibenlétével való játék terévé. Zárójelbe tevődik a jó, az erkölcsös, az etikus, de még az ok-okozati viszony is – mindezek mellékes tények a jódali textusokban, amelyek, és ez helytálló a korábbi kötetek írásaira is, nem ezen kategóriák mentén szerveződnek. A szerző szövegei előszeretettel nyúlnak a humánium fogalmának transzformációt preferáló, az átalakulást, az ember testi, technikai és pszichológiai módosulásaiban rejlő lehetőségeket előtérbe helyező elbeszélői szólamokhoz. Mindez – vajdasági magyar irodalmi térben – egyértelműen autentikus jegyekkel ruhazza fel Jódal Kálmán prózáját.

A *Die Liebe* novelláskötet szövegei nem idegenkednek a Kafka-remiszcenciák használatától, bizonyos szövegekben pedig nemcsak a megjelenésükről, hanem már-már a tobzódásukról beszélhetünk. A hatalmi viszonyok explicit, nyers lenyomatai, a hierarchia olykor kőbe vésett, olykor pedig rugalmasan alakuló megnyilvánulásai a világirodalmi előképtől sok részletben különböznek is – Jódal Kálmán novellái az explicit utalásokon túl csupán a hatalom fogalmát, és nem a működési mechanizmusát merítik belőle. Amíg Franz Kafka az emberen túlnak, a törvény és hatalomgyakorlásnak legyen bármilyen megfoghatatlan és rejtélyes vezérszála, a szövegben haladva legalább megismerjük az irányát, addig Jódal Kálmán szövegeiben pontosan az iránymutatás hiánya haladja meg a karkai szürrealitást. Az új kötet novelláiban a hatalmi helyzetek minden egyes

situáció esetében sajátságosan bontakoznak ki. Aki az egyik szövegben az adott feltételek között a cselekvő szerepében tetszeleg, bármely másik szövegben a legkisebb probléma nélkül akár az elszenvedő helyébe kerülhet(ne), csupán nagyon kevés szituációban kristályosodik ki valamilyen szabályokat felmutató, de a kiismerés ígérését mégsem hordozó rendszer. A rögzítetlenség poétikája a *Die Liebe* című kötetben elválaszthatatlan a hatalom egyes vonatkozásaitól.

A 2016-os kötet szövegei – feltehetően a már említett sokirányúság, a történetekben megnyilvánuló egyértelmű irányvonal hiánya okán nem feltétlenül kínálnak értelmezhető, konzekvens és ok-okozati viszonylatokat: a válságdiagnózisokon túli prózában a „törvény” ítélkezési gyakorlatának kiismerhetősége és átláthatatlansága helyébe itt az identitás, a tudat amorf kiszolgáltatottsága, a tetetlen élvezet és a szenvedés testi nyomainak – stigmák, ütészokk, csonkolás – markerei kerülnek. Jódal Kálmán prózájában be tudjuk azonosítani a karkai szövegek hatalmi beszédéhez hasonlóan felépülő diskurzusvariációkat – és a novellák nagy részében erre sikerrel vállalkozunk, noha mindez, mint említettem, a permanens változás formáját ölti –, ám sokkal nagyobb problémába ütközünk akkor, amikor meg szeretnénk állapítani: vajon kinek a sajátja ez a beszédlehetőség? Az állandósuló diskurzusbeli hierarchia-elmozdulások szintén a folytonos változások és az arisztotelészi biztos pont hiányának irányába mutatnak. A törvény és az ítélkezés végrehajtóinak szerepét a vágy, illetve a vágy-deviancia élvezetének kiszolgálói, átélői és „tárgyai” veszik át.

Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy Jódal Kálmán szövegei alapvetően nem az antihumánus epikai manifesztumai. E művek egyik lényeges poétikai hozadéka épp a humánus fogalmának kiterjesztésére, átértelmezésére és tágítására vállalkozik. A lényegi dolgokat mintegy más látószögből felvonultató szövegeket tökéletesen egészítik ki Igor Bartolec kötetbeli fényképeinek perspektívái is: a fotók a rögzített, a szokványosnak tűnő helyzetről történő kimozdulás esszenciáját, a sajátságos látószög mentén megnyíló távlatokat adják hozzá.

A szövegek valóságkezelésének dinamikája kulcskérdés egy-egy Jódal-novella értelmezésében. Mindegyik novella többszörös textusvalóságnak tekinthető, hiszen a szöveg önreferencia-rétege is számos ponton különbséget tesz például álom és valóság, létező és virtuális, igazi és kitalált között. Ám egy azonos hatóerejű, de ellentétes irányú gyakorlattal Jódal Kálmán textusai el is lényegtelenítik azokat: a szférák közötti átmenet zengzetes hiánya kölcsönöz sajátos atmoszférát az írásműveknek. A hirtelen, szinte előjelek nélküli átmozgás a szöveg „valóságos” mivoltából egy „idegen”, a szabályok felülírása révén keletkező „mellékszövegvilágba” néha

észrevétlenül, csak a későbbi történések ismeretében válik érzékelhetővé az olvasó számára. A gyakran egyfajta referenciális keretből fokozatosan a fikció határmezsgyéjén túlra elmozduló írások azonban nem hágják át a szövegkoherencia rétegeit: bármilyen váratlan esemény is jelenik meg az olvasó előtt, nem tartja azt váratlannak, a kötet hangulatiságától idegennek: a technofil szenzibilitás rétegeinek összetettsége nem szokványossá, hanem egységessé teszi a novellákat.

Gogoland

*„Öltöztess bohócnak s engedj beszélnem,
Ahogy akarok, kipucolom én
E megfertőzött világ ronda testét,
Csak szedje gyógyszerem türelmesen.”*
Shakespeare: Ahogy teszik
(Szabó Lőrinc fordítása)

A zombori Népszínház *Gogoland* című előadása Herceg János műveinek motívumaira épül. A produkció vizuális elemei és szövegvilága tekintetében a Herceg-életműből származó címadó regénnyel találjuk a legtöbb találkozási pontot, melynek főszereplője Gerard, a bohóc. Az előadás képi világa, elsősorban a jelmez, imitálja a bohócok sztereotip megjelenését. A színes parókák és festett arcok idézőjelbe helyezik a verbális mondanivalót. A nézőhöz eljutó információ értelmezhető pozitív és negatív előjellel, hiszen a bohóc csak szórakoztat, ugyanakkor megnyilvánulása a tömegekhez szól, elsősorban érzelmi azonosulást, vagy éppen ellenkezőleg, távolságtartást vált ki a nézőkből.

A bohóc figurájának szerepeltetésével egy sor történelmi és irodalmi előkép elevenedik meg. A középkori udvartartás elengedhetetlen kelléke az udvari bolond, a hatalmat szolgáló kiszolgáltató. Az uralkodót szórakoztató, lenézett pojáca, akinek egyetlen feladata: bármi áron ébren tartani a jókedvet. És emellett talán ő az egyetlen személy az alattvalók közül, aki közvetlenül is megszólíthatja az uralkodót. Mérlegelnie kell, hogy a szórakoztatásnak, a humornak milyen formáját, milyen „mélységét” válassza. Meddig mehet el a hatalmi erők minősítésében? Talán éppen ennek köszönhetően alakult ki a „bölcsholond” sztereotípiája.

Mintha a zombori *Gogoland* is ezen a „bölcsholond pozíció” felbátorodva foglalkozna egyszerre több, igen fontos kérdéssel. Egyszerre feszeget múltat és jelent, politikai, társadalmi témákat, de előkerül a nemzeti identitás kérdése is. Urbán András rendező és Gyarmati Kata dramaturg határozottan és célirányosan válogatnak a Herceg-opusból, magát a szerzőt is megidézik, mint a vajdasági magyar irodalom emblematikus alakját,

vele együtt a kort, amelyben alkotott, és amelynek a vajdasági nemzetiségi létre vonatkozó politikai döntései a mai napig meghatározóak a kisebbségi magyar identitás alakulásában. Nincs semmi szokatlan abban, hogy az egyébként szerb nyelvű előadásban nekünk szegezik a kérdést: „Van-e az itt ülők között magyar?” Vajdaság etnikai sokszínűsége, mely csakis mint előny szerepelhet minden kontextusban, lényegében összecseng a Hercegregegyben megálmodott Gogolanddel, ahol a példás társadalmi összetétel érdekében külföldről importálnak grófokat, elszegényedett nemeseket, nemzeti hovatartozásra való tekintet nélkül. A múlttal való leszámolás, valamint a szerző előtti főhajtás szinte külön epizódként szerepel az előadás elején. Alátámasztja ezt a különállást még az a rendezői megoldás is, miszerint ebben részben a szöveg felvételről hangzik el.

Bár a későbbiekben sem hanyagolható el a társadalom, a hatalmi szervek kritikai megközelítése, a hangsúly áthelyeződik az egyén és a társadalom viszonyára. Hiszen a polgár jelszava minden korban ugyanaz: boldogulni mindennel szemben és mindennek ellenére.

Ezek vagyunk mi, és ez a címadó regény főhősének, Gerard-nak a sorsa. A történelem körforgása, a hatalmi pozíciók körkörös váltakozása nem változtat az egyén pozícióján. Az, hogy valaki jobban vagy kevésbé boldogul a fennálló hatalom égíse alatt, nyilván az előadásban is megjelenített, illetve a regényben is szereplő kézcsók-pozíciótól függ, mindenesetre csak ideig-óráig tart. „Ő megtette a magáét, ő kezét csókolt. Sok ezer éves tapasztalat bizonyítja, hogy a fenntartás nélküli megalázkodásnak ez az érzelmes és látványos formája kincseket ér” (HERCEG 1992; 112).

A művészet pozíciójának definiálása különösen izgalmas az előadásban. A művészet helyzetének megítélése egy meghatározott földrajzi területen magába foglalja az adott társadalmi és politikai viszonyok elemzését is. A politika kultúrához való viszonya szükségszerűen definiálja az adott társadalom helyzetét. Gogolandben, az Ígéret Földjén talán „újja-szülehet” Gerard, a bohóc. Amit a hatalmi szervek rákényszerítenek, viszont nem más, mint demagóg közvetítői szerep: „...ez hozzátartozik a gogoizmushoz. Alakoskodni, hazudni, dicsérni, amit szidni kéne, ez itt a lényeg. S aki vinni akarja valamire, megtanulja a talpnyalást” (HERCEG 1992; 46).

A művészet vagy az ideológia kiszolgálójává, vagy feleslegessé válik. A manézs többé nem specifikus, térben elhatárolt része a cirkusznak, az élet maga cirkusz. „Csak azt nem veszed észre, hogy a rendes és komoly polgári világ is tulajdonképpen cirkusz. Csupán a jelképrendszerek mások, a lényeg ugyanaz. Míg azonban nálunk, a sátor alatt kicsiben mentek a dolgok, itt impozáns méretekben folyik minden, s természetesen a közönség,

vagyis a nép aktív részvételével” (HERCEG 1992; 96). Tulajdonképpen a szerepek felcserélhetőek, csak nézőpont kérdése, hogy az egyén próbálkozásain nevetve szórakozik a hatalom, vagy a porondon játszóó hatalmi játzmákon szórakozik bűját feledve a nép.

A művészet, a művészek kiszolgáltatott helyzetére reflektál az előadásnak egy igen szuggesztív epizódja, melyben a színészek közvetlenül szólnak a közönséghez. Színházba járási szokásaikat elemzik, először az egekig magasztalva, majd kritizálva azokat. Végsőkig fokozva a kiábrándultságot – a színház közvetítő funkciójának hiábavalóságát, a politikai döntések értelmetlenségét a pénzügyi támogatások terén – eljutnak oda, hogy a színház bezárását vizionalizálják, hiszen az épület sokkal alkalmasabb lenne kaszinó vagy fogadóiroda működtetésére. Ez a kiábrándultság nem csupán a szöveg szintjén manifesztálódik, hanem képileg egy Pièta-szobor porrá zúzásában kulminálódik. Ez a momentum is a Herceg-regényből ihletődik: „Egy őrült magyar emigráns kalapáccsal verte szét a Piétán Jézus térdét. Erre felhördült az egész szemforgató világ. [...] A művészet ellen tiltakozott az őrült. A tökély ellen. S nem egy nép, korántsem egy boldogtalan kis nép nevében. Egy egész világnak, egy egész kornak hajtotta végre az ítéletét. [...] A tömegnek nem kell a harmónia. És most mindent eluralt a tömeg” (HERCEG 1992; 28–29).

Ugyanígy számol le az előadás az idealizált szépség, a hattyú motívumával, mely többször és több változatban jelenik meg a színpadon. „Az állatvilágban – mondta – csak biológiai keresztezést ismerünk. Jóllehet az idomítás művészete már itt is csodákat művelt. Volt egy hattyúnk, amelyet összezártak egy papagájjal, s egy idő után megtanult tőle beszélni” (HERCEG 1992; 14). Az idomítás révén a funkciók alakíthatók, felcserélhetőek. Nem az eleve meghatározott „szerepek” fontosak, hanem, hogy mennyire változtatható, formálható igény szerint az egyén.

Akik ismerik Urbán András rendezői kézjegyét, nyilván nem az önfeledt szórakozás igényével ülnek be a nézőtérre. Ennek ellenére a zombori *Gogoland* című előadás olyan igényes érzékenységgel egyensúlyoz a szélsőséges megnyilvánulások között, hogy egy-egy erőteljes song után mégis marad bátorságunk önfeledten kacagni, magunkon... „Csupán emberismeretét, a tömeggel való bánni tudását szeretném a javunkra fordítani. Azt a kapcsolatot, amit oly zseniális módon teremtett meg a reflektorfényben a közönséggel, hogy mindenki sírt, ha sírni kellett, és mindenki nevetett, ha maga úgy kívánta. [...] És természetesen nem megríkatni akarom a népet! Ellenkezőleg, legyen mindenkinek vidám arca! Legyen mindenki boldog!” (HERCEG 1992; 54).

Epilógus helyett

Észak-Bácska egyik poros városában szokatlan hang szűrődik be az ablakon. Cirkuszba invitál a hangosbeszélő, a gépkocsi gyorsan siklik tova, nem ért fel a hang, nincs meg a hol és mikor. De sebjaj, hisz ez a 21. század és a google kora. De hogyan is kérdezzük meg a keresőprogramot? Legcél-szerűbb talán beírni, hogy „cirkusz”, és mellé a városka nevét. És láss csodát, mennyi találat! És láss csodát, nem a cirkuszi bohóc tartózkodási helyéről szól egyik sem, hanem választásokról, politikai és pártcsatározásokról, hamis ígéretekről és népámításról. Keresés vége, információ hiányában a programlátogatás elmarad. Cirkusz, úgy tűnik, van enélkül is.

GOGOLAND (Herceg János művei alapján) – zombori Népszínház

Rendező: Urbán András. Dramaturg: Gyarmati Kata. Zeneszerző: Irena Popović. Jelmeztervező: Marina Sremac. Díslettervező: Urbán András. Díslettervező-asszisztens: Katarina Nemet. Szereplők: Biljana Keskenović, Branislav Jerković, Ivana V. Jovanović, Milica Janevski, Nenad Pećinar, Saša Torlaković. Zenei kíséret: Nemanja Bubalo és Lazar Lazarević. (Bemutató: 2016. március 22.)

Irodalom

HERCEG János: *Gogoland*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1992

Szerzőink

Benedek Miklós (1984, Topolya) Orwell évében születtem egy azóta már csak a visszaemlékezésekben létező országban. Azután írni kezdtem, és ki tudja, mikor fogom abbahagyni. Előbb-utóbb kénytelen leszek...

Bíró Tímea (1989, Szabadka) Csantavér után jelenleg Szabadkán él, és a szabadkai Népszínházban dolgozik. Pilinszkyt olvas a legszívesebben. Állandó tengerhiánya van.

Bognár Dorottya (1990, Szabadka) Jelenleg Szabadkán él. Az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék mesterszakos hallgatója. Kilenc éve foglalkozik műfordítással.

Celler Kiss Tamás (1995, Verbász) *Anyaméh* című első verseskötetemért Sinkó-díjat kaptam. Sokáig csak novellákat írtam, majd csak verset, ez most megint egy novella. Azt még nem tudom, hogy ezután mi jön. Azért foglalkozom írással, mert nem találtam semmi mást, amiben jó vagyok.

Csorba Viola (1994, Zenta) Jelenleg a Szegedi Tudományegyetem Énekzene és Néprajz szakán végzi tanulmányait.

Góli Kornélia (1981, Szabadka) Dramaturg, a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Irodalomtudományi Doktori Iskolájának doktorandusza.

Kocsis Árpád (1988, Kishegyes) Bányász, tagja a Híd Kör bányásztársaságnak. Ideje nagy részét a föld alatt tölti, örül azonban, amikor pár centivel a föld fölött járhat. A vajúrmunka nehéz, szócsilléket tologat napestig – gondolattörmelék, sorköz, süjtőlég, bányavakság, tudjuk, ismerjük. Izzadság, csákány, szívlapát. Germal.

Komáromi Dóra (1993, Pacsér) Egyszer majd író lesz. Jelenleg Újvidéken, a Magyar Tanszéken tanul. Egyébként pacseri.

Kozma Lajos (1996, Zenta) Középiskolában kezdett komolyabban foglalkozni írással. 2013-ban első helyezést ért el a Középiskolások Művészeti Vetélkedőjén, az adai Műszaki Iskolát képviselve. Ha két szóban kellene elmondania, hogy ki ő, mit csinál, mit képvisel, akkor lazán csak ennyi lenne: keresztény író.

Lovra Éva (1984, Topolya) MSc építő- és városépítő mérnök, építészmérnök PhD-hallgató. A Szlovák Tudományos Akadémia kutatója és vendégelőadó a Roma Tre Egyetemen. Többek között a Nemzeti Kulturális Alap, a Magyar Művészeti Akadémia és a Visegrád Alap volt ösztöndíjasa. Eddig két önálló kötete jelent meg, *Amikor otthon van a sehol* és *Szabadka urbanizmusa és építésze a második világháború után (1945–1975)* címmel.

Nagy Abonyi Dávid (1999, Zenta) „Davie kivételes fiatalember, aki kiáll amellett, amit az életében a legfontosabbnak tart és amit közölni akar. Az pedig olyan húrjait pendíti meg az érzelmeknek, amelyek számunkra szokatlanok. A romantika esztétikáját és az esztétika romantikáját képviseli, őszinte témákat tár elénk őszintén, személyes és érzelmekkel átszőtt teret teremtve ezen a módon. És ami leginkább bizonyítja Dávid tehetségét, az az, hogy meg tudja szólítani a művei szereplőit, akik ezáltal egész történeteket mesélnek el nekünk” (Gondi Martina).

Oláh Tamás (1990, Zenta) Az újvidéki BTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén szerezte alapszakos diplomáját 2013-ban. A budapesti KRE Színháztudomány Mesterszakán diplomázott 2015-ben. Jelenleg az újvidéki Magyar Tanszék mesterhallgatója. Kutatási területe a posztdramatikus színház. Versei jelentek meg a Híd, a Sikoly és a Jel-folyam folyóiratokban, továbbá a *Masírozó angyalok* és az *R25* című antológiákban. A magyarkanizsai Gondolat-Jel Társulat vezetője és rendezője. Több vajdasági társulatnál dolgozik dramaturgként.

Orovec Krisztina (1982, Óbecse) Műfordító, televíziós újságíró. Szereti a színházat és a jó képregényeket.

Patócs László (1986, Zenta) Kritikus, irodalmár.

Sombart Dávid (1990, Szabadka) Az ELTE esztétika-francia szakán végzett. Jelenleg raktárosként és szabadúszó fordítóként dolgozik.

Szalma Judit (1993, Újvidék) Ez év júniusában diplomázott az Újvidéki Egyetem Magyar nyelv és irodalom szakán. A Híd Kör tagja.

Szarka Mándity Krisztina (1984, Óbecse) Korábban az óbecsei Tiszapart jelentette a tiszta forrást, jelenleg a zentai. A rövidebb távolságokat (évekkel ezelőtt ilyennek számított a 70 km is), legszívesebben kerékpárral kötöm össze. A táskámban mindig lapul olvasnivaló, így a váratlan várakozás is tartalmasan telik. Bármennyi ideig nézném az épp aktuális kedvenc műalkotásomat vagy az örök kedvcet, a tengert.

Szeles Réka (1998, Budapest) Budapesti születésű, ám ízig-vérig szabadkai leányzó vagyok. Szerelmese a magyar nyelvnek, a szavaknak és gondolatoknak. Enyhén mizantróp, cinikus és végtelenül kíváncsi természetemmel próbálom megérteni a világot. A barátaim Szelinek becéznek. Szeretem az almát és a kávé.

Terék Anna (1984, Topolya) Költő, drámaíró, műfordító. Eddig három könyve jelent meg 2007 óta, két verses- és egy drámakötet, illetve három drámáját vitték színre 2013 óta. 2012 óta foglalkozik műfordítással, horvát és szerb nyelvű lírát fordít magyarra. Jelenleg pszichológus Budapesten, és új verseskötetén dolgozik.

Vígi László (1984, Újvidék) Temerinen és Óbecsén keresztül jutott el az újvidéki BTK angol tanszékére, ahol 2009-ben szerezte meg angoltanári diplomáját. Dolgozik. Hat éve Magyarokanizsán él, és élvezi.

Vörös Lilla (1989, Topolya) 2013-ban a Szegedi Tudományegyetemen szerzett mesterfokú diplomát filozófia szakon. Tanulmányai során elsősorban esztétikával és művészetfilozófiával foglalkozott.

K. Kovács Ákos (1991, Zenta) Szabadkai vagyok, Pesten. Felnőttnek készültem ott, filmoperatőrnek sikerültem. Szeretem a sok munkát, szeretek kifáradni. Meg szeretem azt is, mikor nincsen semmi napokig. Akkor fotózok. Egyedül sétálok és figyelek. A madarak a kedvenceim, olyan kiszámíthatatlanok. Néha beszélek is hozzájuk, hogy hova menjenek. Jó fejek, nem kérik számon, ha rosszul néznek ki a fotón.